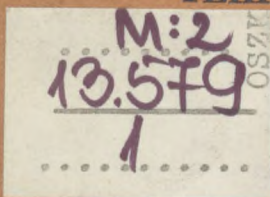

AZ UTÓDÁLLAMOK POLGÁRI PERJOGA
TEKINTETTEL A MAGYAR JOGRA

1. I.

**AZ OSZTRÁK POLGÁRI
PERJOG ALAPVONALAI**
PÁRHUZAMBAN
A MAGYAR POLGÁRI PERJOGGAL I.

ÍRTA :

SZEPESVÁRALJAI HAENDEL VILMOS DR.

A MISKOLCI JOGAKADÉMIA TANÁRA
EGYETEMI MAGÁNTANÁR

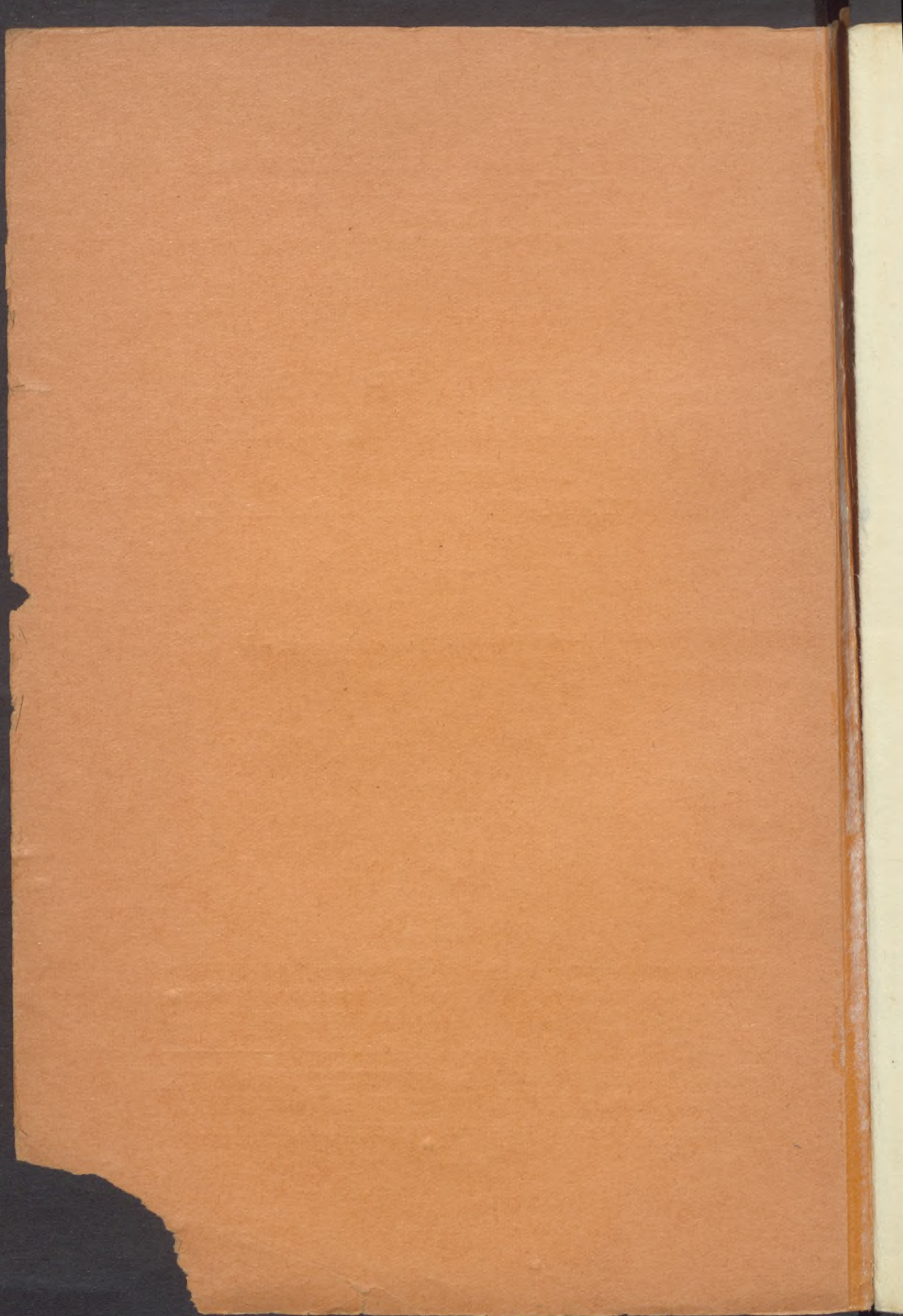

**DAS ZIVILPROZESSRECHT DER NACHFOLGESTAATEN
MIT RÜCKSICHT AUF DAS UNGARISCHE RECHT**
1. I.

**DIE GRUNDZÜGE DES ÖSTERREICHISCHEN
ZIVILPROZESSRECHTS VERGLICHEN
MIT DEM UNGARISCHEN ZIVILPROZESSRECHTE I.**

1937.

*Győző bátyámnak mely
szüntelen jellel*

**AZ UTÓDÁLLAMOK POLGÁRI PERJOGA
TEKINTETTEL A MAGYAR JOGRA**
1. I.

**AZ OSZTRÁK POLGÁRI
PERJOG ALAPVONALAI
PÁRHUZAMBAN
A MAGYAR POLGÁRI PERJOGGAL I.**

ÍRTA:

SZEPESVÁRALJAI HAENDEL VILMOS DR.
A MISKOLCI JOGAKADÉMIA TANÁRA

**DAS ZIVILPROZESSRECHT DER NACHFOLGESTAATEN
MIT RÜCKSICHT AUF DAS UNGARISCHE RECHT**
1. I.

**DIE GRUNDZÜGE DES ÖSTERREICHISCHEN
ZIVILPROZESSRECHTS VERGLICHEN
MIT DEM UNGARISCHEN ZIVILPROZESSRECHTE I.**

1937.

(R
2)

M 13.579 / 1 : 2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
1968/R leltár

VÁROSI NYOMDA, DEBRECEN
1936—2025.

ELŐSZÓ.

Nemzeti hivatásunk két dolgot ír elő számunkra. Az egyik az, hogy a revízió érdekében minden nap tegyük meg a magunk köteleességét. A másik feladatunk pedig a kisebbségi kérdésnek állandó felszínentartása. A revízió és a kisebbségi kérdés egymással kapcsolatos — állapította meg mindezeket Bethlen István gróf.¹

Aki azonban csak némileg is tisztában van a kisebbségi probléma horderejével és a tudomány majdnem összes ágazatát magába ölelő természetével, az előtt nem lehet kétséges, hogy a magyar kisebbségek százfelé ágazó ügyén csak úgy lehet rendszeresen és eredményesen munkálkodni, ha az egész magyar társadalom, de elsősorban a magyar értelmiség jól és helyesen megismeri az utódállamok viszonyait, kulturális és gazdasági életfeltételeit, valamint — last not least — közjogi és magánjogi berendezéseit.²

A látszólag nagyobb jelentőségű kérdésnek, az utódállamok alkotmányának és közjogi berendezéseinek a feldolgozása magyar részről, ha nem is hiánytalanul és kimondott rendszerességgel, már nagyjából megtörtént.³ A ma-

¹ Bethlen István grófnak Debrecenben a székelyek kongresszusán 1934 június hó 3-án tartott beszédéből. (V. ö. a Debreceni Újság 1934 június 5-i XXXVIII. évfolyam 124. számával.)

² V. ö. szerzőnek „A kisebbségi intézetről” c. cikkével. (Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat, 1935, 12. sz.)

³ P. o. idevágó munkák: Balogh-Szegő, Románia új alkotmánya, Kolozsvár, 1923; — Eöttevényi Nagy, A mai Ausztria kialakulása és 1934-i alkotmánya, Miskolci Jogászélet Könyvtára, 1935,

gyar kisebbségekre vonatkozóan az utódállamok közjogi szabályainak védelme (úgy az elméletben, de főként a valóságban) a legszomorúbb mérleget mutatja. Ennek tudatában pedig még hatványozottabb fontosságúvá válik megismerni tudományos eszközökkel, hogy az utódállamokban a közjog után a kisebbségek magánjogai tekintetében — úgyszintén mint a kisebbségi lét legutolsó feltételei tekintetében — milyen viszonyok uralkodnak és hogy az utódállamok területén a magánjogok védelmének, elsősorban pedig perbeli védelmének eszközlése megnyugtató alapokra van-e lefektetve?

Ezek a most vázolt magasabb célkitűzések vezettek elsősorban jelen munkám megkezdésére, amely az utódállamokban a magánjogok védelmének eszközlését és pedig elsősorban az utódállamok polgári perjogát kívánja organikusan, több részben ismertetni. De ugyanakkor feltétlenül szükségesnek látszik — szintén e munkám elkészítésének indoklására — egy másik és pedig állandó érvényű gyakorlati szempontot is felhozni, amely a sűrű szomszédi forgalomban és a meg nem szüntethető számtalan vonatkozású gazdasági és vagyoni kapcsolatokban nyilvánul meg. Mert amennyire fontos e vonatkozásban az anyagi jog megismerése és rendszeres feldolgozása, éppen olyan fontos megismerni, hogy az anyagi jog védelme, különösen pedig a perbeli védelme milyen szabályok mellett nyer megvalósulást. És a hazai jogfejlődés szempontjából egyáltalában nem lehet másodrangú kérdésnek tekinteni annak a megítélését sem, hogy odaát polgári törvénykezésünknek, elsősorban pedig polgári perjogunknak mely pontjait tartják (vagy tartották) reformokra szorulóknak és minő eltéréseket tüntetnek fel a különböző bírói gyakorlatok. Mindezek pedig bizonyos mértékben irányt szabhatnak Csonka-Magyarország törvényhozásának is, ha történetesen nem látja célirányosnak megbontani a (netán még) fennálló jogrendszeri közösséget. Ehhez

Új sorozat, 10. sz.; — Z s e d é n y i, A csehszlovák köztársaság alkotmánya, Miskolci Jogászélet Könyvtára, 1925, 6. sz.; — F l a c h b a r t h, Ruszinszko autonómiája a nemzetközi és csehszlovák alkotmányjog szempontjából, Miskolci Jogászélet Könyvtára, 1934, Új sorozat, 6. sz.; — stb.

szorosan kapcsolódik még egy igen fontos körülmény és pedig az utódállamokban többé-kevésbé mindenütt kísértő jogegységesítésnek, illetve a teljesen új kodifikációnak,⁴ fenyegető problémája, amelynél a tapasztalat szerint mintaképül legtöbbször nem a már meglévő magyar jogalkotások szerepelnek. A magyar jogrendszernek ez a mellőzése talán nem is mindig érzelmi eredetű, hanem inkább az utódállamokban intézkedő jogászoknak a magyar jogvilágban való tájékozatlanságára és a többi jogrendszerekben (főként az osztrákban) való nagyobb jártasságára vezethető vissza. Az ebből a körülményből származó és elítélendő kényelmi szempontok eredményezték azután azokat a magyar jogrendszerre leggyakrabban indokolatlanul tett rosszindulatú megállapításokat is, amelyek ellen, ha bármilyen csekély visszhang reményében is, de szintén fel kell venni a harcot.⁵

A most érintett unifikációs törekvések iránya adja annak az első pillanatra nem egészen indokoltnak látszó körülménynek a magyarázatát, hogy legelsősorban az osztrák polgári perjog rendszeres és igen részletes feldolgozásával látszik célszerűnek e munkát elkezdni, annak ellenére, hogy éppen Nyugat-Magyarországon vágtak ki a magyar anyaországból a legkisebb területeket és amellettt éppen Ausztria volt az egyike — mint látni fogjuk — azon utódállamoknak.

⁴ Például Jugoszláviában az 1929. évi július hó 13-i törvény már egészen egységes és új polgári perjogi kodexet teremtett.

⁵ Ilyen rosszindulatú támadás érte a magyar magánjogot Sedlacek prágai professzor részéről „La codification du droit civil en Tchécoslovaquie” címen tartott előadásában. (Bulletin de la Société de Législation Comparée, 1925, Paris, 54. k., 141—150.) Amire azonban Újlaki, „A magyar magánjog módosulásai Csehszlovákiában” c. munkájában méltóan megadta a választ. (I. m. 8, 11. l.) — Hasonló tájékoztatlan és rosszindulatú megállapítás érte a magyar polgári perjogot is, amikor a Leske-Loewenfeld szerkesztésében megjelenő „Der Zivilprozess in den europäischen Staaten u. ihren Kolonien” c. gyűjteményes munkában (1931) Werk zágrábi ügyvéd az „Überblick über das im Königreiche Jugoslawien derzeit geltende Zivilprozessrecht” c. értekezésében (592. o.) a magyar polgári perrendről többek közt így nyilatkozik: In der Vojwodina „herrscht die Kleinsche Zivilprozessordnung... in der Fassung der ungarischen Zivilprozessordnung aus dem Jahre 1911”. — Még több ilyen tudománytalan, és tájékoztatlan megállapítást lehetne itt felsorakoztatni, ha a hely és az idő megengedné.

amely a polgári törvénykezés terén az „unifikációt” majdnem maradék nélkül végrehajtotta oly értelmezéssel, hogy az elvett területekre egyszerűen bevezette az összes vonatkozó osztrák jogszabályokat. — Mégis a fenti elhatározást, ismétlem, az a döntőköörülmény indokolja, hogy az utódállamok legtöbbször úgy az időközi polgári törvénykezési jogalkotásoknál, mint általában az unifikációs törekvéseknél túlnyomórészt az osztrák polgári törvénykezés intézményei és szabályai szolgálnak támpontokul.⁶ (Akárcsak a magánjognál!) Így elkerülhetetlennek mutatkozott elsősorban is az osztrák polgári perjognak a magyar polgári perjoggal párhuzamban történő részletes feldolgozása, mivel a polgári per jog terén nem áll fenn, mint a magánjogban, az az ilyvontatkozásában szerencsés helyzet, hogy a mai magyar jogélet még az osztrák polgári törvénykönyv szabályait majdnem olyan jól ismeri, mint a magyar magánjog szabályait azon köztudomású ténynél fogva, hogy a régi Nagy-Magyarország területén részben (Erdély!) az osztrák polgári törvénykönyv szabályai érvényesültek, az 1867 óta hozott, az osztrák általános polgári törvénykönyvvel ellenkező magánjogi szabályokat tartalmazó, magyar törvények által eszközölt módosításokkal.

Az idő elérkezettnek mutatkozik az utódállamok jogrendszerének a feldolgozására. A nemsokára két évtizedes távlat most már eléggé biztos alapot nyújthat az utódállamok polgári perjoga fejlődésének és a jogfejlődés irányának tudományos eszközökkel való megmérésére. De a kitűzött célok megvalósítása mellett kardoskodik még nagyobb mértékben az a körülmény is, hogy az utódállamok magánjogának rendszeres és részletes feldolgozása már majdnem befejezést nyert,⁷ így tehát szinte parancsolólag kínálkozik

⁶ Az új jugoszláv polgári perrend például majdnem teljesen az osztrák *Jurisdiktionsnorm* és az osztrák *Zivilprozessordnung* lényegi recepciója. (V. ö. Lachner-Čimič, *Das neue Zivilprozessrecht Jugoslawiens* I., 1933, V.)

⁷ V. ö. Újlaki, *A magyar magánjog módosulásai Csehszlovákiában*, Bp., 1931; — u. a., *A magyar magánjog módosulásai Romániában*, Bp. 1934; — u. a., *A magyar jog sorsa az Ausztriához és Lengyelországhoz csatolt területeken*, Bp. 1932.

ezt követően annak az elemzése is, hogy az utódállamok területén a magánjogsérelem, vagy magánjog-veszélyeztetés milyen intézményes úton nyer orvoslást.

Mindezekre a jelenségekre is figyelemmel, nem mutatkozott elegendőnek az osztrák polgári perjognak pusztán csak az ismertetése. És pedig erre a körülményre különös nyomatékkal szeretnék rámutatni. Vagyis e munka első részének az osztrák polgári perjognak párhuzamban a magyar polgári perjoggal való letárgyalása nem csupán ismertetési és összehasonlító jelleggel történik, hanem ennek kapcsán igyekeztem a polgári perjogi tudomány legidősebb kérdéseit is kifejteni, sőt ezek keretében a legtöbb helyen bátorkodtam szerény kritikai megállapításaimat is közreadni. Mindig törekedtem azonban arra, hogy ily vonatkozásban részletesen a polgári peres eljárásnak csak annál a kérdéseinél térjek ki, amely részeket a magyar (főként monografikus) polgári perjogi irodalom még nemigen, vagy legalább is nem hiánytalanul dolgozott fel. A feldolgozott részeket pedig csak szükség szerint, vagy egyáltalában nem érintettem.

E közben elsősorban pedig a modern szociálpolitikának a polgári peres eljárással szemben támasztott sürgős követelményeit igyekeztem különösen érvényre juttatni, és megjelölni törekedtem úgy általában, mint a magyar polgári peres eljárás tekintetében a jogfejlődés kívánatos útjait, tekintetbe véve azonban az utódállamok fejlődő polgári perjogában várható törekvéseket is.

Természetesen ez a tárgyalási mód a munkának ezt az első részét (az osztrák polgári perjogot) lényegesen és aránytalanul terjedelmesebbé teszi, mint amilyenek a munka egyéb elkövetkező részei (a többi utódállam) lesznek, ahol már legtöbbször elégségesnek fog mutatkozni az első részre történő kellő utalás is.

Ugyancsak a munka most jelzett tárgyalási módja tette szükségessé a bevezető rész után a polgári per alanyaitól kezdődően két betűtípus

használatát. És pedig főként a munka gyakorlati használhatósága érdekében, a dült betűkkel szedték azokat a részeket, amelyek szigorúan csak az osztrák polgári perjog anyagára vonatkoznak. Szükségesnek látszik azonban hangsúlyozni, hogy ezek a dült betűkkel szedett részek sem a vonatkozó tételes jogszabályok pusztá közlését tartalmazzák csupán, hanem ezek a megfelelő gyakorlattal kibővített és a legszükségesebb szakszerű magyarázattal, sőt néhol még elméleti megvilágítással is ellátott szerves feldolgozást kívánnak nyújtani. — Viszont minden fejezetnél a három csillag után, az álló betűkkel szedett rész adja a részletesebb felvilágosításokat és tartalmazza az elméleti fejtegetéseket.

Minthogy a polgári perjog tudományos rendszere tekintetében még elég eltérő felfogások érvényesülnek, legvégül idevonatkozóan is legyen szabad megemlítenem, hogy munkám jelen első részében, a tárgy adta keretek közt — némi szükségességnek gondolt módosítással — igyekeztem Menyhárh Gáspárnak 1934-ben megjelent polgári perjogi művében használt rendszert követni, amely a magyar nyelven megjelent polgári perjogi munkák közül — nézetem szerint — az egyik legmegindokoltabb és egyben legcélszerűbb rendszert alkalmazza, és amely még kifejtésre kerül. Különösen igyekeztem a per jogviszony jellegét következetesen és az egész vonalon a szokottnál sokkal jobban kihangsúlyozni, ami „néhánykor látszólag csak elnevezésen fordul”.

Ha munkám megindításával, ami az első résznek jelen első kötetét jelenti, csak a legkisebb mértékben is sikerült a most vázolt célokból egyeseket elérni, akkor — úgy érzem — sikerült bizonyos hasznos tevékenységet kifejtenem.

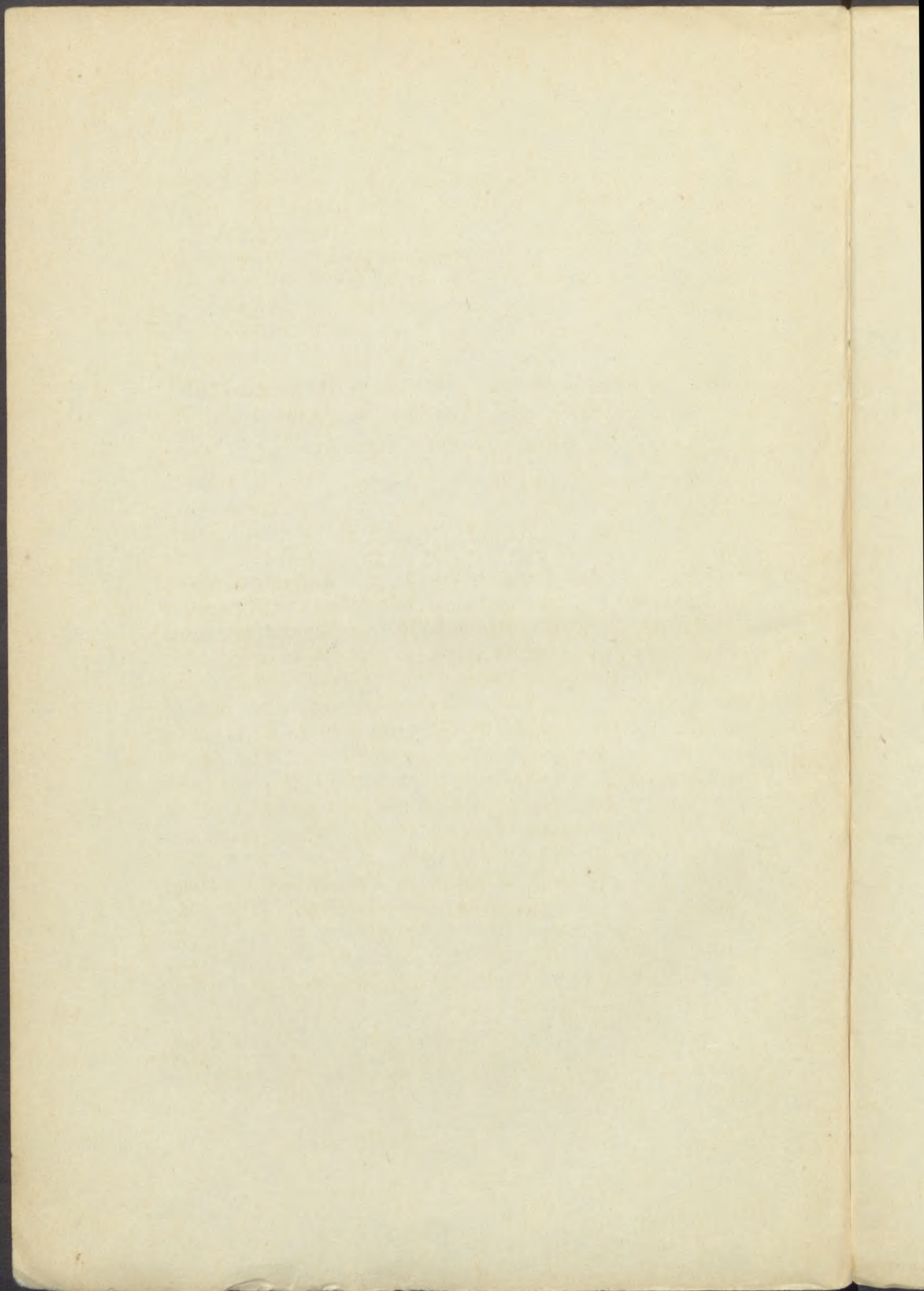
Miskolcon, 1936 november havában.

Sz. H. V.

BEVEZETÉS.

**Az Osztrák Szövetséges Állam (Bundesstaat
Österreich) kialakulása különös tekintettel
a polgári törvénykezésre.**

Míg a világháború befejezéséig Magyarország és az „Ausztia” név alatt összefoglalt örökös tartományok a magyar közjogászok egyedül helyes álláspontja szerint, mint *két állami egység*¹ állottak egymással szemben, a háború után a két állam közül *csak egyedül Magyarország maradt fenn*, bár területét lényegesen megcsonkította a trianoni békeokmány (1921 : 33. tc.). Ellenben *Ausztia, mint állam, teljesen megszűnt s területéből részint egészen új államok keletkeztek* (Németausztia, jelenleg *Ausztia Szövetséges Állam* és Csehország); részint pedig területét más államokba kebeleztek be. (Olaszország, Románia, Szerbia.)

Egészen nyilvánvaló, hogy a volt Osztrák Császárság azon területeire nézve, amelyeket más államokba kebeleztek be, *a polgári törvénykezés tekintetében is azok a vonatkozások, amelyek reájuk nézve korábban fennállottak, teljesen megszűntek*; — de épp úgy megszűntek ezek a

¹ Az osztrák közjogi írók akkoriban közismert felfogása szerint u. i. a Monarchia — vagy mint ők ezt, ellentétben a fenti magyar állásponttal szemben, nevezték: *a Birodalom* — *(egy) közjogi egységet* alkotott.

korábbi jogi vonatkozások *Ausztria azon területei tekintetében is, amelyekből egészen új államok keletkeztek. Így tehát a mai Ausztriára nézve is — és pedig a polgári törvénykezést illetően is — megszűntek a régi Ausztria területein érvényben volt jogi vonatkozások.* Mert ha egy állam egészen elenyészik és területéből minden jogügyleti közreműködés nélkül egészen új államok keletkeznek, megszűnnek a polgári törvénykezés tekintetében is (és pedig úgy belső, mint nemzetközi viszonylatban!) a korábbi vonatkozások is. *Nincsen azonban kizárva, hogy az így létrejött új államok a polgári törvénykezés tekintetében a korábbi jogi vonatkozásokat folytassák, mely esetben a korábbi jogállapot fennmarad.* (Nemzetközi viszonylatban természetesen ez csak az illető külföldi államnak — akár csak hallgatólagos — beleegyezésével történhetik.)

*

Az osztrák jogi irodalom, valamint az osztrák joggyakorlat is (és pedig a legfelsőbb bíróság állandó gyakorlata!) a fentieknek megfelelően arra az álláspontra helyezkedik, hogy az *Osztrák Császárság* (szerintük: „*Monarchie*“ Österreich) és az *Osztrák Köztársaság* nem ugyanaz az állam,² sőt az állandó gyakorlat továbbmenően a köztársaság minden olyan *jogutódlását tagadja*,³ amit az 1919. évi szeptember 10-i st. germaini osztrák béke-

² V. ö. *Magyary*, Magyar polg. perjog, Bp. (Évszám nélkül.) 51.; *Pollak*, System d. österreichischen Zivilprozessrechtes, 1932, Wien, 26., 27.; — *Kelsen*, Österr. Staatsrecht, 82.; — *Pisko*, Klangs Kommentar I. 166.

³ Az 1926 ápr. 27-i VIII/118. sz. határozat, továbbá a VII/224. és VII/223. sz. határozatok (A legfelsőbb bíróság határozatainak gyűjteménye.)

okmány kifejezetten ki nem mond. Ellenben az osztrák ideiglenes nemzetgyűlés (*provisorische Nationalversammlung*) 1918. évi október 30-i 1. sz. határozatának 16. §-a a császárság törvényeit és berendezéseit — az ugyane határozatában megjelöltek kivételével — a továbbiakig érvényben hagyta. Ez pedig a lényegét illetően vonatkozott az egész osztrák polgári törvénykezésre is.

Az új osztrák állam alapjait legelőször az osztrák szövetségi alkotmányról szóló 1920. évi október 1-én kelt 1. sz. törvény (*Bundesverfassungsgesetz*) és a szövetséges állami alkotmányra való áttérésről szóló ugyane napon kelt 2. sz. törvény (*Übergangsgesetz*) rakták le. Az 1. sz. törvényben foglalt alkotmány azonban 1925-ben és 1929-ben (ill. 1930-ban) módosításokat szenvedtek. (*Bundesverfassungsnovelle I. und II.*) Ezek szerint *Ausztria demokratikus köztársasági alapon szövetséges állam (Bundesstaat)*. Vagyis ezeket az alkotmányokat az ú. n. *parlamentáris demokrácia elvi alapján építették fel*. Míg azután a legutóbbi években lejátszódott politikai események (főként a szociáldemokrácia hivatalos megszűntetése és a nemzetiszociálista Németbirodalomhoz való „Anschluss“ elhárításának küzdelmei) odavezettek, hogy az 1934-ben életbe lépett legújabb alkotmány⁴ elhagyta a parlamentáris rendszert és Ausztria egész közjogi struktúrájában gyökeres változtatásokat eszközölt. Ez a „*Verfassung 1934*“ a keresztény s különösen katólikus, szociális világszemlélet és a *tioli alkotmánytörténeti tradíciók* alapelszerű figyelembevételével öltött testet. Az előbbinél irányadó volt az 1931-i *Quadragesimo anno* kezdetű pápai enciklika, sőt ennek egy elődje, a *Rerum novarum* enciklika is; az utóbbinál pedig az a történelmi tény, hogy *Tirolnak*, tehát az osztrák szövetséges állam egyik tagjának, századokon át kifejlődött, Ausztria többi tartományától elütő *közjogi szerkezete* volt, „*melyben a*

⁴ Ausztria Szövetséges Állam alkotmányáról szóló 1934. évi ápr. hó 24. napján kelt 239. sz. szövetségi kormányrendelet.

rendek eszméje már megvalósult, mely ott még az autochton parasztságnak is közvetlen befolyást biztosított a közügyek vezetésére“. Ezeknek megfelelően az 1934-es alkotmány bevezető szavai így hangzanak: „Im Namen Gottes des Allmächtigen, von dem alles Recht ausgeht, erhält das österreichische Volk für seinen christlichen, deutschen Bundesstaat auf ständischer Grundlage diese Verfassung.“

*

Az 1934-es alkotmány szerint az „Ausztia Köztársaság“ (Republik Österreich) hivatalos elnevezés helyébe az „Ausztia Szövetséges Állam“ (Bundesstaat Österreich) lépett, ami azonban az eddigi államformát nem változtatta meg s az *továbbra is köztársaság maradt*.⁵ Ez a szövetséges állam *rendi államnak van deklarálva* és a szövetség a következő tagországokból, helyesebben tartományokból (*Land*)⁶ áll: a szövetségnek közvetlenül alárendelt Bécs (*Wien*) városa (*bundesunmittelbare Stadt Wien*), azután Alsóausztia (Niederösterreich), fővárosa Bécs (*Wien*); — Felsőausztia (Oberösterreich), fővárosa Linz; — Karinthia (Kärnten), fővárosa Klagenfurt; — Salzburg, fővárosa Salzburg; Stájerország (Steiermark), fővárosa

⁵ Az 1934-es új osztrák alkotmányt ismertetik: Adamovich—Froelich, Die neue österreichische Verfassung, Wien, 1934.; — Jäckl, Die Verfassung 1934, Österr. Verwaltungsblatt 1934. Nr. 5.; — Eöttevényi Nagy, A mai Ausztia kialakulása és 1934-i alkotmánya, Miskolci Jogászélet, IX., 1935, 89. Az Osztrák Köztársaság régebbi alkotmány-törvényeit tárgyalja. Kelsen, i. m.; — Adamovich, Grundriss des österr. Staatsrechtes, Wien, 1927.

⁶ Szerző felfogása szerint a „Land“ magyar „terminus technicus“-át a *tartomány* (és nem az *ország*) szóval helyesebb inkább fordítani, mert — egyetértve Eöttevényivel (i. m. 96.) — egyrészt az *ország* inkább az állam közjogi fogalmát fedi, másrészt pedig az osztrák szövetséges állam létezése ellenére is a tagjait képező közjogi egységek nemzetközi önálló szerephez nem jutnak.

Grác (Graz); — *Tirol*, fővárosa *Innsbruck*; — *Voralberg*, fővárosa *Bregenz* s végül — *Nyugatmagyarország* (Burgenland, Westungarn), fővárosa *Kismarton* (Eisenstadt).

A szövetséges tartományok határai azonosak a régi osztrák örökös tartományok határaival annyiban, amennyiben azokat a st. germaini békeokmány meg nem változtatta. Így Tirol és Stájerország délen, Alsó-ausztria pedig északkeleten és északnyugaton veszített területeiből jelentékeny részeket. (B.okm. 27. c.)

A *nyugatmagyarországi területeket* szintén a már többször említett *Saint-Germain-en-Laye*-ben, 1919 szept. 10-én létesített és Ausztriában 1920 október 16-án életbelépett békeokmány 27., illetve 29. cikke csatolták a mai osztrák államhoz, amit Magyarország a rákényszerített *Trianonban* létesített békeokmány (1921 : 33. tc.) 74. cikkéhez képest kénytelen volt elismerni.

Az Ausztriához csatolt nyugatmagyarországi területeket a szövetségi alkotmányról szóló, 1920 október 1-én kelt 1. sz. osztrák törvény 2. cikke „*Burgenland*”⁷ elnevezéssel a szövetséges állam *önálló országának* (tartományának) nyilvánította. Mindazonáltal a szövetséges állami alkotmányra való áttérésről szóló, ugyancsak 1920 október 1-én kelt 2. sz. alkotmánytörvény 12. cikke értelmében a nyugatmagyarországi területek csak népszavazás megtartása útján kerülhettek volna véglegesen Ausztriához, azonban 1919 június 25-én az osztrák ú. n. békedelegációnak *Clémanceau* által aláírás végett megküldött „*békeszerződés*” végleges szövegezése szerint

⁷ A „*Várak Országának*” (Burgenland) az osztrákok (németek) eredetileg és már régtől fogva az egész nyugatmagyarországi határvidéket hívták, mégpedig ez a név a jelzett területen fekvő négy vár (Pozsony, Moson, Vasvár, Sopron) után vette volna eredetét. — A kérdés érdekességéhez tartozik, hogy a névadó várak közül egy sem került Ausztriához, mert a csehszlovák köztársasághoz csatolt Pozsony kivételével a többi három továbbra is, mint 1000 éven keresztül, magyar maradt. — Erre való tekintettel az osztrákok, hogy a „*Burgenland*” elnevezést mégis indokolják, Nagymarton régi német nevét *Mattersdorft* átkeresztelték *Mattersburg*-ra. (V. ö. *Ujlaki*, A magyar jog sorsa az Ausztriához és Lengyeleországhoz csatolt területeken; — 10., 5. jegyz.)

a nyugatmagyarországi területeket a szövetséges és Társult Hatalmak *népszavazás nélkül Ausztriához csatolták* és így a Burgenlandnak, mint a szövetség önálló és egyenjogú tartományának (*Land*) a jogállásáról és az ideiglenes szervezetről szóló, 1921 január 25-én kelt 85. sz. alkotmánytörvény az azonnali bekebelezést rendelte el. Az elcsatolás ellen időközben támadt magyar felkelés sikerei következtében azonban Olaszország közbenjárása mellett létrejött egy újabb és egyben a legutóbbi rendezés az 1921 október hó 13-án kelt ú. n. „*velencei jegyzőkönyvben*“, amely az elcsatolni rendelt területek egyrészét népszavazási területnek nyilvánította és az ott 1921 dec. hó 14-én nemzetközi ellenőrzés mellett megtartott népszavazáson az elért 72.7%-os többség eredményeképpen az elszakítani parancsolt *Sopron városa, Ágfalva, Balf, Fertőboz, Fertőrákos, Harka, Kopháza, Nagycenk, Sopronbánfalva* mégis továbbra megmaradtak Magyarország testében, ahová 1000 éven át mindig is tartoztak.⁸

Burgenland első alkotmánytörvényének (1921 jan. 25-i 85. sz. törv.) 6. §-a, valamint bizonyos korlátozással a második alkotmánytörvényének (1922 ápr. 7-i 202. sz. törv.) IX. cikke felhatalmazta a szövetségi kormányt a Burgenlandban érvényes törvényeknek és rendeleteknek *rendeleti úton történő* módosítására, amennyiben ilyen rendelkezések *a jogegységesítés (Rechtsangleichung)* szempontjából vagy egyéb fontos okból szükségesnek és halaszthatatlannak mutatkoznak. A szövetségi kormány fokozatosan élt is ezzel a felhatalmazással úgy, hogy az 1922 május 29-én kelt 315. sz. rendeletével bezárólag az osztrák polgári jog és az osztrák polgári eljárási szabályok érvényét az elszakított magyar területekre kiterjesztette. U. i. e rendelet 5. §-ának első bekezdés értelmében a törvénykezésre, a peres és perenkívüli bírói eljárásra és a közjegyzőségre vonatkozólag Ausztriá-

⁸ Ennek folyományaként lett *Sopron* szabad kir. város „*civitas fidelissima*“. (V. ö. az 1922 : 29. tc.-vel.)

ban e rendelet hatálybalépésekor (1922 júl. 15.) hatályban volt rendelkezések (amennyiben előbbi rendelet alapján még hatályba nem léptek volna) kiterjesztést nyernek Burgenlandra. A magyar jogból *bizonyos módosításokkal* csak a házassági jog, a házassági eljárási jog és a községi bíróság intézménye maradt érvényben.

*

A bírói hatalomról és ennek gyakorlására vonatkozóan a szövetségi alkotmányról szóló, 1920 október 1-én kelt 1. sz. törvény 84., 94. cikkei lényegében az 1867 december 21-én kelt 144. sz. állami alaptörvény nyomán és az 1918 november 22-én kelt 38. számú törvényhez simulva, intézkednek, kimondván, hogy minden bírói hatalom a szövetségtől ered. Az elszakított nyugat-magyarországi területeken ezeket a bírói hatalmat és annak gyakorlását tárgyzó szabályokat az 1921 július 22-én kelt 475. sz. rendelet (a Burgenlanddal kapcsolatos ú. n. *Verfassungsübergangsverordnung*) vezeti be.

A *modern rendi államot létesítő* „Verfassung 1934“ a bírói hatalom és annak gyakorlása tekintetében lényeges változtatásokat nem eszközölt. Az 1934-es alkotmány második fejezete szerint u. i. *a bíráskodás jogát maga a szövetséges állam gyakorolja*. A bírói ítéleteket „Ausztria Szövetséges Állam nevében“ hozzák. A *tartományoknak* (Länder) tehát, bár egyéb közjogi funkcióik vannak, de *bíráskodási joguk nincs*. Egyébként a bíráskodás *a közigazgatástól minden fokon el van különítve* és a bírói hatáskört és illetékességet törvény szabályozza. *Senkit sem lehet illetékes bírójától elvonni és a bírák bírói tevékenységük gyakorlásánál függetlenek*. A bírákat *a szövetségi elnök*, vagy az ő felhatalmazása alapján az illetékes

miniszter nevezi ki és azokat hivataluktól csak bírói döntéssel lehet felmenteni s általában áthelyezni, vagy nyugalmába vonultatni. Megmaradt a korhatár is, vagyis a bírák 65. életévük betöltésének a végén nyugdíjazhatók. (1934-es alk. 98—103. c.) Érdekes megemlíteni, hogy az osztrák bíróságoknak általában nem áll jogukban, hogy a szabályszerűen közzétett törvények és rendeletek érvényessége felett döntsenek; a bíróságok csupán a szövetségi bírósághoz (Bundesgerichtshof) fordulhatnak orvoslásért az eljárás egyidejű felfüggesztése mellett. (1934-es alk. 104. c.) Továbbá még meg kell említeni azt is, miszerint az elnök az alkotmányban biztosított szükségrendelet kiadási jogát nem gyakorolhatja többek közt oly módon, hogy az a szövetségi bíróság (l. később!) hatáskörének megszüntetésére vezethessen, vagy egyáltalában bírósági ítéleteket érinthessen. (1934-es alk. 148. c. II.)

*

Ausztriában a törvények, az államszerződések és a rendeletek kihirdetését az 1920 október 1-én kelt alkotmány 49. és 50. cikke szerint a szövetségi kancellár a „*Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*“ (BGBl.) útján intézi.⁹ A kötelező erő, egyéb rendelkezés hiányában, a kihirdetési nap után veszi kezdetét. (1934-es alk. 67. cikk.)

Igazságügyi igazgatási (*Justizverwaltung*) és igazságügyi statisztikai (*Justiz-Statistik*) szempontból tekintve polgári ügyekben a legmagasabb bírói fórum

⁹ Az osztrák törvények és (fontosabb) rendeletek kihirdetésére szolgáló lap 1918-ig a „*Reichsgesetzblatt für die im Reichsrat vertretenen Königreiche u. Länder*“ (RGBl.); 1918-tól 1920 november hóig pedig a „*Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich*“ (StGBL.) címet viselte.

a Bécsben székelő *legfelsőbb bíróság* (*Oberster Gerichtshof* = *OGH.*), amennyiben a törvény mást nem ír elő. (Alk. 107. c.) *Három* — a magyar kir. ítélőtáblának megfelelő — *felebbviteli bíróság* (*Oberlandesgerichtshof*) áll fenn *Wien*, *Graz* és *Innsbruck* székhellyel. A bécsi területe kiterjed Bécs városára, mint „szövetségközvetlen“ (bundesunmittelbare) városra, Alsó- és Felsőausztriára, valamint *Burgenlandra*. A grácié Stájerországra és *Karinthiára*. Az innsbrucki Tirolra, *Voralbergre* és 1925 január 1. óta *Salzburg városra* és tartományra. Ausztria területén jelenleg *19 törvényszék* (*Gerichtshof erster Instanz*) működik és pedig ezeket aszerint, hogy az illető törvényszéknek valamely tartományi fővárosban, vagy azon kívül van a székhelye *tartományi* (országos) *törvényszéknek* (*Landesgericht*), vagy *kerületi törvényszéknek* (*Kreisgericht*) nevezik. *Járásbíróság* (*Bezirksgericht*) a mai Ausztria területén 260 található.

Ami pedig az *elszakított nyugatmagyarországi területeket* e vonatkozásban illeti: — az 1921 július 22-én kelt szövetségi kormányrendelet (BGBl. 476. sz.) V. pontja a burgenlandi *igazságügyi igazgatás* (*Justizverwaltung*) ideiglenes berendezését *szabályozta*; — majd az 1922 január 10-én kelt szövetségi kormányrendelet (BGBl. 18. sz.) 1. §-ának I. bekezdése értelmében 1922 január 19-én *Burgenlandban a bírói állások betöltésére*,¹⁰

¹⁰ E helyen látszik megfelelőnek megemlíteni, hogy azon burgenlandi alkalmazottaknak (*bíráknak*), akik az osztrák köztársaság igazságügyi szolgálatába való átvételüket kívánták (1921 január 25-én kelt burgenlandi első alkotmánytörvény, BGBl. 85. szám 9. §), amennyiben felvételüket szakvizsga (bírói vizsga) hiánya akadályozta, ez alól a követelmény alól a szövetségi igazságügyminisztérium 1922 január 10-én kelt 18—1922. számú rendelete 1. §-ának II. bekezdése értelmében felmentést adhatott. Az átvett bírák 1925 december 31-ig formaszerű bírói ítélet nélkül áthelyezhetők és nyugállományba helyezhetők voltak, a hivatkozott 18—1922. sz. rendelet 1. §-ának 3. bekezdése értelmében.

Ugyancsak itt látszik alkalmasnak megemlíkezni a Burgenland bekebelezésekor az ezen a területen működött *ügyvédek* és *ügyvédjelöltek* jogviszonyait szabályozó 1922 jan. 10-én kelt, most hivatkozott kormányrendelet (BGBl. 18. sz.) 3—7. §-airól is. A rendelet 3. §-a értel-

a bíróságok belső szervezetére és az ügyviteli szabályaira vonatkozólag az Ausztriában érvényes jogszabályok léptek hatályba; — valamint ugyancsak a most említett rendelet 1. §-ának IV. bekezdésében Burgenlandra nézve a törvényszéki hatáskörrel további intézkedéseig a bécsi polgári törvényszéket (Landesgericht f. Zivilrechtssachen), a kereskedelmi törvényszéket (Handelsgericht) és a II. büntetőtörvényszéket ruházták fel; míg az ügyészi teendőkkel egyelőre a II. bécsi államügyészséget bízták meg. Ez az állapot jelenleg is fennáll. A hivatkozott rendelet 1. §-ának V. bekezdésében a szövetségi igazságügy-miniszter felhatalmazást nyert arra, hogy az 1925 december 31-ig terjedő időben Burgenlandban bíróságokat létesítsen, megszüntessen és esetleg azoknak kerületeit megváltoztathassa. A szövetségi kormány 1921 július 22-én kelt rendeletének 48. §-a szerint Burgenland területén hét járásbíróság nyert elismerést, illetve szervezést. Végül a már többször hivatkozott fenti rendeletnek 2. §-a értelmében 1922 január hó 19-én Burgenlandban is hatályba léptek a törvénykezésről és a perenkívüli bírói eljárásról szóló, Ausztriában érvényes rendelkezéseknek a gyámsági és gondnoksági ügyekre vonatkozó szabályai. Egyidejűleg az árvaszékek hatásköre a gyámbíróságokra

mében a rendelet hatálybalépte napján (vagyis 1922 jan. 19-én) Burgenlandban az osztrák ügyvédi rendtartás és az ügyvédekre és ügyvédjelöltekre vonatkozó fegyelmi szabályok (az 1868 július 6-án kelt RGBl. 96. számú, az 1872 április 1-én kelt, RGBl. 40. számú, az 1906 november 16-án kelt, RGBl. 223. számú és az 1919 február 6-án kelt, StGBl. 95. számú törvények) léptek hatályba; a Burgenland ideiglenesen az alsóausztriai ügyvédi kamara kerületéhez csatoltatott hozzá. A 4 § első bekezdése értelmében az, aki 1921 augusztus 29-éig Burgenlandban ügyvédi jogosultságot szerzett, további intézkedésig jogosítva maradt az ügyvédség gyakorlatára. Az alsóausztriai ügyvédi kamara választmánya külön jegyzéket vezet a burgenlandi ügyvédekről. A 4. § második bekezdése szerint az első bekezdésben megjelölt ügyvédekkel egy tekintet alá esnek azok, akik a Burgenlandban községi illetőséggel bírnak, 1921 augusztus 29-e előtt az ügyvédi jogosultságot Magyarországon elnyerték s ezen napig legalábbis előkészületeket tettek a Burgenlandba való átköltözésre és még az 1921. évben az osztrák szövetség területére tényleg át is költöztek. (Ezt a 2. bekezdést az 1922 január 10-én kelt, BGBl. 18. számú rendelet 4. §-ához az 1925. május 15-én kelt, BGBl.

szállt át.¹¹ Mindezeket legvégül követte a magyar polgári törvénykezési jog hatályvesztési folyamatának záróköve a már előbb említett 1922 május 29-én kelt szövetségi kormányrendelet. (BGBl. 315. sz.)

* * *

Az Osztrák Köztársaság területén az önbíráskodás elvileg tilos, a hatóság segítségül hívása nemcsak az arra jogosultnak, vagy jogaiban veszélyeztetettnek, hanem mindenkinek megengedett, aki úgy véli, hogy jogán sérelem esett (OPTK. 19. §.) és pedig: jogi meghallgatást igényelhet, ha csupán állítja joga létezését, — ideiglenes intézkedést, ha jogában veszélyeztetik és teljes jogvédelmet, ha joga ítéletileg (vagy végzésileg) megállapítást nyert, valamint ezen ítéletnek végrehajtá-

169. számú rendelet fűzte hozzá.) A rendelet 5. §-a értelmében ezeknek az ügyvédeknek az ügyvédség gyakorlatára való joga megszűnt, ha a rendelet hatálybaléptétől számított egy éven belül nem igazolták, hogy osztrák szövetségi polgárok (állampolgárok). A 6. § értelmében valamely burgenlandi ügyvéd (4. §) a Burgenlandból a köztársaság egyéb területére csak akkor költözhet át, ha az osztrák ügyvédi rendtartás (Rechtswahlordnung) 2. §-ának megfelelő, legalább négyévi gyakorlatot folytatott ezen a területen, vagy pedig, ha a hivatkozott rendelet hatálybaléptétől (1922 január 19-től) számított legalább négy esztendőn keresztül ügyvédi gyakorlatot folytatott a Burgenlandban. A rendelet 7. §-a értelmében azoknak a személyeknek, akik a rendelet hatálybalépte napján Burgenlandban mint ügyvédjelöltek tevékenykedtek, az 1874:34. magyar tc. 5. § 5. pontja szerint folytatott gyakorlata az osztrák ügyvédi rendtartás 2. §-a szerint folytatandó gyakorlatba három év erejéig beszámítatott. Az alsóausztriai ügyvédi kamara választmánya külön jegyzéket vezet az ügyvédjelöltekről. A jelölt a jegyzékből törlendő volt, ha a rendelet hatálybaléptétől számított egy éven belül nem igazolta, hogy osztrák szövetségi polgár (állampolgár). (V. ö. Ujlaki i. m. 74.—6. jegyz. és 76.—13 jegyz.)

¹¹ Az 1895 augusztus 1-én kelt (RGBl. 111. sz.) törvénynek, az ú. n. *Jurisdiktionsnorm*nak 109—112. §-ai szerint u. i. a gyámhatóságot Ausztriában bíróságok (szabályként a járásbíróságok) gyakorolják.

sát. Ez a rendszer azonban hatósági szervezetet és eljárási előírásokat követel. Mint hatóságok a polgári és büntető bíróságok és a közigazgatási hatóságok állanak rendelkezésre; — mint eljárás a polgári per, a perenkívüli eljárás, a bűnvádi eljárás, a közigazgatási eljárás, stb., vehető igénybe. (*Pollak.*)

Jelenleg a cél az Osztrák Köztársaság területén érvényben lévő polgári peres eljárás alapvonalainak az ismertetése.

Történeti visszapillantás az osztrák polgári perjogra.¹

Az osztrák polgári perjogra vonatkozó legrégibb feljegyzések a 13. és 14. századból származnak, amelyek az egyes tartományok helyi szokásjogait rögzítik meg írásban.

Polgári perjogi rendelkezéseket tartalmazó törvényeket legelőször a 16. század elején hoztak. Az osztrák polgári perjog történetében I. Ferdinánd császár (1522—1564) és II. Ferdinánd császár (1619—1637) uralkodása

¹ Az osztrák polgári perjog történetével részletesebben a következő művek foglalkoznak: *v. Canstein*, Lehrbuch der Geschichte u. Theorie des oesterr. Civilprozessrechtes, 1880, I., a 86. o.-tól. — *Luschin*, Geschichte d. Gerichtswesens in Österreich während d. Mittelalters, 1875; — *Luschin*, Oesterr. Rechtsgeschichte, 1896.; — *Schwartz*, Vierhundertjahre deutscher Zivilprozessgesetzgebung, 1898; — *v. Canstein*, Das neue österr. Civilprozess, 1901 (Leske u. Leowenfeld, Rechtsverfolgung III.) a 16. o.-tól; — *v. Canstein*, Civilprozessrecht, 1905, Berlin, Carl Heymanns Verlag, a 24. o.-tól; — *Klein—Engel*, Der Zivilprozess Oesterreichs, 1927, Bensheimer, Mannheim, Berlin—Leipzig, a 26. o.-tól; — rövidebben *Pollak*, System des österr. Zivilprozessrechtes, Wien, 1932, (Manzsche Verlags- u. Univ.-Buchhandlung) a 86. o.-tól; — valamint, főként monografikus jellegű munkáik miatt, megemlítendőek e téren *Ott*, *v. Bartsch*, *v. Domin-Petrushevecz*, *v. Maasburg*, *Menger*, *Skedl*, *v. Voltelini*, *Haimmerl*, *Klein*, *Schrutka*, *Schauer*, *Schmidt*, *Wetzell*, *Ullmann*.

A felsorolt munkák további idézése csupán a szerző nevének említésével történik, — amelyik szerző több művével is szerepel, ott a név után zárójelben a munka kiadási éve is hozzáfűzést nyer. — A felsorolt munkák javarészt a fenti kérdésre vonatkozó forrásműveknek is tekintendők.

játszik jelentékeny szerepet. A legnagyobb számmal ekkor bocsátottak ki polgári perjogi tárgyú törvényeket, amelyek egy-egy osztrák territorium polgári perjogát kívánták szabályozni, illetve kiegészíteni. Ezek a partikuláris (tartományonként különbségeket felmutató) polgári perjogi szabályok a szóbeliség és nyilvánosság elvein épültek fel. A szóbeli eljárás az ú. n. *alpi tartományokban* minden ellenhatás ellenére 1781-ig, az akkori általános szabályozásig (az 1781-es Allg. Gerichtsordnung-ig) érvényben is tudott maradni.² Ez azért nagyjelentőségű, mert abban az időben már az osztrák örökös tartományokban a római kánonjog recepciója szinte ellenállhatatlan erővel kezdődött meg, amelynek perjogi szabályait az írásbeliség uralta.

Mária Terézia halála után 1781-ben jelent meg az ú. n. általános törvénykezési (bírószági) rendtartás (Gerichtsordnung = G. O.), amely az írásbeliségen, a kötött (törvényes) bizonyítási rendszeren és az esetlegességi elven épült fel, noha a keletkezésekor felmerült egy névtelen indítvány, amely a mai modern polgári perjogi rendszerekben túlnyomóan uralkodó alapelveket, a szóbeliséget, a közvetlenséget és a bizonyítékok szabad mérlegelésének tanát szerette volna megvalósítani.³ Ezt a javaslatot azonban, amely az akkori kor szellemét meghaladta, elvetették. Az ezt 1796-ban követő ú. n. nyugatgalíciai törvénykezési rendtartás (westgalizische G. O.) az előbbi rendtartás csupán javított és a későbbi keletű perjogi természetű törvényeket is magában foglaló kiadásának tekinthető.⁴

Az 1848-as események hatása alatt Ausztriában is megindultak a törekvések egy modern polgári perjogi

² v. Canstein i. m. (1901) 16.

³ v. Canstein i. m. (1905) 26.

⁴ A *nyugatgalíciai törvénykezési rendtartás* nevét onnan vette, hogy ez elsősorban Nyugatgalícia részére készült, de azután ugyanezt kiterjesztették még *Keletgaliciára*, *Bukovinára*, *Tirolra*, *Dalmáciára*, *Isztriára* és *Salzburg tartományra* is. A déli tartományokba való bevezetéséért azután „*olasz törvénykezési rendtartás*”-nak is nevezték.

kodeks létesítése tárgyában. Az első javaslat 1862-ben készült el jórészt a francia polgári perjog hatása alatt. A második 1866-ban napvilágot látott előadói javaslat, amely erősen a hannoveri javaslat hatása alatt állott, már eljutott egészen az Urak Házáig (1870), amikor Glaser igazságügyminiszterre 1871-ben az a feladat hárult, hogy a javaslat bizonyos hibáit kiküszöbölendő egy egészen új törvényjavaslatban hozza összhangba a szóbeliséget és a szabadbizonyítási rendszert a jogorvoslati szisztémával. Ez sem vált törvénné. A harmadik javaslatot ugyancsak Glaser minisztersége alatt lovag Harraowsky miniszteri tanácsos dolgozta ki 1876-ban az 1872-es német polgári perrend alapján, amelyet azután 1881-ben Prazak miniszter változtatásokkal a képviselőházhoz benyújtott.

Végül 1891-ben megbízták az „osztrák Plósz”, Klein Ferenc professzort a negyedik javaslat elkészítésével, akinek munkáját 1893-ban (Gróf Schönborn minisztersége alatt) terjesztették a parlament elé. Klein tulajdonképpen ugyanekkor nem is egy, hanem több javaslatot készített, amelyekből az országgyűlésen foganatosított speciális tárgyalási rendszer⁵ mellett 1895-ben két törvény született és pedig az ú. n. „*Jurisdiktionsnorm*” (teljes címe: Gesetz vom 1. August 1895. Nr. 111. R. G. B. L., über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen) és a tulajdonképeni *polgári perrendtartás*; — mindkettő a vonatkozó életbeléptetési törvényével együtt. (Az 1895. évi aug. 1-én kelt R. G. B. L. 110., 112. és 113. számú törvények.) — Majd 1896-ban pedig ugyanily mó-

⁵ Az osztrák parlament u. i. a jelzett javaslatok tárgyalási rendjére hozott egy külön ú. n. „tanácskozási törvényt” (az 1894 dec. 5-iki Beratungsgesetz), amely szerint a két ház plénuma csupán a javaslatoknak teljes egészében való elfogadása, vagy el nem fogadása fölött volt hivatva dönteni, míg a részletes letárgyalást a mindkét ház részéről kiküldött egy-egy 18 tagú bizottság végezte, akik a támadt differenciákat közös konferencián küszöbölték ki. (V. ö. a magy. magánjogi t. jav. hasonlóan szándékolt tárgyalási módjával.)

don szentesített törvénnyé vált Kleinnek egy további javaslata — ez pedig a *végrehajtási eljárás* volt az életbe-
léptetési törvényével együtt. (Az 1896. évi május 27-i
törvények; RGBl. 78. és 79. szám.) — Végül hasonló
úton született meg az 1896 nov. 27-iki törvény (RGBl.
217. sz.) a *bírósági szervezetről* (Gerichtsorganisations-
gesetz) és Bärnreither képviselő javaslatára ugyancsak
1896 nov. 27-én kelt törvény (RGBl. 218. sz.) az *ipari
bíróságok* (Gewerbegerichte) *szervezéséről*.

A Klein-féle osztrák Pp. igen sikerült alkotás,
amelynek főérdeme, hogy a régi osztrák perjogi szabályok-
kal a jogfolytonosságot fenntartotta és innen merítve
önálló utakon kíván járni. Rokonhatások azért ezen
kodexen is mutatkoznak. Így elsősorban e tekintetben a
német Pp.,⁶ majd az 1883-ból való Bosznia és Hercegovina
részére bevezetett Pp. jöhet számba, míg a francia per-
jog hatásai már sokkal kevésbé érzékelhetők. A törvény
elsőfokon az officialitásnak jelentékenyebb szerepet
szán, a második fok jellegzetessége a novumok ki-
zárása, míg harmadfokon a revízió tárgyi korlátozásának
az alapelve jut érvényre.

Kétségtelen, hogy az 1895-ös osztrák Pp. a régi
tradíciókat erősen figyelembevevő, de modern perjogi
alapelveken felépült kiváló alkotás.

⁶ Az osztrák és a német Pp. közti különbségekre tömören és
találón mutat rá v. Canstein 1905-ös i. munkájában a 33. o.-tól.

Az osztrák polgári perjog forrásai.

A mai osztrák polgári perjog általános alapelvei tehát a következő kútforrásokban lelhetők fel ezek szerint: — a törvénykezés gyakorlásáról és a polgári rendes bíróságok hatáskörét és illetékességét szabályozó törvényben (*JN.*)¹ — a polgári perrendben (*ZPO.*)² — a bíróságok szervezetéről szóló törvényben (*GOG.*)³ és végül az ipari bíróságokról szóló törvényben. (*GewGG.*)^{4 5}

Az első három törvény 1898 január elsején, az utolsó pedig 1898 júl. elsején lépett életbe. A két első törvényhez életbeléptető törvény is járult.

A *JN.* a rendes bíróságok szervezésén kívül, a hatáskörre, az illetékességre, a felek akarata szerinti hatáskörre és illetékességre, valamint a bírósági személyek kizárására és visszautasítására (aggályosság) vonatkozó

¹ Jurisdiktionsnorm.

² Zivilprozessordnung.

³ Gerichtsorganisationsgesetz.

⁴ Gewerbegerichtsgesetz.

⁵ E helyütt a végrehajtási eljárásra vonatkozó jogforrásokról szándékosan nem történt megemlékezés, mert annak a polgári perjoggal való, vagy éppen a perjog keretén belül történő bármilyen irányú tárgyalását — ellentétben a német és osztrák irodalom tekintélyes részével — elvi okokból szükséges kikerülni. Ennek a nem idetartozó elvi álláspontnak a kifejtése jelen munka keretén belül nem látszik indokoltnak.

jogszabályokat tartalmazza. A törvénykezés gyakorlására vonatkozó részt azonban az országos főtörvényszékeket (Oberlandesgerichte) és a legfelsőbb bíróságot illetően az 1907 febr. 24-iki törvény (RGrBl. 41. sz.) megváltoztatta.

A ZPO. a perben szereplő személyekről, az eljárásról, a járásbíróság (Amtsgericht) és a (tartományi) törvényszék (Landgericht) előtti elsőfokú eljárásról, a jogorvoslatokról, az újrafelvételről, a bírósági szünetről és az eljárás különös nemeiről szól. Megjegyzendő azonban az utóbbiak közül nem mindegyik nyert a ZPO.-ban szabályozást. Így a meghagyásos eljárás egyik neme az ú. n. „Mahnverfahren“ sem a ZPO.-ban lelhető fel, hanem ennek tételes kútforrása az 1873 ápr. 27-iki törvény (BGrBl. 67. sz.), amelyet a legutóbbi időben a novelláris törvényhozás sok tekintetben megváltoztatott. A házassági ügyekben való eljárást pedig egy régi dekrétum (Hofdekret vom 23. Aug. 1819, Justizgesetzsamml. = JGS, Nr. 1595.) szabályozza, amelyet azután törvényes felhatalmazás alapján az igazságügyminisztérium 1897 dec. 9-iki rendelete (RGrBl. 283. sz.) idomított a ZPO.-hoz.⁶ Viszont a gyámügyek, amelyekben a gyámügyi bíróságok intézkednek, amennyiben azok tekintetében formális jogvita keletkezne, a perenkívüli eljárás alá tartoznak.

A GOG. a bíróságok megalakítására, belső szervezete, ügyvezetésére és a felügyeleti eljárásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Emellett kiegészítő szerepet visz még az 1853 május 3-i császári pátens (RGrBl. 81. sz.) az ú. n. „Gerichtsinstruktion“.

A GewGG. az ipari bíróságok bevezetését és az ipari munka-, tan- és bérviszonyokkal kapcsolatos törvénykezést szabályozza.

Ezekhez járult azután az akkori zavaros politikai

⁶ Az Osztrák Köztársasághoz csatolt nyugatmagyarországi területeken a házassági ügyekben való eljárásra vonatkozóan a magyar jogszabályok maradtak érvényben. Egyébként ez a kérdés későbbben még részletesebb taglalásban fog részesülni.

helyzet következtében a császári Ausztria alkotmányának a 14. §-a (az ú. n. „Notparagraph“) alapján 1914 jún. 1-én kibocsátott császári rendelet (RGBL. 118. sz.), amely a túlhalmozott bíróságok tehermentesítése céljából látott napvilágot. (Ezért a neve: *Erste Gerichts-entlastungsnovelle*!) Ez a rendelet, úgyszólván, az osztrák polgári törvénykezés legtöbb ágában, így a perjogban is változásokat eszközölt.

A háború nyomán létesült Osztrák Köztársaság az 1918 okt. 30-i ideiglenes alkotmányának 16. §-a⁷ és a szövetséges állam alkotmányára való áttérést szabályozó 1920 okt. 1-i, ú. n. átmeneti törvény 1. §-a⁸ alapján a felsorolt polgári perjogi vonatkozású törvényeket érvényben hagyta, azonban a változott viszonyokra való tekintettel egész sorát hozta a módosító törvényeknek, amelyeknek kapcsán a GewGG-et teljesen hatályon kívül helyezték és újjal pótolták.

Az ezután keletkezett jogforrások a következők:

Az ipari bíróságokról szóló 1922 ápr. 5-i törvény (BGBl. 229. sz.; életbe lépett 1922 május 1-én), amelyet az 1929 júl. 18-i törvény (BGBl. 260. sz.) egészít ki. Idetartozik még az 1919 dec. 18-i törvény (StGBL. 16/20. sz.), amely kollektív munkaszerződések tekintetében egyeztető hivatalokat (Einigungsämter) állít fel.

A már említett 1914 jún. 1-i első bírósági tehermentesítő novellán kívül, még öt ilyen tehermentesítő novella és pedig: — az 1920 márc. 18-i (StGBL. 119. sz.); — az 1921 dec. 2-i (BGBl. 743. sz.); — az 1922 júl. 17-i (BGBl. 532. sz.); — az 1925 jún. 4-i (BGBl. 483. sz.) és végül az 1929 júl. 2-i (BGBl. 222. sz.) törvények.

Két novella, amely csak a perértékeket szabályozza. Ezek: az 1919 május 31-i (StGBL. 311. sz.) és az 1923 dec. 21-i (BGBl. 19/24. sz.).

Az 1868 júl. 6-i (RGBL. 96. sz.) ügyvédi rendtartást

⁷ StGBL. Nr. 1.

⁸ BGBl. Nr. 2.

a következő törvények módosították : — az 1919 febr. 6-i (StBGl. 95. sz.) ; — az 1927 márc. 31-i (BGBL. 112. sz.). Valamint az 1872 ápr. 1-i (RGL. 40. sz.) idevágó fegyelmi törvénnyel kapcsolatosak az 1919 febr. 6-i (StBGl. 93. sz.); — az 1923 febr. 20-i (BGBL. 155. sz.) ; — az 1927 márc. 31-i (BGBL. 117. sz.) ; továbbá az 1923 júl. 3-i (BGBL. 305. sz.) törvények és idetartozik még több, a tarifára vonatkozó rendelet is.

Az osztrák polgári perjog irodalma.

Ennek a munkának nem lehet célja részletes és átfogó bibliografia nyújtása a monografikus irodalomra is kiterjedően, mert a mindig szorosan együtt haladó német és osztrák polgári perjogi irodalom olyan tekintélyes és nagyszabású, hogy ennek részletes ismertetése jelen tanulmány kereteit és célját messze túlhaladná.

Így tehát csak azoknak az általános jellegű munkáknak a felsorolása látszik szükségesnek, amelyek újabban (a háború befejezése után) jelentek meg és az osztrák polgári perjogot egész terjedelmében tárgyalják le. A régibb kiadású átfogó művek közül csak néhány (most is használt és igen ismert) megemlítése fog megtörténni abból a célból, hogy ezek támpontul szolgálhassanak a régebbi polgári perjogi irodalom teljes és részletes megismeréséhez. Úgy a régebbi keletű és épp ezért csekélyebb érdeklődést vonzó, mint az újabb monografikus irodalom felsorolása is mellőzést nyer, mert ezek (főként az újabbak) a munka felhasználási helyein részülnek majd megemlítésben.

A polgári perjogi törvényhozást és irodalmat áttekintő munkák :

Schenk, Übersicht d. österr. Gesetzgebung über ZPR. bis zum Schluss des 16. Jhdts. 1864.

Sperl, Übersicht über die Literatur u. Praxis des österr. Zivilprozess- u. Exekutionsrechtes, 2. kiad. (1903-ig feldolgozva.)

Törvénykiadványok (a bírói gyakorlat feldolgozásával együtt) :

Hermann feldolgozásában megjelent törvénykiadvány. (Kiadta a *Manz-féle* bécsi könyvkiadó cég.) — Valamint *Dubowy-Sesser-Pollak* feldolgozásában napvilágot látott törvénykiadvány. (*Az osztrák állami nyomda* kiadása.)

Bírói határozatok gyűjteménye (Döntvénytárak) :

Kizárólag a polgári perjog számára határozatok tára tulajdonképpen nincs is.

A polgári perjogi határozatok 1919-ig először az ú. n. *Nowak-féle* gyűjteményben voltak feltalálhatók, majd ezt felváltották az igazságügyminisztérium évenkénti ilyentárgyú kiadmányai ; ismertek voltak még a *Glaser—Unger* (Neue Folge) magángyűjtemény kiadásai ; — nemkülönben 1915-ig hiánytalanul felvételt nyertek a határozatok a *Schey-féle* magángyűjteményben is.

Végül 1919-től az *osztrák legfelsőbb bíróság* „polgári és igazságszolgáltatási ügyekben“ hozott határozatait évenként összegyűjtik és azokat a bíróság tagjai kiadják.

Kommentárok :

v. Fürstl (1897—1900)¹; *v. Demelius* (1902); *Deutsch* (1902) és *Neumann* (4. kiad. 1928) jelentettek meg kommentárokat ZPO.-ról és a JN.-ról, illetve a polgári perjogi törvényekről. *Wachtel* (1895—97) a ZPO.-ról; míg *v. Winiwarter* (1897); *v. Horten* (1898) a JN.-ról adott ki kommentárokkal ellátott munkát.

¹ A zárójelbe tett számok a munkák megjelenési évszámát jelentik.

Ma már praktikus jelentősége és az élőjog szempontjából értéke leginkább az 1928-ban megjelent *Neumann* féle kommentárnak van.

Rendszeres polgári perjogi művek :

Az 1895-ös reformok előtti osztrák perjogot hiánytalanul feldolgozta *v. Canstein* (1880—82) és *Ullmann* (1884).

A reformok utáni jogállapotot szisztematikusan le tárgyalja : *Klein* (1900), *Skedl* (1900), *Ullmann* (1900), *v. Schuster—Bonnot* (1897 és 1907), *Trutter* (1897), *Stross* (1897), *Bloch* (1899), *Pollak* (1903), *v. Canstein* (in *Leske—Loewenfeld's Rechtsverfolgung im internat. Verkehr*, 1901 és *Kompendien des Österr. Rechtes*, 1905), *v. Schrutka—Rechtenstamm* (1909 és 1917), (*Balasits és*) *v. Fierich* (lengyelül ; 1897, 1901 és 1905), *v. Ott* (csehül ; 1898, 1901 és 1908), *Gandusio* (olaszul ; 1897).

A háború befejezése után a következő rendszeres munkák jelentek meg, amelyek már a mai jogállapotot tükrözik vissza :

Klein—Engel, *Der Zivilprozess Oesterreichs*, 1927, *Bensheimer*, *Mannheim—Berlin—Leipzig* ; — ezt a munkát *Klein* tulajdonképpen már 1914-ben elkészítette, azonban a kiadását a világháború kitörése megakadályozta ; mielőtt kinyomták volna, az újabb átdolgozását *Engel* végezte el. *Kleinnek* u. i. ez poszthumusz munkája, mert annak kiadása előtt meghalt. (1—600 l.)

Sperl, *Lehrbuch der bürgerlichen Rechtspflege*. Az első kötet I. része (bevezetés, bírósági szervezet, hatáskör, illetékesség) 1925-ben ; — a II. része (eljárás elsőfokon az eljárás különös nemeivel együtt) 1928-ban ; — a III. része (befejezés) 1930-ban jelent meg *Hölder—Pichler—Tempsky*, *Wien—Leipzig* kiadásában. (1—908 l.)

Pollak, *Das Zivilprozessrecht in Österreich*, 1930, *Leske—Loewenfeld* szerkesztésében és *Heymann* (*Berlin*) kiadásában. (151—211. l.)

Pollak, System des österreichischen Zivilprozessrechtes mit Einschluss des Exekutionsrechtes, 2. Aufl. Mit Berücks. der Zivilprozessnovellen in der tschechoslov. Republik, Wien, 1932, Manz. (1—1136 l.)

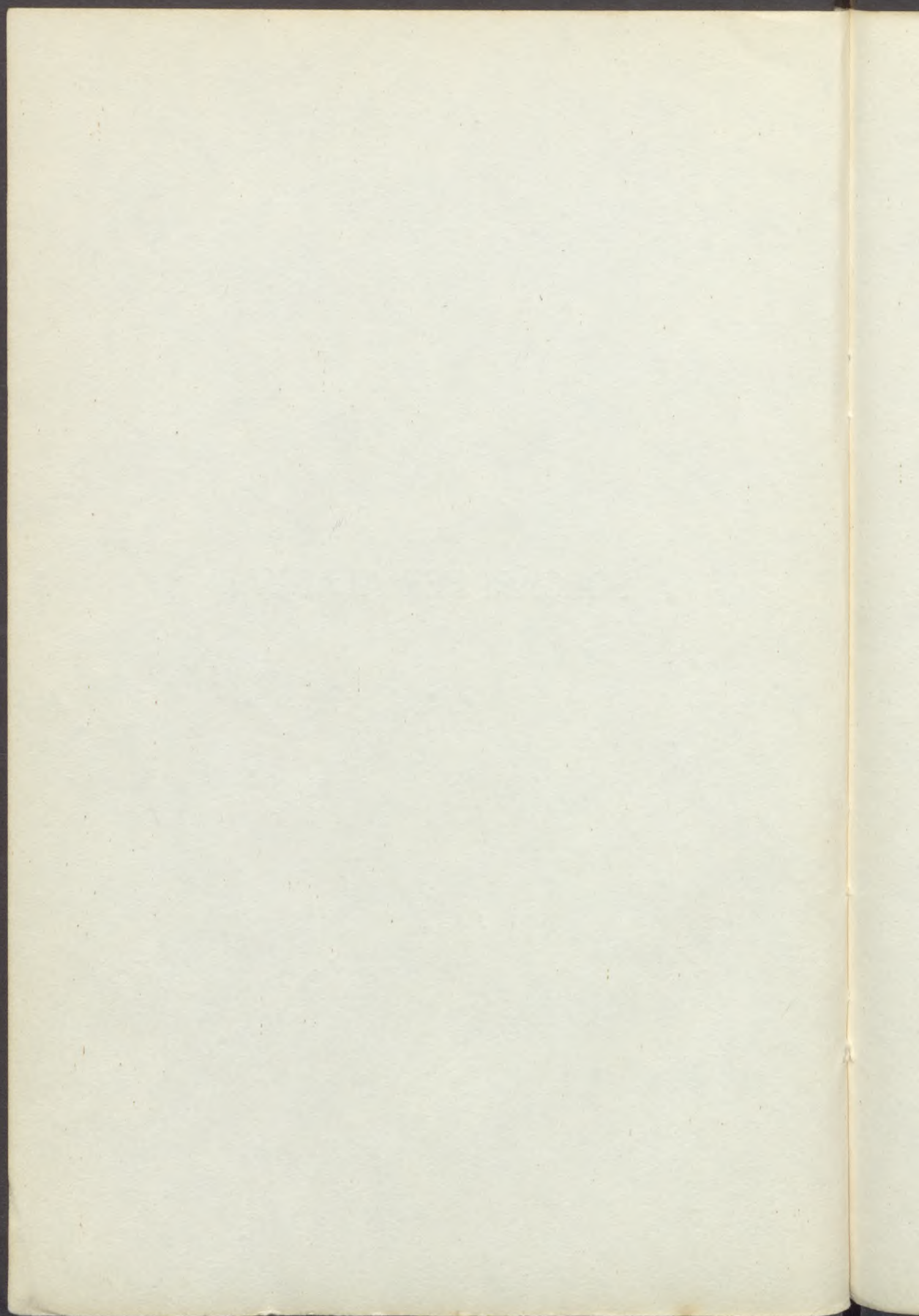
A megnevezett művek közül az újabb kiadásúak (a legutóbbi csoportban felemlítettek kivétel nélkül!) egyúttal forrásmunkáknak is tekintendők.²

² A felsorolt munkák további idézése csupán a szerző nevének megemlítésével és az oldalszám megjelölésével fog történni. Pollák két munkája (1930-as és 1932-es) közül, ha a Leske—Loewenfeld szerkesztésében megjelentből történne az idézés, akkor a megjelenési évszám is (1930) zárójel közt feltüntetést nyer.

A POLGÁRI PER ALANYAI.

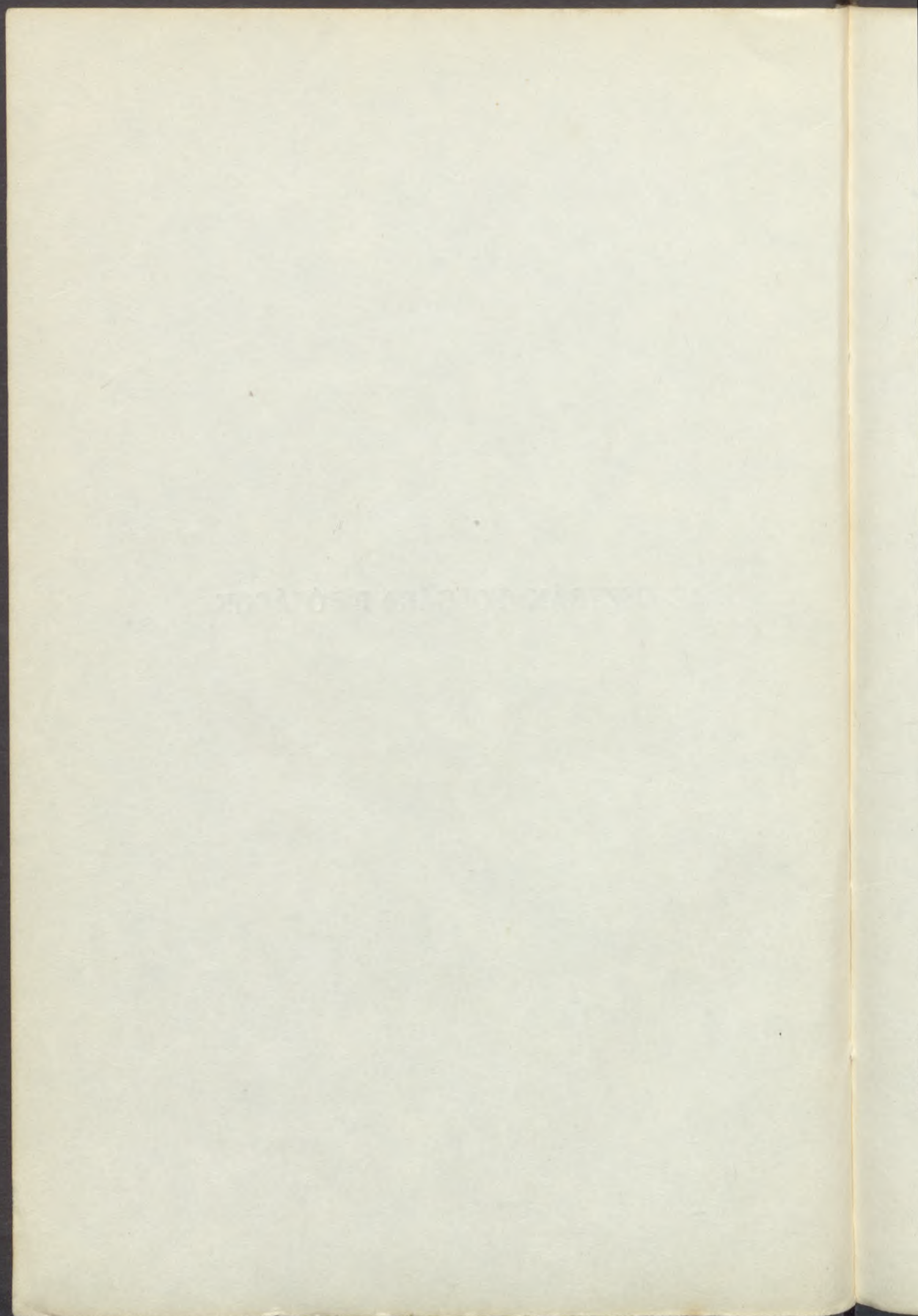

I. AZ OSZTRÁK (POLGÁRI) BÍRÓSÁGOK.

Az osztrák polgári bíróságok szervezete.¹

1. Polgári bíróságok a polgári jogesetekben igazságszolgáltatási teendőkkel megbízott közületi szervek. Lehetnek rendes és rendkívüli bíróságok.²

Rendes bíróságok a következők:

1. Járásbíróságok (*Bezirksgerichte*). (Beleértve a wieni és grazi önálló végrehajtási bíróságokat.) A kereskedelmi járásbíróság Wienben. (*Bzgr. für Handelssachen*.)

2. A kerületi és tartományi (országos) törvényszékek (*Kreis-u. Landesgerichte*), a kereskedelmi törvényszék (*Handelsgericht*) Wienben, más törvényszéki székhelyeken a kerületi és országos törvényszékek kereskedelmi tanácsai (*Handelssenate*) és a Wien, Steyr, Salzburg, Innsbruck,

¹ Ezzel a kérdéssel foglalkozik a már említett munkákon kívül *Deutsch Maurus*, Az osztrák bírósági szervezet c. cikkében (Jogtudományi Közlöny, 1931, 9. sz., 89.), valamint *Duphofer* idevágó tanulmányában, amely *Magnus*, *Die Höchsten Gerichte der Welt* c. gyűjteményes munkában látott napvilágot. (302.-től.)

² Vannak (pl. *Neumann i. m. 29. o.*), akik felállítanak egy harmadik kategóriát is az ú. n. közjogi bíróságokat s itt említik meg az alkotmány (*Verfassungs-*) és a közigazgatási bíróságot (*Verwaltungsgh*). Illetve az 1934-es alkotmány óta már csak a kettőt magábaolvasztó szövetségi bíróság (*Bundesgh.*) lenne idesorolható. De sokan (pl. *Pollak*, *Sperl*) ezt elejtik, a többi közt azért is, mert a szövetségi bíróság a hatásköri bíróság szerepét is betölti.

Graz, Leoben és Klagenfurt országos törvényszékeinek bányajogi tanácsai.

3. Az (országos) főtörvényszékek. (Oberlandesgerichte.)

4. A legfelsőbb bíróság (törvényszék ; Oberster Gerichtshof). (JN. 1. §.)

Rendkívüli bíróságok : A szövetségi bíróság (Bundesgerichtshof) a szabadalmi bíróság, a leszámolási (Abrechnungsgerichtshof), a konzuli bíróságok, az egyeztető hivatalok (munkaviszonyból folyó vitás kérdésekben) az ipar-bíróságok (Wien, Graz, Linz, Leoben, Judenburg, St. Pölten, Innsbruck, W.-Neustadt, Dornbirn) ; a (lak)-bérbizottságok ; a tőzsdebíróságok ; ezenkívül az ú. n. választott bíróságok egész sora munkásbiztosítási ügyekben. Végül pedig a községi bíróságok, de csak a megszállott nyugat-magyarországi területeken. (Erről bővebbet l. alább.)

A polgári peres eljárásban a peres ügyek tehát legtöbbszörre a következő fórumok (rendes bíróságok) előtt nyernek elbírálást :

1. járásbíróság ; 2. tartományi (országos) v. kerületi törvényszék ; 3. legfelsőbb bíróság.

Vagy :

1. tartományi v. kerületi törvényszék ; 2. tartományi (országos) főtörvényszék ; 3. legfelsőbb bíróság.

Vagy :

1. kereskedelmi járásbíróság (Bécsben) ; 2. kereskedelmi törvényszék (Bécsben) ; 3. legfelsőbb bíróság.

Vagyis csak a legfelsőbb bíróság (törvényszék) jár el harmadfokon.

A járásbíróság mindenkor mint egyes bíróság jár el ; a törvényszékeknél is (Landes-v. Kreisgericht) elsőfokon egyes bíró az összes vagyoni jogi perekben, amelyekben a pertárgy értéke pénzben vagy pénzértékben a tízezer schillinget meg nem haladja és az összes végrehajtási ügyben. A törvényszék, mint társas bíróság (tanács) csak csekély töre-

dékú vagyoni jogi (10,000 S.-en felül) és majdnem az összes nem vagyoni jogi perben tárgyal és ítélkezik. (Pl. a státus perekben.)

A rendes bíróságok jogorvoslati eljárása kivétel nélkül tanácsban történik és pedig a fellebbezési bíróságoknál 3, a legfelsőbb törvényszéknél 5 bíróból álló tanácsban. Ezek valamennyien hivatásszerű (nem ú. n. laikus) bírák, csupán a kereskedelmi törvényszéken, (kereskedelmi tanácsban) és a bányabíróság fellebbezési tanácsában helyettesíti a bírák egyikét egy laikus (kereskedelmi tanácsos), akit időről-időre neveznek ki.

A rendkívüli bíróságok, a konzuli bíróságok kivételével, társasbíróságok, de szabály szerint csak bizonyos időszakra behívott, jogszakmailag nem képzett tagokkal. Kivéve a szövetségi bíróságot (Bundesgh.), ha közigazgatási ügyben ítélkezik. (1934-es alk. 179. c.) A szabadalmi bíróságnál a törvény előírja, hogy a tanácsi összlétszám egy része jogász s ezek közt bíró is legyen. A leszámolási bíróság összeállítására előírás az ötös szavazótanács s ebből kettő laikus; vagyis a tanács állandóan 3 jogászból és 2 laikusból áll. Az egyeztető hivatalok egy elnökből és a munkaadók és munkások egyenlő számban kiküldött képviselőiből állanak: a törvény ugyan nem gondoskodik jogász bevonásáról, de az elnök tényleg állandóan jogász. Az iparbíróságoknál és bérbizottságoknál tényleges bíró elnököl, aki mellé két ülnök van beosztva. A tőzsdebíróságoknál a csupán tanácsadóként szereplő titkár jogász, a jogászi bejolyás tehát igen csekély; még csekélyebb egyes (ha nem is mindegyik) munkásbiztosító bíróságnál. A konzuli bíróságok alakítása a kormány rendeleti szabályozása alá tartozik. (L. alább.)

A rendkívüli bíróságok jogorvoslati eljárásánál a bíróságok megalakítása szempontjából csupán az iparbíróságok, bérbizottságok és a tőzsdebíróságok jönnek tekintetbe. A többi rendkívüli bíróságnál nincs külön jogorvoslati eljárás. — Iparbírói ügyekben a jogorvoslatot a kerületi vagy tartományi törvényszék külön tanácsa gyakorolja, mely

3 bíróból és 2 laikusból áll, a bérbizottsági ügyekben pedig 3 bíróból álló tanács; a tőzsdebíróságok határozatait a kereskedelmi törvényszék, vagy a törvényszékek (Landes- u. Kreisgr.) kereskedelmi tanácsa (2 bíróból és 1 laikusból) bírálja felül.

II. A polgári igazságszolgáltatás függetlenségét biztosítja, hogy a hivatásos bírák a közigazgatási hivatalnokoknál lényegesen függetlenebb jogállásúak; valamint az 1934-es alkotmány szerint is a bíróságok ügybeosztása évenként előre megállapított elvek szerint megy végbe, úgy, hogy ezáltal majdnem lehetetlenné válik, miszerint egy bizonyos bíró személyét lehessen kiválasztani valamely meghatározott ügyben. Azonkívül fennáll a bírák visszautasításának (kizárás, aggályosság) lehetősége, részben azért, hogy a JN. 20. §-ában taxative felsorolt (és mindig hivatalból figyelembe veendő) okokból a bírák egyike, vagy többje ki van zárva; részben pedig „ha elegendő indokolással a bírák egyikének vagy többjének elfogulatlansága kétségbe vonható”. A fél azonban a bíró személye ellen már nem léphet fel többé akkor, ha a szerinte elfogult bírónál, noha ilyen indokot ismert „annak érvényesítését elmulasztva, tárgyalásba bocsátkozott, avagy kérelmeket terjesztett elő”. (JN. 21. §.) A sikerrel elfogultnak (aggályosnak) nyilvánított bíró hivatalos intézkedései semmisek; de ez a semmiség az ítélet jogerősségével orvoslást nyer. A kizárt bírónak hivatalos intézkedése semmis s ez a semmiségi ok még az ítélet jogerőre emelkedése után, sőt még tíz éven belül is semmiségi keresettel érvényesíthető. (ZPO. 529., 534. §§.)

Végül a hivatásszerű bírák függetlenségének biztosítása még, hogy azok el nem mozdíthatók és át nem helyezhetők. (V. ö. az 1934-es alk. 98—107. cikkeivel.)

III. Az állam a nevében gyakorolt igazságszolgáltatásért vagyoni jogilag szavatol. Az eziránti szavatossági eljárást az 1867 december 21-én kelt állami alaptörvény (az ú. n. szindikátusi törvény; — RGr. 144. sz.) biztosítja és az 1872 júl. 12-i törvény (RGr. 112. sz.) szabályozza. Amennyiben „bíróági hivatalnokok“ hivatali működésük gyakorlása közben jogsérelmet okoztak és a károsultnak a sérelem orvoslására semmiféle (rendes) jogorvoslat nem áll rendelkezésére, úgy az állam a kárért szavatol, ha hivatalnokait mulasztás terheli és az állammal egyetemlegesen szavatol a bíró is, ha őt szándékosság, vagy vétkes gondatlanság terheli.

„Bíróági hivatalnokok“ a szindikátusi törvény értelmében: a hivatalban lévő bírák, még ha rendkívüli bíróságoknál is teljesítenek bírói szolgálatot (pl. az iparbíróságnál, a bérbizottságnál), a bírósági kereskedelmi tanácsosok, továbbá az irodai alkalmazottak és adóhivatalnokok egész sora, de nem egyúttal az államügyészek.

A szindikátusi szavatosság iránti igény kereset útján annál a főtörvényszéknél (Oberlandesgr.) érvényesíthető, amelyiknek körletében az a bíróság székel, amelyik, vagy amelyiknek hivatalnoka a jogsérelmet okozta. (Szin. törv. 8. §-a.)

* * *

ad I. — Túlnyomóan uralkodó törekvés volt, hogy az ítélkezés elvből testületekre bízassék és az egyes bírói ítélkezés háttérbe szoríttassék; ettől az alapelvtől az osztrák novelláris törvényhozás mindinkább eltért. Ausztriában jelenleg a polgári perekben elsőfokon túlnyomóan az egyes bírói ítélkezés a szabály, mint az már a fentiekből is kiviláglik.

Az uralkodó állásponttal ellentétes tételes jogfejlődés nem is elvi okokban, hanem az életviszonyok kényszerítő nyomása alatt kialakult célszerűségi szempontokban (bíróságok tehermentesítése, gyorsabb elintézés, takarékoság, stb.) leli indokolását. S e tekintetben ugyanilyen képet mutat a magyar jogfejlődés is. Bár meg kell jegyezni, hogy az irodalomban is voltak egyesek, akik az egyes bírászkodás nagyobb mérvű bevezetése mellett kardoskodtak.³

A rendes bíróságokat a JN. 1. §-a taxative sorolja fel s így a felsorolásból hiányzó minden bíróság rendkívüli (különleges) bíróság.

Némely említett rendkívüli bíróság működési körét illetően felvilágosításra szorul.⁴

³ Így pl. a magyar irodalomban Nagy F., A polg. törvénykezés reformja c. értekezésében (Magyar Igazságügy XXV. k. 1885—259.), valamint kézikönyvében 123. és 128. 28. jegyz.; — legújabbán Juhász A., A törvénykezés egyszerűsítéséről, M. Jogi Sz. 1931, 222.; — az osztrák íróknál pedig Skedl, Jur. Zeit. 1892. — 178.

⁴ A rendkívüli bíróságok részletes letárgyalása megtalálható: Sperl i. m. I. 35. o.; Pollak i. m. 226. o.; Neumann i. m. I. 28. o.; — a szövetségi bíróságokra (Bundesgh.) Eöttevényi i. m. 109. o.

Az 1934-es alkotmány 163—180. cikkei által létesített *szövetségi bíróság (Bundesgerichtshof)* hivatása a *törvényhozás alkotmányosságának és a közigazgatás törvényességének* a biztosítása. Mielőtt ez a bíróság az új alkotmány rendelkezése alapján létesült volna, meg volt a *közigazgatási bíróság (Verwaltungsgerichtshof)* és az *alkotmánybíróság (Verfassungsgerichtshof)*; ⁵ az előbbi a közigazgatás törvényszerűségének az ellenőrzésére szolgált, az utóbbi pedig a törvényhozás és a közigazgatás alkotmányoszerű működését ellenőrizte. Most *e kettő helyébe állították fel* az említett Bundesgerichtshof-ot, melynek székhelye Bécs, és olyankor *ha nem közigazgatási, hanem alkotmányjogi ügyekben intézkedik, rendes bírón kívül négy, nem hivatásos bírót is be kell vonni* az illető tanács munkájába. Egyébként *a szövetségi bíróság, mint legfőbb fórum is működik a közigazgatási és bírói hatóságok között, valamint a bíróságok között felmerült hatásköri vitákban, amennyiben a döntés a törvény szerint valamely rendes bíróság hatáskörébe nem tartozik.* (1934-es alk. 168. c.) Legfontosabb teendője az, hogy valamely szövetségi, vagy tartományi törvény alkotmányosságát felett döntson. A vonatkozó kérelmet a tartományi törvényekre nézve előterjesztheti a minisztérium, a tartományi kormány pedig az állami törvényekre nézve; javaslatot tehet aztán a legfelsőbb bíróság, s végül bizonyos esetekben hivatalból is intézkedhetik a szövetségi bíróság. A bíróságnak joga van valamely törvényt alkotmányellenesnek deklarálni s ha ezt a határozatát közhírré teszik, akkor legfeljebb hat hónap múlva az a törvény hatályát veszti. A szövetségi bíróság *elnökét és tagjait a köztársaság elnöke a minisztérium javaslatára nevezi ki.* Csak olyanok nevezhetők ki, akik *jogi képesítéssel bírnak és már legalább tíz év óta ilyen minőségű állásban vannak.*

⁵ Az alkotmánybíróság (Verfassungsgerichtshof) a „közjogi ügyek” bírósága volt, mint a régi császári Ausztriából a *bírodalmi bíróság (Reichsgerichtshof)* történeti, (de nem jogi) utódja.

A bírának legalább egyharmada bírói képesítéssel rendelkezik és legalább egynegyede a tartományi kormányzatok tisztviselőiből veendő. Fentebb már hangsúlyozást nyert, hogy fontos alkotmányjogi döntések esetén a bíróságnak négy, nem hivatásos tagja is van, ezeket a köztársaság elnöke az államtanács, illetve a tartományi tanácsok hármas jelölése alapján nevezi ki. Valamely törvény felfüggesztéséhez a szavazatok kétharmada szükséges.

A *szabadalmi bíróság* lényegileg ugyanazon módon gyakorolja bírói tevékenységét, mint Európa hasonló modern intézményei.

Az idegen államok területén működő *osztrák konzuli bíróságokra* vonatkozóan a háború utáni törvényhozás főként azok megalakítását és hatáskörét illetően rendelkezik, amennyiben ezt a kérdést a kormány rendeleti szabályozásának engedi át. (Az 1929 márc. 14-i BVG ; — BGBl. 123. sz.)⁶

A *leszámolási bíróságot* (Abrechnungsgrh.) a st. germáni békeszerződés hívta életre az abból folyó tekintélyes számú magánjogi jogviszony államközi lebonyolítására. (Vorkriegsschuldengesetz = VorkriegsSchG. 56. §-a, valamint a BGBl. 256. sz. 1925 aug. 4-i és a BGBl. 562. sz. 1922 júl. 20-i rendelkezései.) A leszámolási bíróság felfolyamodási bíróság (Beschwerdegr.) a leszámoló hivatal határozatai ellen, amely útján a nemzetközi clearing-forgalomba bevont háborúelőtti adósságok kérdése (Ausztriát illetőleg az osztrák alattvalókkal való viszonylatban) nyer elintézést. Továbbá polgári bírósága az osztrák alattvalóknak egymásközti vitás kérdéseiben ezen clearing-forgalom reflexhatásait illetően és végül

⁶ Az „osztrák-magyar“ konzuli bíróságok, mint ahogy „osztrák-magyar“ Monarchia is, megszűntek. Ellenben az 1929 március 14-iki törvény (BGBl. 123. sz.) idevágó rendelkezése: „...sieht wieder österreichische Konsular-Gerichte als, inländische Gerichte in Ländern vor, wo solche auf Grund völkerrechtlicher Zulässigkeit errichtet werden“. (V. ö. Sperrl i. m. XVII. l.)

bizonyos, 1919 szept. 10. előtti időben megkötött életbiztosítási szerződések felértékelését végzi.

Az *ipar-bíróságok* az alkalmazottaknak a munkaadók elleni mindennemű, magánjogi munka- és szolgálati viszonyából származó igényeik elbírálására illetékesek és viszont; a törvényben felsorolt idetartozó vállalatok köre rendkívül tág, magában foglalja pl. az összes kereskedelmi és ipari üzemeket, még a vasúti és gőzhajózási társulatokat, sőt a színházi vállalatokat is. Ahol iparbíróság nincs szervezve, ott annak hatásköre a járásbíróságra száll át. Az *egyeztető hivatalok* csak (részben) vonják el az iparbíróságok hatásköréből a peres ügyeket és pedig amelyeket az ú. n. üzemi tanácsok ellen indítottak; különben csak jogalakító (rechtsgestaltende) teendői vannak. A *tőzsdebíróságok* a tőzsdei üzletekből származó igények elbírálására bírnak hatáskörrel és a felek írásbeli megegyezése alapján hatáskörük kiterjeszthető némely kereskedelmet űző egyén olyan igényeire, amelyek a tőzsdén üzletkötés tárgyát képező árukra vonatkozó szerződésekben keletkeztek. (Pollak, Sperl.)

A *lakbérbizottságok* viszont lakásbíróságoknak tekinthetők.⁷

Végül az osztrák rendkívüli bíróságok közé kell sorolni egy — e munka egyik főcélját illetően éppen nem közömbös — bíróságot, az elszakított nyugatmagyarországi területeken (Burgenland) még fennhagyott *községi bíróságot*, amelynek jogforrásai a magyar Pp. 775. és az ezt követő szakaszaiban lelhetők fel és amely bíróság e megszállt nyugati részeken való érvényben maradását az 1921 júl. 22-én kelt osztrák rendeletnek (BGBl. 479. sz.; a 49. és 50. §!) köszönheti.⁸

⁷ A lakásbizottságok bírósági természetét kimondta a bécsi Oberster Gerichtshof. (OGH.) L. az OGH. összegyűjtött határozatainak tárában (OGH. gyűjt.) VII/72; VII/235; VII/326.

⁸ Erről az eljárás különös neveinek letárgyalásakor még részletesebben lesz szó.

ad III. — Az osztrák irodalomban azt a vitatott kérdést, hogy a szindikátusi felelősség a rendkívüli bíróságok bírásaival szemben is fennáll a helyes gyakorlat bizonyítja. (L. OGH. gyűjt. VII/72 ; 235 ; 326.) Még így is elég korlátozást jelent, hogy a bírói gyakorlat a szindikátusi törvény 4. §-ának, amely a szindikátusi felelősséggel tartozó személyeket sorolja fel, kiterjesztő magyarázatát nem fogadja el.

E 4. §-ban említett „adóhivatalnokok“ alatt azokat az adóhivatali személyeket kell érteni, akik az árvapénzeket és bírói letéteket kezelik.

A szind. törv. 8. §-a szerint a szind. perek a tartományi főtörvényszékek (Oberlandesgh.) előtt indíthatók meg. Noha a törvény erről nem rendelkezik, mégis természetesnek kell venni, hogy a legfelsőbb bíróság, vagy tagjai ellen érvényesíteni kívánt szindikátusi igényeket a *legfelsőbb bíróságnál* kellene benyújtani. Ezzel szemben a legfelsőbb bíróság a hozzá benyújtott ilyenirányú kéréseket illetékesség hiányából vissza szokta utasítani. Ez azonban igen nehezen elfogadható álláspont.⁹

⁹ Pollak (1930) i. m. 167. 46. j.

**Az osztrák polgári bíróságok joghatósága.
A polgári bíróságok elé tartozó peres ügyek.**

I. A bírói fennhatóság magában hordozza azt a gondolatot, hogy az állam a maga bírói felségjogát elvileg mindenkivel szemben és mindennemű jogviszonyt illetően gyakorolja.¹ Az állam azonban különböző okokból ezirányú bírói felségjogát bizonyos esetekben korlátozni szokta.

Az osztrák állam bírói fennhatóságának terjedelme szabja meg az osztrák bíróságok joghatóságának terjedelmét. Ez pedig szabályként az állam politikai határaival szokott összeesni. (Kivétel pl. a konzuli bíraskodás.) Az osztrák állam bírói hatalma alóli, vagyis az osztrák belföldi bíróságok joghatósága alóli kivételek szabályként a külfölddel szemben nyilvánulnak meg.

II. Az osztrák polgári törvénykezés határai a külföldi hatóságok hatalmi körével szemben a következőképpen alakulnak :

A St. Germain en Layei békeszerződés 248—257.

¹ Bacsó, A polgári perrendtartás tankönyve, 1917, 16.

szakaszai polgári perekben a bírósági ügyek egész sorozatát kötelezőleg kivonják az osztrák törvénykezés alól.

Továbbá a területen kívüli jogot élvezők az osztrák bírói joghatóságnak csakis a nemzetközi jog alapelvei értelmében vannak alávetve.

Végül idegen államok osztrák bírói joghatóság alá csak is a vasúti forgalom tárgyában kötött berni egyezmény keretében vonhatók. Valamint még akkor, ha a per tárgyát egy osztrák területen fekvő ingatlanra vonatkozó jog alkotja; legvégül a bírói joghatóságra (hatáskörre, illetékességre) vonatkozóan kifejezetten megkötött egyezség alapján, amelyet azonban nem pótol az idegen állam hallgatolagos perbe bocsátkozása.

Különben az osztrák bírói joghatóság mindenkor fennáll, ha valamely igény érvényesítéséhez megvan az illetékességi szabály; továbbá, ha a nemzetközi jogi alapelvek vagy államszerződés (mint pl. a vasúti forgalom ügyében) Ausztriát a törvénykezés gyakorlására kötelezik; — végül akkor, ha Ausztria bizonyos külföldi döntéseket, mint pl. a státus perekben, el nem ismer és végre nem hajt, mert a kérdéses igény természeténél és törvény erejénél fogva belföldi elintéztet követel. (Pl. házassági per.)

A törvénykezési határok betartása kötelező és a bíróságok által az eljárás minden szakában hivatalból figyelembe veendő; az ez ellen vétő kereset végzésileg visszautasítandó. Ez a hiány azonban jogerős érdemi ítélettel szabályként orvoslást nyer.

Az osztrák bíróságok és külföldi közigazgatási hatóságok közötti hatásköri összeütközések, valamint az osztrák és külföldi bíróságok közt felmerült hatásköri (bírói joghatóságot tárgyazó) összeütközések eldöntése a szövetségi igazságügyminiszternek (szövetségi kancellárnak), illetve a törvényhozásnak van fenntartva. (JN. 48. §.)

III. Valamely jogügy lehet polgári ügy, lehet büntető ügy, vagy közigazgatási ügy. Ha valamely ügyre megállapítást nyert, hogy az polgári ügy, akkor még mindig szükséges annak az eldöntése, hogy peres, vagy perenkívüli polgári ügyről van-e szó?

Az első kérdés megoldása az osztrák jogban is igen nehéz és gyakran vitás. Itt valójában a kitaposott gyakorlatra és az egyes tételes rendelkezésekre kell támaszkodni, mert az általános elvi elhatárolás ellenére is vannak kivételek, mikor polgári (peres) ügyek büntetőbíróság, vagy közigazgatási hatóság előtt nyerhetnek, sőt az utóbbinál néha egyenesen kell nyerniök elintézését.

Az osztrák jogban a második szintén igen nehéz kérdésnek gyakorlati megoldása az 1854 aug. 9-én kelt császári pátens (RGL. 208. sz.) 1. §-ában² található fel, amely a perenkívüli ügyekkel szemben meghatározza a polgári peres ügyeket, mondván, hogy: — polgári peres ügyek azok a polgári ügyek, amelyek nincsenek kifejezetten perenkívüli eljárásra utalva; — ez más fogalmazásban: — polgári ügyek kétség esetén polgári peres ügyek. De ezenkívül polgári peres ügyek az olyan közjogi ügyek is, amelyeket (mint pl. a szindikátusi ügyeket) a törvény különlegesen és kifejezetten a polgári bíróságok hatáskörébe utal.³

A polgári bíróságok perbeli jogvédelmet csak polgári peres ügyekben nyújthatnak; csak ilyenekben van a perút (polgári perút) megengedve. Ha valaki más ügyből (nem peres ügyből) polgári perigényt támaszt, a bíróság az eljárást, annak bármely szakában megtámadható végzéssel beszünteti. (ZPO. 240., 477. §§.) Ha a peres ügy eldöntéséhez közjogi előkérdések vizsgálatára lenne netalán szükség,

² Ez a törvényhely az EG. zur ZPO. (Einführungsgesetz z. ZPO.) I. sz. alapj. maradt érvényben.

³ A polgári ügyeknek az egyéb ügyektől, valamint a peres ügyeknek a perenkívüli ügyektől való elhatárolása s különösen az előzőek bő felsorolása részletesen felfalálható Neumann i. m. 35-től és Pollak i. m. 24-től, a Die Zivilprozess-sache c. fejezet alatt.

az illető ügy azáltal azonban nem szűnik meg polgári peres-ügy lenni. (Mint pl. a honpolgárság bizonyos esetekben.) Az ilyfajta előkérdések eldöntése mindenképpen ki van vonva a polgári perbíróóság hatásköre alól, az csak perenkívüli eljárással, bűnvádi perben, vagy közigazgatási uton történhetik; az így meghozott döntés az ezt követő polgári per bíróját is kötelezi. Ha azonban ilyen döntés még nem történt, de a közigazgatási eljárást már megindították, a polgári per bírója a határozat meghozataláig a polgári pert felfüggesztheti; a perenkívüli és bűnvádi eljárás esetében pedig akkor is, ha az eljárást még nem indították meg. (ZPO. 190., 191. §§.) A polgári per bírójának azonban jogában áll, hogy a per felfüggesztése helyett az előkérdést maga tegye vizsgálat tárgyává és az eredményt (ha nem is mondhatja ki határozatként) a magánjogi igényt illetőleg döntés alapjául felhasználhatja.

Ennek a szabályozásnak előfeltétele, hogy a törvény az előkérdést perenkívüli — bűnvádi —, vagy a közigazgatási eljárás körébe utalja és csak amennyiben ez fennforog, kötelezi a kimondott döntés a polgári per bíróját és adja meg neki a polgári per félbeszakításának lehetőségét. Ezért a polgári bírónak, ha ilyenfajta kérdés felmerül, joga és kötelessége megvizsgálni, hogy a kérdés eldöntése, p. o. a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik-e? Ha a bíróság ezt a kérdést tagadja, nem kell sem a hatóság, vagy más bíróság, határozatát bevéárnia; sem pedig az esetleg hatalmi túlkapásból (*excès de pouvoir*) hozott döntés nem köti a polgári bíróságot. (Pollak.)

A polgári peres, — a perenkívüli és a közigazgatási eljárás között vont határvonal kötelező úgy a bíróságokra, mint a felekre, vagyis a felek egyezség útján ezt nem változtathatják meg és az eljárás minden szakában hivatalból figyelembe veendő a polgári perút fennforgása. (V. ö. a ZPO. 240. §-ával; a per rendes útjára való bocsátással kapcsolatosan.)

Ha perenkívüli eljárás helyett polgári pert tettek folyamatba, vagy megfordítva, akkor minden bíróság, bár-

mely fokon, az eljárás folyamán mindenkor végzéssel be-
szünteti az eljárást; ez a végzés jogerőre emelkedés után
kötelezi a bíróságokat (JN. 42/4. §); az érdemi döntést
tehát meg kell tagadni. Ha azonban az érdemi döntés már
jogerős, az eljárási hiba ezáltal orvoslást nyer. (Állandó
joggyakorlat.)

A hatásköri összeütközéseket, mint már megemlékezés
történt, szabályként a szövetségi bíróság dönti el. Az 1934-es
alkotmány idevágó 168. szakasza szerint a szövetségi bíró-
ság ugyanis a) a bíróságok és a közigazgatási hatóságok
között; b) a bíróságok között és pedig maga a szövetségi
bíróság és más bíróságok között is, amennyiben a hatás-
köri kérdésben a törvény rendelkezése folytán nem vala-
mely rendes bíróság hivatott döntésre; végül c) a tarto-
mányok között, vagy pedig valamely tartomány és a szö-
vetség között felmerült hatásköri vitákban is határoz.

* * *

ad II. — Az osztrák belföldi bíróságok joghatósága alóli kivételek részletes letárgyalására jelen munka keretei közt nincs lehetőség, miértis csupán a jegyzetben megjelölt azokra a művekre lehet itt hivatkozni, amelyek e tárgyban részletes tájékoztatást nyújtanak.¹²

Hogy a külföldi hatóságokkal, illetve bíróságokkal való hatáskör, illetve bírói joghatóságot tárgyzó összeütközések elbírálására nem a *szövetségi bíróság* (mint hatásköri bíróság) hivatott, arra nézve gyakorlati útmutatásul szolgál az 1934-es alkotmány előtt a hatásköri bíróság szerepét is betöltő *alkotmánybíróság* határozatainak *hivatalos gyűjteményében* (Amtl. Slg.) az 1384. számú döntés is.

ad III. — Az előkérdésnek a polgári bíró részéről történő eldöntésével kapcsolatban szükségesnek látszik leszögezni, hogy a joggyakorlat e téren nem egységes, mert a fentvázolt polgári bírói gyakorlat (hogy a civilbíró az előkérdést eldöntheti, de azt határozatban ki nem mondhatja, ellenben a főkérdés tekintetében a döntés alapjául elfogadhatja) az 1934-es alkotmány előtt működő

¹² *Schenk*, Die zivilgerichtlichen Bestimm. d. Friedensvertrages, 16.; a területenkívüliségre vonatkozóan: *Neumann* i. m. 6, 14.; az idegen államokkal kapcsolatosan *Sperl* i. m. 27.; — *Herrschaftsraum der Prozessgesetze u. Rechtsunterworfenen* c. fejezet alatt.

alkotmánybíróság által kialakított gyakorlattól eltér. (Neumann, Sperl.) Valamint, ha a civilbíró a főkérdés elbírálhatása céljából az előkérdésben a főkérdésre eldöntően állást foglal is, az előkérdés jogérvényes eldöntését mégis az illetékes hatóság részére kell fenntartani. (Pollak.)

Az osztrák polgári bíróságok perképessége.

a) Az osztrák polgári bíróságok hatásköre.¹

I. Az osztrák polgári rendes bíróságok hatáskörének alakulásában három irányelv játszik szerepet. Ezek szerint nyernek azután a különböző peres ügyek hatásköri szempontból elosztást. Az ügyeknek ez a három csoportja a következő : 1. Ügyek, amelyek a pertárgy értéke szerint kapnak hatásköri beosztást. 2. Ügyek, amelyek a pertárgy értékére való tekintet nélkül nyernek hatásköri beosztást. 3. Végül ügyek, amelyeknek hatásköri beosztását a felek akarata (szerződés) alakítja.

II. Tájékoztatás nagy általánosságban. A járásbíróság (Bezirksgr.) hatásköre 1500 schillingig terjedő vagyoni jogi igények elbírálására terjed ki.

¹ A munka elején már felsorolt általános műveken felül speciálisan hatásköri kérdésekkel foglalkoznak többek közt a következő értekezések : v. *Schrutka*, Art- und Wertzuständigkeit (Zschr. f. Notariat, 29 sz., 1910); — *Wehli*, Kompetenzrechtliche Streitfragen, Wien, 1906.; — *Hellmer*, Allg. österr. Gerichtszeitung (GZ.) 1919, 25 sz.

Ezen az értékhatáron felül a törvényszék (Landes-, o. Kreisgr.) vagy esetleg a kereskedelmi törvényszék (Handelsgr.) hatáskörébe tartoznak az ügyek.

Bizonyos perek tekintet nélkül a pertárgy értékére vagy a járásbíróság, vagy a törvényszék hatáskörébe vannak utalva. (Ezeknek felsorolását l. a JN. 49. §. II. 2—8. és az 50. §. II. 1—5. pontjaiban.)

A kereskedelmi törvényszék (Handelsgr.) lényegében bejegyzett cégek és szövetkezetek ellen 1500 S.-et meghaladó kereskedelmi ügyletekből származó perekben jár el; továbbá váltó és csekk perekben, valamint tisztességtelen versennyel, mintával és védjeggyel kapcsolatos ügyekben (amennyiben azok nem közigazgatási fórumok elé tartoznak), végül azokban a perekben, amelyek 1500 S.-et meghaladó kereskedelmi jogi, társasági jogviszonyból keletkeznek. A kereskedelmi járásbíróság (Bezirksgr. f. Handelssachen) csak egy van és az kizárólag Wienben működik és pedig a most felsorolt esetekben 1500 S. értékhatárig. Ezen az értékhatáron felül következik a kereskedelmi törvényszék, amely szintén csak egy van Ausztria területén és az Bécsben székel. Ahol pedig nincs kereskedelmi járásbíróság és kereskedelmi törvényszék, ott ezeknek a bíróságoknak a hatásköre átszáll a rendes járásbíróságokra, illetve rendes törvényszékekre. Az utóbbiaknál a kereskedelmi törvénykezés elé tartozó ügyekben a kereskedelmi tanács (Handelssenat), mint „Handelsgericht“ jár el, amikor is a háromtagú tanács egyik tagja laikus lesz.²

Végül a hatáskört illetően a felek is megállapodhatnak amit azonban a törvény szintén szabályoz.

² L. 31. o. és köv., valamint Deutsch, Az osztrák bírósági szervezet. (Jogtud. Közl. 1931. 89.)

III. A járásbírósi hatáskör. Mint már megemlékezés történt, értékre való tekintettel a járásbíró-ság hatáskörébe tartoznak azok a vagyoni jogi keresetek, ahol a pertárgy értéke pénzben vagy pénzértékben 1500 schillinget nem halad meg, amennyiben azok értékre való tekintet nélkül nincsenek a törvényszék (Landes-, o. Kreisgr.) hatáskörébe utalva.

A pertárgy értékére való tekintet nélkül idetartoznak : — törvénytelen gyermek tartása (apasági) és az ebből folyó egyéb kötelezettségek iránti perek ; — valamint a törvényen alapuló tartási perek (feltéve, ha házassági perrel nincsenek összekötve) ; — ingatlan határperek, valamint lakás szolgáltatást tárgyazó és ehhez hasonló perek ; — a legtöbb bérleti és haszonbérleti viszonyból eredő per (feltéve, ha azok sem ABGB. 1103. §-ában megjelölt szerződés fennállására, sem a szerződésből eredő kamatokra nem irányulnak) ; — igen sok szolgálati szerződésből eredő per a munkaadó és vállaló között ; — a hajósok különböző fajtái, a fuvarosok és vendéglősök, valamint azok megbízói, utasai és vendégei között az ellátásból és utazásból kifolyóan keletkezett perek ; — végül pedig az állat hibájából eredő perek. (JN. 49. §.)

IV. A törvényszéki hatáskör. Az országos vagy kerületi törvényszékek (Kreis-, o. Landesgr.), mint elsőfokú bíróságok (Gerichtshöfe erster Instanz) elé tartoznak azok a polgári peres ügyek, amelyeket nem utaltak a járásbíró-ság hatáskörébe. Vagyis ezek lesznek : a) az 1500 S.-et meghaladó pertárgy értékű vagyoni jogi perek és b) minden nem vagyoni jogi per, amennyiben azok a járásbíró-ság hatáskörébe nem tartoznak a JN. 49. §-a alapján.

Azonkívül kizárólag a törvényszékek hatáskörébe tartoznak a következő ügyek : — a származás törvényességének

elismerése, vagy vitatása iránti perek; — a házassági köteléki perek; valamint minden egyéb a házastársak, vagy a szülők és gyermekek viszonyából származó nem tisztán vagyoni jogi természetű per, amennyiben törvényes rendelkezés folytán perenkivüli eljárás alá nem tartoznak; — végül a hitbizományi viszonyból származó perek. (JN. 50. §.)

A kereskedelmi törvényszékek (Handelsgr.) hatáskörébe tartoznak elsősorban azok a kereskedelmi ügyletekből folyó perek, ahol a pertárgy értéke az 1500 S.-et meghaladja, ha a kereset bejegyzett kereskedő (kereskedelmi társaság) ellen irányul és ügylet az alperes részéről kereskedelmi ügylet.

A pertárgy értékére való tekintet nélkül idetartoznak: — a váltóperek; — védjegy, minta, modellperek; — az összes tengeri (kereskedelmi) hajózással kapcsolatos perek, amennyiben azok a járásbírószági hatáskörbe (bérlet, utas, vendég) nem vonhatók. (JN. 51. §.)

Az országos, vagy kerületi törvényszékek bányajogi tanácsai elé tartoznak a bányai ügyek, amennyiben azok a JN. 49. §-ának 1. és 3—6. pontjai folytán járásbírószági hatáskörbe nem lennének vonhatók. Továbbá értékre való tekintet nélkül idetartoznak azok a bányai ügyek, amelyeket a bányabírószági tanácsok hatáskörét meghatározó JN. 53. §-ának 1—10. pontjai felsorolnak.

A most közölt hatásköri beosztások azonban változást is szenvedhetnek.

Ha u. i. valamely törvényszék, mint elsőfokú bíróság az ügyben hatáskörét (ha tévesen is!) megállapítja valamely törvényszékkel, vagy járásbírószággal szemben; akkor ez a határozata meg nem támadható. Hasonló a járásbírószág helyzete a kereskedelmi járásbírószággal szemben és viszont. (JN. 45. §.)

Ezenkívül a hatáskör bizonyos mértékben prorogáció (a felek megegyezése) útján, vagy az alperes fenntartás nélküli perbebocsátkozásával is megváltozhat. A prorogációnak nem szabad járásbírószágról a törvényszékre irányulnia, sőt a törvényszékekről a járásbírószágra is csak olyan kere-

set esetében, amelyre nézve a törvényszék hatásköre nincs kizárólagosan kimondva. Prorogációs korlátozások előfordulnak még biztosítási szerződéseknél és ingókra vonatkozó részletüzletek esetében. De különben a prorogáció meg van engedve, úgy, hogy pl. egy 30,000 schillinges váltókeresetet a törvényszékről a járásbíróságra, vagy a kereskedelmi törvényszékről az országos törvényszékre a felek szerződése alapján át lehet vinni.

V. A polgári rendes bíróságok hatáskörének megállapításánál a pertárgy értéke — mint kiviláglik — igen nagy szerepet játszik. Vagyonjogi igényeknél a hatáskör a per tárgyának és nem az igénynek értéke után igazodik és pedig nem a kézbesítés, hanem már a kereset beadásának időpontjában, a kereset alapjául szolgáló pertárgy értéke szerint (JN. 54. §.); az alperes követeléseit és megállapítási igényeit, ha kifogás útján érvényesítettnek, nem vehetők figyelembe. (ZPO. 259., 411. §§). A viszontkeresetek önálló értékelésben részesülnek.

A kiszámításnál a mellékjárandóságok (járulékok) nem jönnek figyelembe, míg az ismételődő teljesítésre vonatkozó igények a JN. 58. §-ban megállapított kulcs szerint tőkésítettnek (pl. törvényes eltartásnál háromszoros évjáradékkal). A bérleti- és haszonbérleti szerződéseknél azonban a bérleti kamatok is összegeztetnek, ha a per tárgyát a bérszerződés képezi. Zálogjogi kereseteknél a perértéket a követelés nagysága, vagy a zálogtárgy értéke határozza meg aszerint, hogy melyik alacsonyabb. Részletfizetésekre szóló kereset esetén a perérték a még ki nem fizetett tőkekövetelés összértékének megállapítása szerint igazodik. Ingatlanoknál az adózásnál alapul-

vett érték adja a pertárgy értékét. (JN. 60. §.) A per értékének a kereset beadása után történt leszállítása a hatáskörre nem bír befolyással (JN. 29., 54. §§); a pertárgy értékének emelése azonban a járásbíróságoknál és a kereskedelmi járásbírósnál az 1500 schilling összeggel korlátozva van. Ha a kereset tárgyát külföldi pénz (mint érték-mérő, de nem mint áru) képezi, úgy az a kereset beadásának napi tőzsdei árfolyama szerint osztrák pénzértékre számítandó át. Ha ingó vagy munkateljesítmény alkotja a kereset tárgyát, a felperes értékelése az irányadó. (JN. 56., 59. §§.) A felperes előadását vissza nem vonhatja és azok nemcsak őt kötik, hanem a bíróságot is. Valószínűtlenül magasan értékelt pertárgy esetén a törvényszék a helyes érték megállapítása végett hivatalból tehet intézkedéseket. (JN. 60. §.)

A bíróság már a kereset beadásakor s még a tárgyalás kitűzése előtt köteles hivatalból megvizsgálni, hogy a megkeresett bíróság hatásköre indokolt-e? És az eljárás bevezetését el kell magától háritania, illetve a keresetet vissza kell utasítania, ha saját hatásköre hiányát állapítja meg. A hatáskör vizsgálata az eljárásnak ebben a szakában csak a felperes által előadottak alapján történik, hacsak a bíróság már nem ismerné azok helytelen voltát. (JN. 41. §.) Ha a kereset alapján a bíróság az eljárást megindította, rendszerint megszűnik a hatáskör hivatalból való vizsgálata. Ezután már az alperes feladata, hogy különbeni kizárás (prekluzió) terhe alatt az első tárgyalásnál (fizetési meghagyásnál és váltóügyekben az írásbeli kifogásokban) hatásköri kifogással éljen, amelyet azután a bíróság — belátása szerint külön tárgyaláson, vagy a főüggyel együttesen — tárgyal és végzésileg dönt el. (ZPO. 261. §) Ha hatásköri kifogást nem emelnek, akkor a hatáskör netaláni hiánya ezzel orvoslást nyer, hacsak abszolút természetű hatásköri hiányról nincsen szó. (Pl. nincs helye polgári perútnak.) — Egyébként a kifogást emelő fél (ZPO. 239. §. II.) a kifogás emelése miatt nem tagadhatja meg a per főtárgyának tárgyalásába való bocsátkozást. (ZPO. 260. §. I.)

ad II. — Ebbe a fejezetbe tartozik a rendkívüli (különös) polgári bíróságok hatáskörének a részletezése is. Eddig u. i. csak a rendes polgári bíróságok hatásköréről esett szó. A rendkívüli polgári bíróságok hatásköre azonban már letárgyalás alá került, ennek a munkának „Az osztrák polgári bíróságok szervezete“ c. fejezetében a rendkívüli bíróságok részletes leírása és jellemzése során.³ Így ezek után a rendkívüli bíróságok hatáskörét alakító jellegzetességekről és a rendes bíróságok hatásköréhez való viszonyáról látszik csak szükségesnek jelenleg megemlékezni.

Hatásköri szempontból a rendkívüli polgári bíróságnál a pertárgy értéke egyáltalában nem játszik szerepet.

De amilyen csekély szerepet játszik a rendkívüli bíróságoknál a per értéke a hatáskör szempontjából, annyival nagyobb a szerepe — mint az már észlelhető volt — a rendes bíróságoknál.

A rendkívüli bíróságok hatásköri szempontból a rendes bíróságokat megelőzik. Ha tehát egy rendkívüli bíróságnak hatásköre fennáll, akkor a rendes bíróság hatáskörének fennforgása kizárt. A rendkívüli bíróságok hatáskörét annyira szigorúan veszik figyelembe, hogy azt a felek egyezségileg sem ki nem terjeszthetik, sem pedig nem kárlátozhatják. Csak a leszámolási bíróságnál lehetséges olykor választott bíróságra vonatkozó megállapodást kötni, továbbá a tőzsdebíróságoknál a rendes bíróság hatáskörére szerződésileg megállapodni

³ L. a 31. o.-tól.

s megfordítva megengedett; de kizárólag kereskedők közt tőzsdeüzletek tárgyát képező árukra nézve. Az ilyen megegyezés érvényességéhez szükséges, hogy írásban adassék be, vagy legalább is megfelelő kötlelél kifogástalan elfogadásán alapuljon.

Minden rendkívüli bíróság hivatalból köteles óvni a saját hatáskörét. A hatáskör hiányát megállapító határozat köti a többi más jellegű bíróságot.

ad IV. — Meg kell jegyezni, hogy a JN. 50. §-a megemlíti és pedig kizárólagosan a törvényszék hatáskörébe tartozónak sorolja fel a hűbéri (úrbéri) viszonyból (Lehensstreitigkeiten) származó ügyeket is; — ez a kérdés azonban már elveszítette praktikus jelentőségét.

ad V. — Ennek a munkának a célkitűzései nem engedik meg, hogy a pertárgy értékének kiszámításával bővebben lehessen foglalkozni úgy gyakorlati, mint főként elméleti megvilágításban. Noha ez igen érdekes, fontos s amellet még egyáltalában ki nem merített téma. Jelen esetben azonban csupán a jegyzetben felsorolt munkákra lehet utalni, amelyek ezt a kérdést a legkülönbözőbb nézőpontokból tárgyalják.⁴

A legfelsőbb bíróságra vonatkozó ú. n. „*Spruch-repetitorium*“ (Spr. R. 15. sz.) szerint az inflációs időkben a felperes által (a JN. 56. és 59. §-a kapcsán)

⁴ Neumann i. m. 75—113.; Sperl i. m. 100-tól; Pollak i. m. 245—300.; — végül Petschek, Die Abfindung des materiellen Klageanspruchs c. munkája.

előadott érték *nem* volt *visszavonhatóan*, illetve *megváltozhatóan*. Eszerint a valorizációs időkben az értékelésnek helye volt az eljárás folyamán (is).

A pertárgy értékének a felperes adatai alapján történő vizsgálata kapcsán érdekesen jegyzi meg Pollak, hogy „a bíróság ekkor gyakorlati szempontból a pusztá jogkérdést vizsgálja, de tapasztalat szerint ezzel számos indokolt hatásköri vitának elejét veszi.“

Végül összehasonlításképpen érdekes megjegyezni, hogy az osztrák perjogban a hatáskörre vonatkozó rendelkezések épp úgy, mint az illetékességre (JN. 65—104. §§) és a jogsegélyre (JN. 23—40. §§) vonatkozó rendelkezések — nem a perrendben (a ZPO.-ban), mint a magyar polgári perjognál (Pp. 1—12. §§), hanem a JN.-ban (49—64., illetve 28—48. §§) találhatók meg.

b) Az osztrák polgári bíróságok illetékessége.¹

I. Az osztrák polgári perjog ismeri az általános illetékességi okokat, amelyek minden polgári ügyben megállapítják az illetékességet. Ismeri a különös illetékességi okokat, amelyek az ügyek bizonyos (a törvényben megjelölt) fajtájában határozzák meg az illetékességet. Az általános és különös illetékességi okok igénybevétele fakultatív, vagy másszóval ezek az illetékességi okok versenyeznek egymással. A felperes választásától függ u. i., hogy az általános, vagy a különös illetékességi ok útján indítja-e meg a pert, amennyiben ugyanarra az ügyre az általános okon kívül még különös illetékességi ok (esetleg több is) fennáll.

Azok a különös illetékességi okok, amelyeknek igénybevétele a törvény egyenes rendelkezése folytán versenyt kizáróan obligatív — kizárólagos illetékességi okok lesznek.

¹ Az illetékességgel kapcsolatosan a munka elején felsorolt általános művek vonatk. részein felül speciálisan ezzel a kérdéssel foglalkoznak: *Sperl*, Vereinbarung der Zuständigkeit u. Gerichtstand des Erfüllungsortes; — *u. a.*, Gerichtstand des Verlassenschaftsstreitigkeiten u. des Erfüllungsortes, Zschr. f. Not. 1910, 16 és 17 sz.; — *Hellmer*, Zschr. f. Not. 1910, 12 és 17 sz.; *u. a.* Zschr. f. Not. 1916, 42 sz.; — *v. Schrutka*, Praktische Fragen; — *Wehli*, Kompetenzrechtliche Streitfragen, Wien, 1906.; *Trammer*, Gr.stand f. Prozesse aus dem Versicherungsvertrage, Jur. Blätter (JBl.) 1916, 24 sz.; *Hellmer*, Zulässigkeit d. Widerklage auf Ehescheidung, GZ. 1921, 4 sz.; *Grünberg*, Der Gr.stand der Gegenseitigkeit für Klagen gegen Ausländer, JBl. 1903, 13 sz.; — *P.*, Zum Gr.stand der Prorogation, JBl., 1900, 35 sz.

Amikor tehát egy illetékesség mellett sem általános, sem egyéb különös illetékesség tekintetbe nem jöhet, akkor kizárólagos illetékességről van szó.

Némely illetékességi ok csak akkor jöhet figyelembe, ha más illetékességi ok nem forog fenn. Ezek a kiegészítő illetékességi okok.

Az osztrák polgári perjog tág teret enged a felek akaratára alapján létrejött illetékességnek is.

II. Tájékoztatás nagy általánosságban. Az osztrák polgári perjog szerint általános illetékességi ok: a belföldi lakhely (székhely), ennek hiányában a belföldi tartózkodási hely, ennek hiányában az utolsó lakhely, vagy tartózkodási hely.

A kizárólagos illetékességi okok (ahol minden más bíróság kizárásával csak a meghatározott bíróság illetékes) főként a következő fajtájú pereknél fordulnak elő: házassági pereknél (JN. 76. §), hagyatékkal kapcsolatos perekben (JN. 77. §), ingatlan pereknél (az ú. n. Realgerichtsstand, JN. 81—83. §§), a bírák általi és azok elleni perekben (JN. 79. §), kereskedők vissza(meg)tartási jogát tárgyazó pereknél (E. zur JN. VI. sz.), az ú. n. gondnoki (felügyelői) törvényekből (Kuratorgesetze)² eredő bizonyos perekben (JN. 83/a. §), a kereskedelmi társasági viszonyból származó pereknél (JN. 83/b. §).

² A „gondnoki” (felügyelői) kifejezés itt nem családjogi vonatkozásban értendő. A gondnoki (kurator) törvényekkel kapcsolatos kizárólagos illetékességi ok minden értékpapírból eredő igény iránti kereset rendelkezésére áll, amelyek nem az igények egyes jogosultjai részéről, ill. ellen emeltetnek, hanem amelyek a nevezett törvények alapj. egységbe tömörült jogosultak nevében, mint összesség nevében a bíróilag kirendelt kurator részéről, vagy ellen támasztatnak. A kuratortörvények a következők: az 1874 ápr. 24-iki (RGI. 48 és 49 sz.); — az 1905 dec. 27-iki (RGI. 213 sz.) és az 1910 aug. 8-iki (RGI. 149 sz.) törvény.

A különös illetékességi okok (vagyis egymással és az általánossal versenyző okok) az alábbiakban osztályozhatók: a) Az általános illetékességet kiegészítő különös illetékességi okok. Ezek: — a) Az előbbi lakhely (JN. 97. §); foglalkozási hely (JN. 86. §), az alperesi telep helye (JN. 87. §); vagyon fekvésének helye és a bel-földi képviselet szerinti illetékesség. — b) Az összefüggés alapján létesülő illetékességek. (A viszontkereset, a főbeavatkozási per, a pertársaság, és a záloggal terhelt dolog illetékessége; JN. 91., 93., 94., 96. §§) — c) Kármegtérítése iránti perek illetékessége. (Vasútnál az 1869 márc. 5-i törv. 3. §-a; RGBl. 27. sz.; — az 1902 júl. 12-i törv. 1. §-a; RGBl. 147. sz.; — az autónál az 1908 aug. 9-i törv. 9. §-a; RGBl. 162. sz.) — d) Az üzleti (kereskedelmi) forgalomban előforduló illetékességi okok. Ezek: a teljesítési hely (JN. 88. §); váltó- és csekkperek (JN. 89. §); a számla szerinti (JN. 88. §) kereskedők árukövetelésének (Gr. stand des Warenkaufschillings; JN. 87/a. §) illetékessége. — e) Ingókra vonatkozó birtok(háborítási) perekkel kapcsolatos különös illetékességi okok. (JN. 92. §; — ingatlanokra nézve kizárólagos az illetékesség; l. JN. 81. §); — f) Külföldiekkel szemben viszonyosságon alapuló (ú. n. retorziós) illetékességi okok. (JN. 101. §). Végül a felek megegyezése alapján is — a törvényes rendelkezések korlátai között — megállapítható valamely bíróság illetékessége. (JN. 104. §)

III. Az általános illetékességi okok. Általános illetékességi oknak az alperes önként választott lakóhelye (jogi személynél székhely, amely kétség

esetén az ügyvezetés helyén van) tekintendő és csak ha az alperesnek sem a belföldön, sem a külföldön állandó rendes lakóhelye nincs, az alperes ausztriai állandó vagy ideiglenes tartózkodási helye (utolsó lakhely, vagy tartózkodási hely; JN. 66., 67. §§). Az általános illetékességi hely fennmarad az alperes elhalálozása után egészen a bírósági hagyatéki tárgyalás befejeztéig.

Lehet azonban a lakhely kényszer lakóhely is, mely független a fél akaratától, pl. katonáknál az állomás helye, a külföldön államszolgálatot teljesítő szövetségi hivatalnokoknál Wien; továbbá az állam és tartományok, mint jogi személyek általános illetékességi helye Wien (JN. 74. § és az 1923 VI. 14-én kelt rendelet alapján; BGBl. 308. szám); — a férjes nő (JN. 70/2. §§) férje általános illetékességét követi, a nem önjogú gyermekek (a férjes leányt kivéve) az apának az általános illetékességét és ha törvénytelenek, az anyáét követik.

Az általános illetékességi okokat a JN. 65—75. §§ tartalmazzák.

IV. A kizárólagos illetékességi okok.

Házassági perekben (és pedig az ezekkel összekötött vagyoni jogi perek esetén is!) a házastársak belföldi utolsó közös lakóhelye kötelezőleg irányadó; ha azonban olyan osztrák szövetségi állampolgárokról van szó, akiknek Ausztriában nincs közös lakóhelyük, akkor a felperes ausztriai általános illetékessége irányadó, ilyennek hiányában a wieni tartományi törvényszék illetékes. (Kisegítő illetékességi ok.) — Örökjogi és a hagyatékkal (halálesetre szóló rendelkezésekkel) kapcsolatos pereknél (a hagyatéki hitelezőkre is!) az illetékesség kizárólagosan a hagyatéki eljárásra jogosult bíróság székhelye szerint igazodik a hagyatéki bírói átadásáig (Einantwortung), sőt a hagyatéki osztályperекnél — állandóan — még ezután is. Az ingatlan fekvése szerinti

biróság kizárólagosan illetékes valamely ingatlannal kapcsolatos dologi jogot tárgyzó, osztály, határ, és birtokháborítási, valamint ingatlannal kapcsolatos (vizimalmok is) bérleti és haszonbérleti perekben. — A járásbírák részéről, valamint azok ellen indított olyan perekben, amelyekre nézve a hatásköri és illetékességi rendelkezések szerint az a járásbiróság lenne illetékes, ahol hivatali működésüket kifejtik, a felettes tartományi, vagy kerületi törvényszék lesz kizárólagosan illetékes, a törvényszék vezetőjével kapcsolatban ugyanilyen esetekben, valamint ha az ügyben a vezetése alatt álló törvényszék lenne illetékes — a közvetlenül határos tartományi (kerületi) törvényszékek valamelyike lesz illetékes. — A szindikátusi törvény alapján indított kártérítési perekben az aleperes bíróságának (illetve a felelősségre vont bíróság) székhelye szerinti országos (tartományi) fő-törvényszék bír kizárólagos illetékességgel. A gondnokot (kuratorát, felügyelőt) kinevező bíróság kizárólagosan illetékes, a gondnok által és ő ellene ilyen minőségben (irányadó az ú. n. „Kuratorgesetz“-ek!) indított perekben.³ A társaság székhelye szerint hatáskörrel bíró törvényszék kizárólagos illetékességgel bír a kereskedelmi társasági viszonyból (közgyűlési határozat megsemmisítése iránti per is!) eredő több perben.

A kizárólagos illetékességi okok versenyeznek egymással.

A kizárólagos illetékességi okokat a JN. 76—84. §§ tartalmazzák.

V. A különös illetékességi okok.
Különös illetékességi ok alapján a főként kézmű iparosok és egyéb kishitelezők részéről a szállított árukért vagy teljesített munkából járó követeléseket tárgyzó keresetek, 90 napon

³ A Kuratorgesetz-ekre vonatkozóan l. az előző jegyzetet.

belül az aleperesnek megelőző lakhelye szerint illetékes bíróságnál adhatók be. Vagyonjogi követeléseknél fennáll a telep helye szerinti illetékesség, függetlenül attól, hogy alperesnek egy vagy több telepe van-e? Bejegyzett kereskedők áruköveteléseiket — külföldiekre való tekintettel, de nem kizárólag ezekkel szemben — vállalatuk székhelyén perelhetik; ez azonban csak a tényleges áruátvétel okmányoszerű igazolhatása esetén és akkor áll, ha a kereset az utolsó rendeltől számított két éven belül beadatott. A szerződésileg megállapított teljesítési hely szerinti illetékesség megengedett, ha a megegyezés, mely nincs különös formasághoz kötve, már a keresetben okmányilag beigazolható. A számla kiállítási helye szerinti különös illetékességi ok olyan személyek részére áll fenn, akik „kereskedelmet üznek“; ha a számla „fizetendő és perlendő...“ jelzéssel van ellátva és azt a megrendelőnek legkésőbb az áruval egyidejűleg kézbesítették. Ha a megrendelő a számlát vagy azon ezt a jelzést el nem fogadja, vagy kifogásolja, akkor az illetékesség nem vehető igénybe; máskülönben a záradékban megjelölt hely bírói illetékessége indokolt. A váltókeresetek illetékességét a váltóból kötelezett összes személyekre a váltó fizetési helye állapítja meg. A vagyon fekvése szerinti illetékesség (mely leginkább külföldiek ellen irányul) áll fenn az olyan alperes ellen, akinek ugyan nincs Ausztriában általános bírói illetékessége, de ott vagyona van. (Aktív vagyona, a teher tételek levonása nélkül.) Csakhogy tényleges, ha mindjárt csekély vagyonnak kell lennie, egyes vagyontárgyak nem elegendők. (Bírói gyakorlat.⁴) Külföldi társaságok és egyesületek elleni vagyonjogi igények a társaság állandó jellegű osztrák képviselőjének helye szerint illetékes bíróságnál érvényesíthetők, ha a képviselő jogosultságát a nyilvánosság számára közhírré tették. Pertársaságok bírói illetékességét a főkötelezettnek belföldi bírói illetékessége adja meg, ilyen hiányában bármelyik pertársnak belföldi illetékessége

⁴ Az idevonatkozóan igen érdekesen alakuló, még nem teljesen egységes gyakorlat felsorolását l. Pollak (1930) i. m. 173 o. 61 j.

lesz irányadó. (Még ha a többi társ külföldön is lakik.) A viszontkereset illetékes lesz annál a bíróságnál, ahol a viszontkereset emelésére alkalmat adó per folyik. Viszontkereset csak akkor emelhető, ha annak tárgya a per tárgyával összefüggésben áll, vagy ha beszámításra alkalmas, valamint ha per folyamán vitássá vált jog(viszony) megállapítására irányul. A tárgyi összefüggésből folyó bírói illetékesség főként a végrehajtási eljárás folyamán keletkezett polgári perekre nézve forog fenn (EO. 17. §), különben — Pollak szerint — csak a gyakorlatban kevésbé jelentékeny esetekben, többek közt: az ártatlanul elszennvedett vizsgálati fogságból eredő kártérítési pereknél a büntető bíróság székhelye szerint és a perbeli meghatalmazottnak ügyfelével szemben tiszteletdíja iránt indított perben az alapper bíróságánál. A dolog fekvése szerinti különös illetékességi ok áll rendelkezésre ingókkal kapcsolatos birtokháborítási (dologi jog iránti) perekben. A vasútak ellen ember halála és megsérülése miatt indított kártérítési perek, valamint gépjárművek vezetői ellen a személyekben és tárgyakban okozott károk megtérítése iránti perek, ha a károkat a gépjármű okozta (még a külföldön lakó alperesek ellen is) ott adhatók be, ahol az eset történt.

A külföldiek elleni keresetekben a viszonyosság alapján való illetékesség annál a bíróságnál áll fenn, amely az illető külföldi állam jogrendje szerint az osztrák állampolgárok mint külföldiek ellen volna illetékes.

A különös illetékességi okokat, ha az alábbi felek akaratára szerinti illetékesség nem nyer idesorolást, — a JN. 86—101. §§ tartalmazzák.

A közvetlenül törvényen alapuló bírói illetékesség mellett a felek megegyezésén alapuló (prorogációs) illetékesség is áll fenn, mely természetesen csak az általános és a különös illetékességet érintheti, de nem egyúttal a kizárólagos illetékességet. Már a keresetben okmányilag igazolni kell az illetékességi megállapodást és annak csak meghatározott jogesetre szabad szólnia. (JN. 104. §)

Kivételesen a bíróság is hivatott az illetékesség meg-

állapítására bíróküldés (kizárás, aggályosság) esetén (JN. 30. §) és illetékességi ok hiányában, dacára annak, hogy az osztrák bírói joghatóság fennáll. (JN. 28. §) Az utóbbi esetben a legfelsőbb bíróság, az előbbi esetben a legközelebbi felső bíróság jelöl ki. Bíróküldést gyakorol a tartományi főörvényszék is akkor, ha az egyik fél kérelmére célszerűségi okokból a megengedett keretek közt a saját területén belül (különben a legfelsőbb bíróság!) az egyébként illetékes bíróság helyett egy másik hason szervezésű bíróságot delegál. (JN. 31. §)

VI. A bíróság hivatalból köteles a kereset beadásakor illetékességét is megvizsgálni. Egyébként idevonatkozóan a hatáskörrel kapcsolatosan ismertetett rendelkezések irányadók. (JN. 41—48. §§) A kizárólagos illetékesség kivételével a szóbeli tárgyalásra szóló határrnap kitűzése után⁵ nincsen hivatalbóli vizsgálatnak helye, ilyenkor már csak a fél kellő időben emelt illetékességi kifogása jöhet tekintetbe.

Rendes bíróságok közötti pozitív és negatív illetékességi (hatásköri) összeütközések kiküszöbölésére — mint már részben és röviden erről megemlékezés is történt — szabályként a legközelebbi közös felső bíróság jogosult. (JN. 47. §.)

* * *

⁵ A J. N. 43. § I. szerint: „...Sobald jedoch über die Klage die Tagsatzung zur mündlichen Verhandlung bestimmt wurde...”

ad II. — A rendkívüli bíróságoknál az illetékesség nem bír oly fontossággal.

A szövetségi, a szabadalmi és a leszámolási bíróságoknál természetes folyamánya ez az illető bíróságok egyedülállóságának a maga nemében. (T. i., hogy egész Ausztria területén csak egy-egy van.) Az egyeztető hivataloknál, iparbíróságoknál és munkásbiztosítási bíróságoknál az iparüzem helye mértékadó, a tőzsdebíróságoknál pedig (kivéve a prorogáció esetét) a tőzsdei üzlet megkötésének helye.

ad III. — Ha a férj a törvény hatályosságán kívüli területre helyezi lakhelyét feleségét Ausztria területén hagyván, akkor a feleség általános illetékességét állandó tartózkodási helye fogja megállapítani és ránézve a férje lakhelye, mint kényszerlakhely megszűnik, amíg a férj megint belföldre vissza nem költözik. (JN. 70. §. II.)

Az osztrák magánjog szerint a kiskorú leány férjhez menetele által nem válik automatikusan nagykorúvá (Optk. 175. §), az ilyen nem önjogú férjes leány általános illetékessége mégis nem az atya, hanem a férje lakhelye után fog igazodni.

ad IV. — A házassági perekkel össze nem függő tartási keresetekre a kizárólagos illetékesség (JN. 76. §) nem vonatkozik. (Pollak.)

Az ú. n. kurátor törvényekből eredő bizonyos perekre

és a kereskedelmi társasági viszonyból származó bizonyos perekre megállapított kizárólagos illetékességi okokat (JN. 83/a. § és 83/b. §) az 1914-ben kelt első novella, az ú. n. *Gerichtsentlastungsnovelle* I. illesztette be a JN. 83. §-a után és ezek ezért kaptak 83/a. § és 83/b. § jelzést.⁶

A kizárólagos illetékességi okok felsorolása után a JN. 85. § elrendeli, hogy az ingatlannal kapcsolatos dologi jogot tárgyzó és (haszon)bérleti viszonyral kapcsolatos pereknek a JN. 81—83. §§-ban meghatározott kizárólagos illetékességei még a területenkívüliséget élvező személyekre is vonatkoznak.

ad V. — Az osztrák jog a fentiek alapján csak szerződéses (abból kitűnő) teljesítési hely szerinti illetékességet ismer (mint a magyar Pp.⁷); ellenben — megegyezés hiányában — törvényes a teljesítés helye szerinti illetékességet nem. Helyesebben egy ilyenről az osztrák jog is tud, de ez a viszonyok folytán tárgyalanná vált (épp ezért a fentiekben felsorolást sem nyert!) — és ez: a tengeri kereskedelmi hajózással kapcsolatban annak a helynek az illetékessége, ahová az árukat szállították, vagy ahol az utas szállítása befejeződik. (Törvényes

⁶ Az osztrák módosító és kiegészítő törvények (novellák) rendelkezései tehát legtöbbször a megfelelő törvényszakasz után, annak számát megtartva, ill. azt *a*), *b*), *c*) stb. jelzéssel kiegészítve — úgy szólván — szerves beillesztést nyernek az any (alap) törvénybe. Ez követendőnek látszó igen előnyös megoldás. (Pl. mennyivel áttekinthetőbb képet mutatna az agyontoldozott-foldozott magy. Vht.!) Bár kétségtelen, hogy így nehezebben ismerhető fel a törvényhozás későbbi keletű munkája, amely néha nagy fontosságú lehet. Jelen munkánál kimutatást fog nyerni szükség szerint a későbbi keletű jogszabály, miután az utódállamok jogrendszerében a háború utáni módosítások már nem szerepelnek s így szükséges rámutatni a háború befejezés kori jogállapotra.

⁷ Megjegyzendő, hogy a magyar Pp.-ben a budapesti tábla P. IV. 6038—15. sz. határozatának (Jogtud. K. Pdtár. I. 296.) és *Magyar álláspontjának* (Magyar polgári perjog, 122.) szemellett tartása mellett közvetve szerep juthat a törvényes teljesítési helynek is, miután, ezek szerint a Pp. 29 §-a szerinti illetékességhez elegendő, „ha a feleknek, esetleg az alperesnek, valamely írásbeli nyilatkozatából csak az tűnik ki, hogy ők csupán a *törvény értelmében* mely helyet tekintenek teljesítési helynek.”

locus solutionis! JN. 90. §.) Ez az illetékesség (JN. 90. §.) egyébként a magyar jogból teljesen hiányzik.

*

Elsőrendű fontosságúnak látszik az osztrák különös illetékességi okokat összehasonlítani a magyar különös illetékességi okokkal. Még pedig felsorolni azokat a gyakorlatban előforduló osztrák illetékességi okokat, amelyeket a magyar perjog nem ismer, és felsorolni azokat a fontosabb magyar illetékességi okokat, amelyek az osztrák törvényben nem léteznek; — továbbá szükséges rámutatni azokra az illetékességi okokra, amelyek ugyan hasonlítanak egymáshoz, de mégsem ugyanolyan feltételek mellett nyernek alkalmazást; — végül pedig a leszűrt tapasztalatok alapján nem lesz haszontalan néhány kritikai megjegyzés ideiktatása sem.

A magyar Pp. nem ismeri az osztrák JN. egyik (sokat vitatott) specialitását az ú. n. számlakivonati illetékességet (JN. 88. §. II.). Ezt az illetékességet a nemzetközi jogvilág nem ismeri el és pedig igen helyesen, mert nagyon sok visszaélésre és zaklatásra adhat alkalmat. De magában Ausztriában is ennek az illetékességi oknak a fenntartása teljesen felesleges, amióta az 1914-es Entlastungsnovelle I. — a magyar-osztrák jogsegélyegyezmény folytán épp a magyar Pp. 31. § II.-re figyelemmel — a JN.-ba 87/a. § jelzés alatt behozta a telep (üzlet, iroda) helye szerinti különös illetékességet, ha az eladó (bejegyzett kereskedő) igazolja, hogy a vevő (kereskedő) az árut megrendelte és tényleg átvette. Ez az illetékességi ok kiegészítve a többi idevágókkal u. i. teljesen kielégítheti a kereskedői érdekeket és feleslegessé teszi a számla szerinti illetékességet, amely már úgy Magyarországon,⁸ mint Ausztriában igen sok kelle-

⁸ A kölcsönös végrehajtási egyezmény kapcsán. — Magyarország u. i. nincs kötelezve az ilyen illetékesség mellett megszületett végrehajtható határozatokat végrehajtatni. Egyébként bővebbet l. *Deutsch Maurus*, Mit kell a magyar ügyvédnek az osztrák jogból tudnia? (Jogtud. Közl. 1931—236.)

metlenséget, sőt kárt is okozott és pedig — a többi közt — leginkább azért, mert a vevőközönség széles rétegének figyelmét kikerüli a számlán szereplő ilyen irányú illetékességi kikötés, ami ennek az illetékességnek máskülönben egyik feltétele.

Továbbá a JN. 67. §-a a magyar Pp. 21. §-ában is meghatározott illetékességet nem csak az *utolsó lakhely*, hanem az *utolsó belföldi tartózkodási hely alapján* is megállapítja azon kötelezettségekre nézve, amelyek az alperes belföldi tartózkodásának ideje alatt belföldön keletkeztek, vagy lennének teljesítendőek.

A JN. 84. §-a a felperesnek a magyar Pp. 39. §-ában szintén megengedett választási jogot akkor is megadja, ha több bíróság területi határait való tekintettel kétséges, hogy közülök melyik az illetékes. — (A magyar Pp. csak akkor, ha az ingatlan több bíróság területén fekszik.)

A JN. 94. §-a szerint a perbeli (és kézbesítési) meghatalmazottak díjaikat és készkiadásait az alper (főper) bíróságánál perelhetik. (A magyar Pp.-ben ez hiányzik; — ellenben fennáll az ügyvédi iroda helye szerinti illetékesség; Pp. 36. §.)

A JN. 97. §-a a magyar Pp. 31. § I. szerinti (ügylet kötésekor lakhely) illetékességet a napszámosok, segédek, cselédek bérkövetelésére és a házitanítók díj követelésére is megállapítja. (Valamint a magyar Pp.-ben egy év a perlési idő a JN. 90 napjával szemben.)

A JN. 99. §-a a magyar Pp. 27. §-ával szemben a vagyon fekvése alapján megállapított illetékességet nem teszi függővé attól, hogy ez a vagyon bírói foglalat tárgy lehessen.

Nem osztható ellenben az az álláspont, amely a JN. 86. §-a és a magyar Pp. 26. §-a közt olyan értelemben *különbséget lát*, hogy az osztrák törvény „a haderő tényleges szolgálatában álló tagjaira megállapított illetékességet akkor is megadja, ha az alperes nem bír cselekvő-

képességgel".⁹ Ilyen értelemben u. i. *nincs különbség* a magyar és az osztrák szabályozás közt. Mert az osztrák és a magyar törvény úgy a szóbanforgó civil, mint a szóbanforgó katonai egyéneknek csak perbeli cselekvőképesség fennforgása esetén adja meg ezt az illetékességet, ami a kiskorúakra is fennáll akkor, ha azok perbeli cselekvőképességgel azért bírnak, mert a per tárgyról peren kívül jogérvényesen rendelkezhetnek. (Pp. 71. §. II. és ZPO. 2. §.) A JN. 86. §-a második bekezdésének kezdő szavai („Diese Bestimmungen...“) nyilvánvalóvá teszik, hogy a második bekezdésben megjelölt katonai személyekre is vonatkoznak az első bekezdés összes feltételei, tehát a cselekvőképesség is; attól eltekintve, hogy *Neumann* is expressis verbis leszögezi, hogy ez az illetékesség: „findet auf minderjährige Militärpersonen für Rechtsstreitigkeiten über Gegenstände, über die sie frei verfügen können, Anwendung...“¹⁰ Amiből nyilvánvaló, miszerint nem áll fenn korlátlanul az, hogy a JN. a haderő tényleges szolgálatában álló tagjaira megállapított illetékességet akkor is megadja, ha az alperes nem bír cselekvőképességgel és hogy ebben különböznék a hasonló magyar illetékességtől.

Van, hogy az osztrák perjog nem ismer, vagy pedig más feltételek mellett alkalmaz több, a magyar perjogban meghatározott illetékességi okot. Ezek:

Nincs könyvkivonat szerinti illetékesség (Pp. 32. §); az ügyvédi iroda helye (Pp. 36. §) és az orvosi rendelő helye (Te. 5. §) szerinti illetékesség.

Amelyeket nem ugyanolyan feltételek mellett ismer: — a bejegyzett kereskedő telepének helye szerinti illetékesség (Pp. 37. §. II.); ennek megfelelné a most említett osztrák JN. 87/a. § szerinti illetékesség, csak hogy az utóbbinak az alkalmazhatósági köre szűkebb, mivel ezt

⁹ L. *Kovács Marcel*, A polgári perrendtartás magyarázata, II. kiad. (1927), a 201. oldalon a legfelső sorban a c) pontot. A munka további jelzése: *Kovács i. m.*

¹⁰ *Neumann i. m.* 208. o. 6. p.

bejegyzett kereskedők csak kereskedők ellen vehetik igénybe, míg a hasonló magyar illetékesség bárki ellen fennáll; — különbség van, helyesebben az osztrák jog a magyar Pp. 37. §-ában megszabott általános keretek közt nem ismeri a nem szerződésből eredő (szerződésen kívüli) minden kártérítés iránti pernél a károkozás helye szerinti különös illetékességet, amennyiben Ausztriában a veszélyes üzemekre vonatkozóan (vasút, autó stb.; repülőgépre még nincs!) csak három külön törvény bizonyos idevágó meghatározott esetekre honosította meg ezt az illetékességet;¹¹ — végül idesorolható még a teljesítés helye szerinti illetékesség is, bár a JN. 88. §-át is módosító 1914-es tehermentesítő novella idevágó kiegészítése óta, amely az „írásbeli megállapodás” és a teljesítési helyen a perre való kifejezett feljogosítás követelményét mellőzte, lényeges különbséget a hasonló magyar illetékességgel szemben csupán annyiban mutat, hogy a magyar törvény ennek az illetékességnek a bíróság székhelyén, illetve területén sikeresen véghezvitt alperesi idézés esetén is helyt ad.¹² (Pp. 29. §.)

¹¹ A magyar Pp. tehát az osztráknál ezen a téren fejlettebb, sőt túlszár a német Pp.-en is, mert annak 32. §-a csupán a tilos cselekmények (unerlaubte Handlungen) kapcsán keletkezett kártérítési pereknél ismeri a tett elkövetése (am Orte der Tatbegehung) szerinti különös illetékességet. — A szövegben hivatkozott három törvény: a gőzvasutakra vonatk. 1869 márc. 5-iki törv. (RGI. 27.), amelynek idevágó 3. §-át az Einführungsgstz. z. JN. 6. szakasza tartotta életben; — az egyéb elemi erővel hajtott vasutakra vonatk. 1902 júl. 12-iki törv. (RGI. 147.) és — az 1908 aug. 9-iki „Kraftfahrgesetz” (RGI. 162.).

¹² Neumann (i. m. 215 o.) ugyan úgy vehető ki, mintha a teljesítés helyének okirattal történő megállapítása tekintetében is különbség forogna fenn; — de nála már tévesnek látszik magának a magyar illetékességnek a körülírása is, amikor a teljesítés helyének megállapításához feltételként „írásbeli kikötésről” (schriftliche Ausbedingung) beszél, holott a Pp. 29 §-a azt követeli, hogy a teljesítés helye okirathból megállapítható legyen. A Pp. 29 §-a szerinti illetékességhez u. i. nem kell „írásbeli kikötés”, sőt még a teljesítési helynek okirathban való kikötése sem; de szükséges, hogy a felek akár a felperes által bemutatott okirathban, akár más okirathban, vagy akár csak szóbelileg bizonyos teljesítési helyet kikössenek és ennek a kikötésnek megtörténte a felperes által a Pp. 129 §-ának utolsóelőtti bek. értelmében bemutatott okirathból megállapítható legyen. (Kovács i. m. 159; — Magyary, A magyar polgári perjog, 122 o.; az utóbbira l. a 66. oldalon a 7. jegyzetet is.)

A két ország illetékességi rendszere közti különbségek igen nagy jelentőséget nyernek a már említett ú. n. megtorlásos (a külföldiek elleni) illetékesség (JN. 101. §; a magyar Pp.-ben a 46. §) kapcsán, amely — a szerző álláspontja szerint — az anyagi viszonyosság elvén alapul.¹³ A viszonyosság vizsgálata kötelező. Egyáltalában nem irányadó azonban, hogy a JN. 101. §-a (vagy a magyar Pp. 46. §-a) alapján hozott ítéletet az illető külállamban végrehajthatják-e vagy nem. Ezt a tételt elvileg nem csorbíthatja tehát az a körülmény, hogy a Pp. 414. § és az 1914: 42. tc. (az osztrákoknál az 1914 okt. 26-i törvény; — RGBl. 299. sz.) alapján a két országban a JN. 101. §-ra és a Pp. 46. §-ra való figyelemmel hozott ítéletek kölcsönösen végre nem hajthatók. (És pedig azért nem hajthatók végre, mert a most hivatkozott Ausztriával kötött végrehajtási jogsegélyegyezmény felsorolja azokat az illetékességi okokat, amelyek alkalmazása nem akadályozza a hozott ítéletnek másik szerződő államban való végrehajtását. A megtorlásos illetékesség pedig nincsen benne a felsorolásban.)¹⁴

Egyébiránt az állandóan fennálló és sűrű osztrák-magyar kereskedelmi forgalomra tekintettel mindkét állam megtorlásos illetékességének szabályozása teljesen megegyezik.

A magyar törvény szerint ismeretlen, vagy eltérő módon szabályozott osztrák illetékességi esetek fentebb már részletes ismertetésben részesültek.

¹³ Neumann (i. m. 248.); a gyakorlat is és a régebbi irodalom az anyagi viszonyosság elvét látja fennforogni, úgyszintén Kovács is (i. m. 199.); — viszont az újabb osztrák irodalom, mint Sperl (i. m. 129.); Pollak (1930; 174; — és i. m. 328/29.) az alaki viszonyosság felé hajlik. — Magyary (i. m. 133.) egyáltalában nem lát semmilyen viszonyosságot fennforogni, hanem szerinte a retorziós illetékesség a belföldi bírói joghatóság kibővítése a külföldi bírói joghatóságból átvett illetékességi okok által, hogy tőle ne maradjon el. Ennek az elgondolásnak az elfogadása — itt ki nem fejthető — nehézségekbe ütközik.

¹⁴ Idevonatkozóan igen hasznos gyakorlati útmutatást nyújt Deutsch Maurus, Mit kell a magyar ügyvédnek az osztrák jogból tudni? c. értekezése. (Jogtud. K. 1931. Második közl. 236 o.)

Az osztrák polgári perjog szerint a felek akarata szerinti illetékesség a magyar perjog ezirányú szabályozásától lényegesen eltér.

Az osztrák jog a hatáskörre és illetékességre vonatkozó kikötést (megállapodást) együtt szabályozza a JN. 104. §-ában. (Ezzel szemben l. a magyar Pp. 1. és 45. §-át!)

A JN. 49—103. §-aiban foglalt rendelkezések alapján hatásköri, vagy illetékességi hiányban szenvedő bíróságoknál ez a hiány a 104. § szerint bizonyos korlátok között megszűnhet vagy a felek megállapodása folytán, vagy pedig preklúzió következtében, ha illetékességi (hatásköri) kifogást egyáltalában, vagy pedig kellő időben elő nem terjesztenek.¹⁵

Az osztrák jogban szabályozott felek akarata szerinti illetékesség és a hasoncélú magyar illetékesség közt fennálló különbségekre talán legjobban rávilágítanak a magyar-osztrák végrehajtási jogsegélyszerződés 3. cikkének 13. pontjában szabályozott alávetésen alapuló illetékességnek a magyar joggal szemben mutatkozó eltérései, amennyiben ennek szabályozása legnagyobb-részt az osztrák jog idevágó elvein épült fel. Ezek az eltérések: 1. Az alávetésnek kölcsönösnek kell lennie. (Vagyis nem elég, mint a Pp. 45. §-a szerint az alperes egyoldalú alávetése, amely szerződést nem kíván.) 2. Az alávetésnek meghatározott jogvitára, vagy meghatározott jogviszonyból eredő jogvitákra kell itt is vonatkoznia, de nem szükséges, hogy a jogvita, vagy a jogviszony okiratban meg legyen határozva. (Az osztrák jog pusztán a megegyezés okirati bizonyítását kívánja; 104. §. I.) 3. Az okirat nem érvényességi kellék, hanem *kizárólagos* bizonyítási eszköz, elegendő tehát a beismert szóbeli megállapodás. (Csak erről egy okirat a bíróság elé kerüljön. Ezt megköveteli az osztrák jog.) 4. Minden részletügyleti per ki-

¹⁵ A hatáskör idevágó szabályait l. az előző fejezetben.

zárt.¹⁶(A magyar Pp. 500 P-t meghaladó részletügyleti perben érvényesülni engedi a felek akarata szerinti illetékességet.)

Érdekes, hogy az osztrák jog megengedi, hogy a felek akarata a kizárólagos illetékességet is megváltoztassa.¹⁷ Valamint az osztrák jog szerint valamely belföldi törvényes illetékességgel rendelkező ügyben is lehet valamely külföldi bíróság illetékességében megegyezni, még kizárólagos illetékesség fennforgása esetében is. (A contrario ez az oka annak, hogy a magyar-osztrák vh.-i jogsegélyszerződés 3. c. 13. pontjában előírt alávetésen alapuló illetékesség a fentiekén kívül még azt is tartalmazza, hogy az alávetés csak akkor érvényes, ha az alperes általános illetékessége a per bíróságának államában volt.)¹⁸

¹⁶ Az 1896. ápr. 27-iki törv. (RGI. 70 sz.) 6 §-a szerint, ha a részletre vevő Ausztriában bír lakhellyel; kivéve ha a vevő részéről keresk. ügylet áll fenn. (Ingókra vonatkozik!). — Valamint a biztosítási szerződésről szóló törv. (Az 1917 dec. 23-án kelt Vers.VG.; RGI. 501.) 12 §-a azzal a biztosított szerződéssel szemben, akinek az ált. illetékessége belföldön van, csak korlátozottan engedi meg a biztosítóval a prorogációt. (Csak a biztosított lakhelye, az ipari telep és a mezőgazdasági ingatlan fekvése szerinti bíróságokra vonatkozóan.)

¹⁷ A legfelsőbb bíróság szakvéleménye; Glaser—Unger, Legfelsőbb bíróság határozatainak gyűjteménye (GIU.) 599., az 1899 ápr. 27-iki hat. 5440 sz.; — Sperli i. m. 143.; Pollak i. m. 296.; Neumann i. m. 260.; — annál érthetlenebb, hogy Pollak a Leske—Loewenfeld szerkesztésében megjelent munkájában az ellenkezőjét állítja; — I. Pollak i. m. (1930) 174 o.

¹⁸ Sperli „eine auffallende Abnormität“-nek mondja, hogy a magyar perjog csak valamely belföldi bíróságnál való alávetést ismeri el érvényesnek. (Pp. 45 § 1.) Bár az uralkodó felfogás Sperli-nek ad igazat, mégis túlzásnak mondható az ilyen vitatható kérdés élehangú elítélése.

A magyar perjog jelenlegi álláspontja szerint u. i. a vh.-i jogsegély egyezmények csak a kölcsönös jogsegélyt szabályozzák s így nem érintik a Pp. illetékességi szabályait (1914: 42. tc. Mi.). Nem érintik tehát a 45 § ama rendelkezését sem, hogy csak a belföldi bíróságnak való alávetés érvényes. Ennélfogva: ha mindkét fél kölcsönösen ki is kötötte, hogy csak valamely meghatározott külföldi (pl. osztrák) rendes (állami) bíróság legyen illetékes és az egyik fél a pert mégis Magyarországon teszi folyamatba, a magyar bíróság előtt nem lehet, az alávetés alapján, sikeresen pergátló kifogást emelni. Ha pedig a kikötött külföldi bíróságnál indítják meg a pert, úgy ennek ítélete a Pp. 444 § 1. p. értelmében nem lesz végrehajtható, kivéve ha nemzetközi szerződés, mint az osztrák vh.-i jogsegély egyezmény is, eltérően intézkedik. (Kovács M. i. m. 197.) — Mindazonáltal az Ausztriával kötött jogsegély szerz. (1914: 42 tc.) a Pp. 45 §-át mégis módosítja. Ennek értelmében u. i. osztrák tőzsdebíróság jogérvényesen kiköthető és a hozott ítélet magyar területen végrehajtható. (Egyezm. 1. c) 5. p., ill. annak Mi.; valamint a Jtud. Kzl. Pjdtvt. I. 318 és 419.)

A jogsegély.¹

I. Az osztrák bíróságokra is fennáll az a tétel, hogy elvileg minden bíróság csak a saját területén járhat el és azon csak maga végezhet bírói cselekményeket. (JN. 32. §. I.) Ebből viszont az is következik, hogy a bíróság saját körletén kívül — (csakis belföldön) — hivatali teendőket csak késedelem veszélye esetén, vagy a bíróság határán foganatósítandó cselekmény folytán eszközölhet; a területen-kívüliséget élvezőkkel szemben idézéseket és bírói intézkedé-

¹ A munka elején felsorolt általános műveken felül (legújabbban) a következő osztrák (német) munkák foglalkoznak a jogsegély kérdésével: *Starr*, Rechtshilfe Österreichs gegenüber dem Auslande; — *Leske—Loewenfeld*, Rechtsverfolgung in internat. Verkehr, IV. k., 1930; — *Krautmann—Krecht—Hackl*, Zwischenstaatlicher Rechtshilfeverkehr, 1928, 1929-ben kiegészítő füzet; — *Magnus*, Tabellen zum internat. Recht. 1. füz.; — *Palágyi*, Über Vollstreckungsrechtshilfe, Gerichtshalle (GH.), 1914, 483.; — *Neumann* i. m., a nemzetközi szerződéseket tartalmazó függelék; — *Meili—Mamelok*, Das internat. Privat- u. Civilprozessrecht auf Grund der Haager Konvention, 1911; — *Lammasch*, Staatsverträge betreffend die Rechtshilfe (Holzendorf, Handbuch d. Völkerrechts III. k.); a polgári perekre vonatkozóan 343—359.

A magyar munkák közül: — *Pap J.*, A jogsegély, különös tekintettel a nemzetközi vonatkozásokra, Jogtud. Közl. emlékkönyve, 1916, 485—516; — *Magyary*, A magy. polg. perjog nemzetközi vonatkozásai, 1902, (Balogh J. f. Jogi Értekezések 5. f.); — *u. a.*, Újabb irányok a nemzetközi jogban, 1907, Akad. Értekezések; — *Tóry*, A hágai harmadik nemzetközi magánjogi konferencia határozatairól, 1901; — *u. a.*, A hágai negyedik nemzetközi magánjogi konferencia határozatairól, 1905; — *Vincenti*, Ügyvédek Lapja, XXXIII. 10. sz.

seket csak a szövetségi kancellári (külügyi) hivatal² útján eszközöltethet. (JN. 32., 33. §§.)

Ha az elsőfokú bíróság valamely hivatali teendőjét nem önmaga eszközöli, akkor jogsegély iránti megkereséssel él. Ezt kell tennie, ha az illető bírói cselekvényt nem a saját területén kell foganatosítania. De megteheti akkor is, ha a teendőt önmaga teljesíthetné. (Ilyen eset főleg, ha a bizonyítás felvételét más bíróságnál eszközlik és nem a per bíróságánál; ez az átutalás azonban csak *taxative* felsorolt esetekben lehetséges. Minthogy ez a közvetlenség elvébe ütközik.)

Amikor a bírói cselekményt a per bírósága maga is foganatosíthatná, és azt mégis másra bízva, akkor a jogsegély egy különös fajtájáról van szó.³ Ezt azonban célszerűségi okokból (költségkímélés, külön törvényes rendelkezés, az eljárás megkönnyítése) csak kerületi, vagy tartományi (kereskedelmi) törvényszék veheti igénybe a területén fekvő járásbíróságokkal szemben. (JN. 36. § I.)

Ausztriában jogsegélyt szabályként a járásbíróságok nyújtanak bírósági megkeresésre, még pedig mindig az a járásbíróság, amelynek körletében a hivatali teendő eszközölendő; a megkeresett bíróság a megkeresést csak akkor utasíthatja el, ha a megkeresés törvényellenes vagy ha a megkeresésbeli ténykedésre illetékességgel nem bír. (JN.

² A háború befejezéséig az ú. n. Obersthofmarschallamt útján kellett, amely bizonyos tekintetben megfelelt a magyar főudvarnagyi bíróságnak. Régebben a fenti intézkedés az uralkodóház tagjaira is vonatkozott.

³ A szerző véleménye szerint ez már nem is a jogsegély egy neme, hanem a kiküldés (delegálás) egyik különös fajtájáról lehet beszélni. (Természetesen nem a magyar Pp. 277. és 278. § I. bekezdéseiben megjelölt kiküldésről van szó, mikor a bíróság saját kebelbeli közegét rendeli ki!) A jogsegélynek, ill. ennek eszközének, a megkeresésnek lényege u. i. abban áll, hogy a megkeresett bíróság a megkereső bíróságnak a felelősség szempontjából nincs alárendelve s így rendszerint területe a megkereső bíróság területén kívül van. A megkeresésnél a bíróság azért fordul egy másik bírósághoz, mert minden bíróság csak a saját területén eszközölhet bírói cselekményeket. Ha a bíróság tehát neki felelősség szempontjából alárendelt bírósághoz fordul, tulajdonképpen nem az általános értelemben vett jogsegélyről, ill. megkeresésről, hanem kiküldésről van szó, mert ekkor a bíróság saját hatáskörében, a saját területén belül jár el és hatáskörének csak egy bizonyos részét ruházza át a kiküldött (alárendelt) bíróságra. (V. ö. még Magyary i. m. 149.)

37. §.). A megkeresett bíró tanácselnöki jogkörben intézkedik, csak kivételesen a tanács jogaival, azonban soha sincs joga a per elutasítására vagy érdemi döntésre.

II. Külföldön osztrák bíróság önmaga soha sem eszközölhet hivatali teendőket, hanem alapelvszerűleg mindenkor hivatali úton köteles a külföldi hatóságot a jogsegély teljesítése iránt megkeresni, megengedheti azonban a bizonyító félnek előterjesztésére, hogy az a külföldi hatósághoz személyesen juttasson el bizonyítás iránti kérelmet. (ZPO. 283. §.)

Külföldi bírósági megkeresésre az osztrák bíróság jogsegélyt nyújt, hacsak a megkeresés tárgyát képező cselekmény nincs a bírói ügykör alól kivonva, vagy kötelező jogszabály által Ausztriában eltiltva, vagy ha hiányzik — feltéve ha eltérő nemzetközi megállapodás fenn nem forog — „a viszonyosság megfigyelése”. (JN. 38. §.) Államszerződések, kormánynyilatkozatok és miniszteri rendeletek (utóbbi kettő törvényhozási delegáló erőnél fogva) megváltoztathatják ezen előírásokat és azt meg is teszik.⁴ A St. Germain en Laye-i szerződés az osztrák bíróságokat a vegyes választott bíróságokkal szemben a jogsegély fenntartás nélküli teljesítésére kötelezi;⁵ a jogsegélyt (ha nem is ilyen mértékben!) biztosítják még külön államszerződések Németország, Olaszország, Jugoszlávia, Bulgária bíróságai számára, valamint a hágai peregyezmény alapján több más állam bíróságai részére is.⁶

⁴ Pollak (1930) i. m. 175.

⁵ Sperl i. m. 157.

⁶ Pollak i. m. 253. oldaltól részletes felsorolást találni az Osztrák Köztársaság külföldi jogsegély kapcsolataira. — Az 1905. júl. 15-iki hágai polg. perjogi egyezménynek (R.GBl. 60/1909. sz. osztrák törv. és a magyar 1909: 14. tc.), amely a háború után megint érvénybe lépett, jelenleg úgy Magyarország, mint Ausztria tagja.

Igy Magyarországgal az érintkezés — a fennállott dualizmusból kifolyóan — közvetlenül történik. A megkeresést egyenesen az osztrák igazságügyi hatóságokhoz kell intézni és nem valamely közbenső más hatósághoz. (A magyar 33,482—1894. I. M. sz. r.)

A megkeresés megtagadása esetén a megkeresett bíróság felett álló tartományi főtörvényszék hivatott a további döntésre. (JN. 40. §.)

III. A bíróság elnöke, az eljáró tanács elnöke, vagy az eljáró tanács valamelyik tagja (megbízott, kiküldött bíró) csak a törvényben meghatározott esetekben az ügyvitelnek megfelelő módon foganatosíthatnak bírói cselekményeket. Bíró kiküldése az eljáró tanácsra tartozik. Tárgyaláson és ülésen kívüli azokat a bírói cselekvényeket, amelyeknél a megkeresés útján történő elintézés feltételei nem látszanak fennforogni a törvényszéki eljárásban (tanácshoz tartozó ügyekben) kiküldött bíró eszközli, akinek határozatait a per bírósága — ha a törvény mást nem rendel — megváltoztathatja. (JN. 34., 35. §§.)

* * *

ad I. — Az osztrák perjognak a jogsegélyre vonatkozó határozatait a JN. 32—40. §§-ok tartalmazzák.

*

Az osztrák (német) irodalom tekintélyes része a rendes illetékességen (örtliche Zuständigkeit) kívül még az ú. n. *eljárásbeli illetékességet* (funktionelle Zuständigkeit) is megkülönböztet⁷ és ennek keretén belül tárgyalja le a jogsegélyre vonatkozó rendelkezéseket.

Az eljárásbeli illetékesség a peren belül a foganatosítandó perbeli cselekményeknek az elosztását határozza meg a per menetének különböző fokain eljáró bíróságok között. Vagyis bizonyos funkciók (funktionelle Zuständigk.!) kereteit szabja meg és pediglen ezek : — az eljárás elsőfokon (beleértve a jogsegélyt is) ; — a jogorvoslati eljárások és bizonyos tekintetben a végrehajtási (biztosítási) eljárás.

Sperl az eljárásbeli illetékesség fogalmát nem fogadja el,⁸ mint amely „a törvényeknek idegen és szűkségtelen“. A kérdést elvi és rendszertani szempontból tekintve, a szerző szintén ezt a nézetet vallja ; — mind-

⁷ Az idevonatkozó németnyelvű „terminus technikus“-ok jobban kiérzékeltetik az ezirányú hármas felosztást : — 1. Sachliche Zuständigkeit. (Hatáskör.) 2. Örtliche Zuständigkeit. (Illetékesség.) 3. Funktionelle Zuständigkeit. (Eljárásbeli illetékesség.) — Az eljárásbeli illetékesség fogalmát tárgyalja *Wach, v. Schrutka, Schmidt és Pollak*.

⁸ *Sperl* i. m. I. 111.

azonáltal jelen munkának természetét (túlzott részletekbe nem bocsátkozhatik) és egyik célját (szemléltető és könnyen áttekinthető legyen) figyelembevételével, célszerűségi okokból itten mégis hasznosnak látszik az osztrák per-jog azon szabályainak az összegezése, amelyek az eljárásbeli illetékesség fogalma alá tartoznak. (Természetesen a jogsegélyre vonatkozó szabályok kivételével, amelyek a fejezet elején már letárgyalást nyertek.)

Az eljárásbeli illetékesség értelmében az elsőfokú bíróság a kereset beadásától kezdődőleg egészen az ítélet hozatalig, az összes perbeli cselekményekre eljárás-szerűleg illetékes; továbbá ugyanezen idő alatt jogosult a szegényjog megadására, a bizonyítási eljárás lefolytatására, végül a jogorvoslati iratok átvételére.

Történelmi fejlődésénél fogva a rendes bíróságok előtti polgári peres eljárás a hármast fokú bíróság rendszerén épült fel.⁹

A rendes bíróságoknál a jogorvoslati sorrend a következő:

a) Járásbíróság (kereskedelmi járásbíróság); — kerületi vagy tartományi törvényszék (kereskedelmi törvényszék); — legfelsőbb bíróság.

b) Kerületi, vagy tartományi törvényszék (kereskedelmi törvényszék; kereskedelmi vagy bányatanács); — főtörvényszék; — legfelsőbb bíróság.

A fellebbezési (felfolyamodási) bíróság különbözik aszerint, hogy elsőfokban a járásbíróság vagy pedig a törvényszék elsőfokon járt el, azonban a jogorvoslati sorrend harmadfokon mindenkor a legfelsőbb bírósághoz vezet.

Az elsőfokú perbíróság döntései elleni jogorvoslati iratok (fellebbezés, felfolyamodás; Berufung, Rekurs) és az ellenfél (fellebbező fél ellenfelének közlése) és esetleges írásbeli válasza az elsőfokú perbíróságnál nyújtandók be. A felebbezési (felfolyamodási) bíróság eljárásbeli ille-

⁹ Pollak i. m. 352.; — Pollak (1930) i. m. 175.

tékessége csak akkor kezdődik, ha az elsőfokú perbíró-ság a periratokat a jogorvoslati iratokkal és az erre vonatkozó esetleges válaszirattal együtt hozzá beterjesztette; eljárásbeli illetékessége ezután a végső döntésnek meghozataláig, illetve elintézéséig, utasításáig terjed, pl. a fellebbezési bíróság ítéletének az alsófokú bírósághoz való leküldéséig, amelynek kikézésbesítése már ismét az elsőfokú bíróság eljárásbeli illetékességi körébe tartozik, ugyancsak ehhez a bírósághoz küldendők vissza a periratok is. Ennek megfelelően tehát a legfelsőbb bírósághoz intézett jogorvoslati iratok (felülvizsgálat, felülvizsgálati felfolyamodás; Revision, Revisionrekurs) és az esetleg a felülvizsgálat ellen beadott felülvizsgálati válaszirat, az elsőfokú perbírósnál adandók be és ugyanennek kötelessége a legfelsőbb bíróság döntéseinek kikézésbesítése. A legfelsőbb bíróság eljárásbeli illetékessége csak a periratoknak hozzá való beérkezéssel kezdődik és saját döntésének az elsőfokú perbíró-sághoz való leadásáig tart.

A fellebbezési eljárásban rendszerint meg van adva a perfelek közvetlen érintkezésének lehetősége a jogorvoslati bírósággal (ZPO. 480. §), a felfolyamodási bírósággal azonban nem (ZPO. 526. §) és a felülvizsgálati bírósággal csakis egészen kivételes esetekben. (ZPO. 509. §.)

A rendkívüli bíróságok túlfiatalok ahhoz, hogy a fent említett történelmi folyamat reájuk befolyást gyakorolhatott volna; a jogorvoslat kérdése éppen ezért ezeknél más elgondolás alapján nyert rendezést.

A szövetségi bíróság, a szabadalmi és leszámolási bíróságok, az egyeztető hivatalok, végül a munkásbiztosítási bíróságok fölé nincs külön hasonló felsőfokú bíróság szervezve. A (lak)hérbizottságoktól (Mietengesetz, MG. 28/5. §) és az iparbíróságoktól a jogorvoslati sorrend a tartományi, vagy a kerületi törvényszékekhez vezet, de a legfelsőbb bíróság kizárásával. Ez utóbbinak a Gew.GG. (iparbíróági törv.) 27. §-a csupán elvont

jóváhagyó tevékenységet engedélyez, mely nem bír gyakorlati jelentőséggel. Csupán a tőzsdebíróságok döntései elleni jogorvoslati sorrend vezet a kereskedelmi törvénytörvény-
székhez (kereskedelmi tanácshoz), onnan a főtörvényszékhez és végül a legfelsőbb bírósághoz, ez tehát oly jogorvoslati sorrend, mely a rendes bíróságok jogorvoslati sorrendjének mértékét is meghaladja.¹⁰

Minden bíróság köteles eljárásbeli illetékességének határait az eljárás minden szakában hivatalból megóvni. (ZPO. 471. §. I.) Az alperesnek szabadságában áll az eljárásbeli illetékesség hiánya tárgyában kifogását érvényesíteni. A határozat jogerőre emelkedése azonban orvosolja az eljárásbeli illetékesség hiányát.

*

Bírói cselekmények fogantatása (idézéseket is beleértve) katonai, vagy katonailag megszállott épületekben csak a parancsnok előzetes értesítése mellett katonai személy jelenlétében lehetséges. (JN. 32. §. II.) Ha a különben rendes bíróság joghatósága alá tartozó személyek ellen területenkívüliséget élvező személyek lakásán szükséges bírói cselekmények eszközzése, akkor is a kancellári hivatal segítségét kell igénybe venni. (JN. 32. §. IV.)

*

A JN. 37. §. III. szerint a megkeresésre nem illetékes bíróságnak a megkeresést meg kell tagadnia. — A magyar Pp. (15. §. III.) ennél praktikusabb, mert itt a nem illetékes megkeresett bíróság a megkeresést az

¹⁰ Pollak i. m. 353.; — Pollak (1930) i. m. 175/6.

illetékes bíróságnak továbbítja, értesítvén erről a megkereső bíróságot.

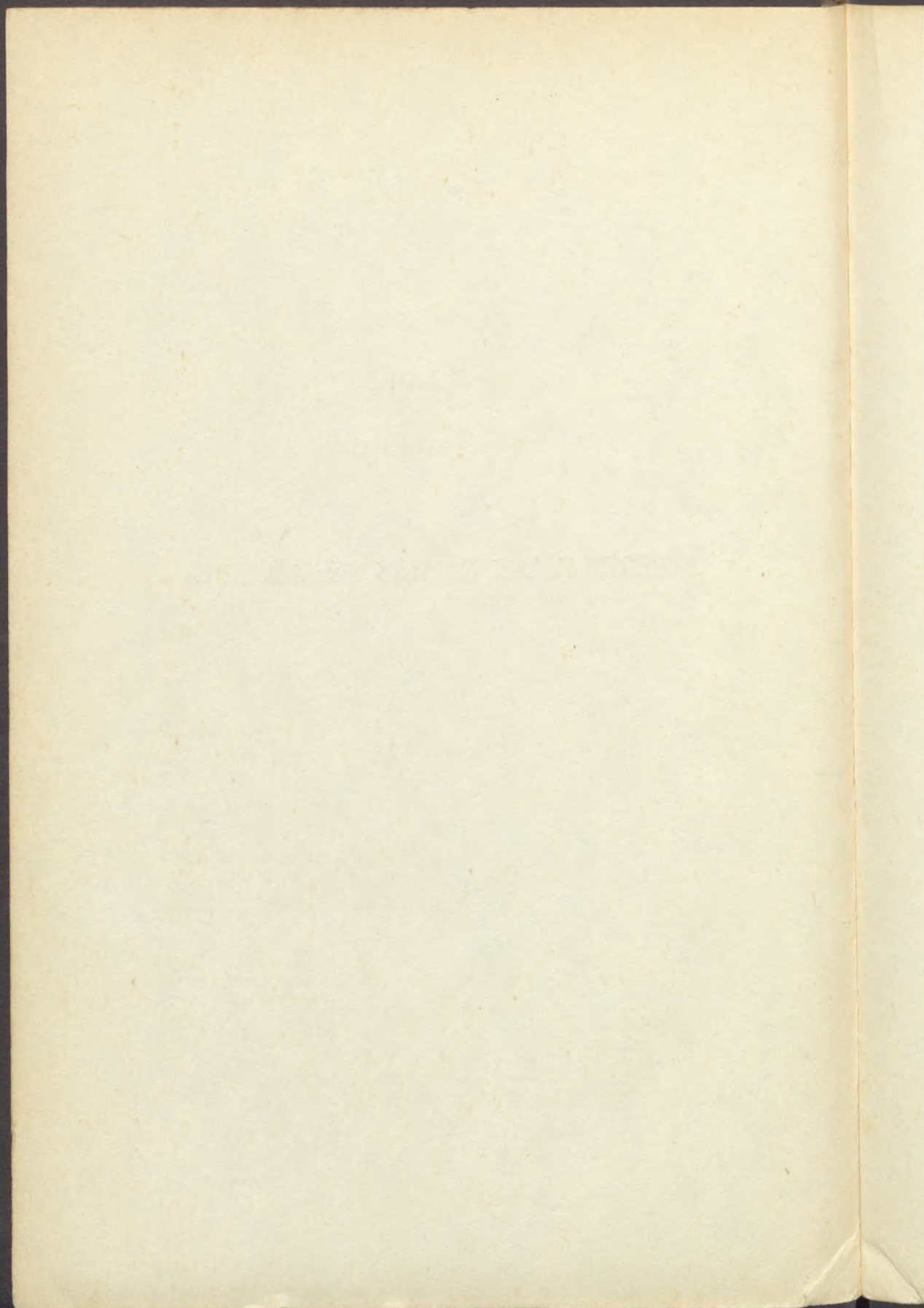
*

Az osztrák polgári perjogban a törvényellenes megkeresés megtagadása nem tételes rendelkezés alapján, hanem nyilvánvaló jogelvből eredő bírói gyakorlat értelmében történik. (Ezzel ellentétben l. a magyar Pp. 15. §. II.-t. !)

II. A PERES FELEK ÉS MÁS SZEMÉLYEK.

A) 1. A felek.

a) A felek perképessége.¹

I. A polgári per célja a jogvédelem, amelyet a bíróság mindig egy jogosított személynek és mindig egy másik személlyel szemben ad. Ezek a személyek a felek, akik közül az, aki kereset (vizontkereset, új kereset) útján kéri a jogvédelmet s akinek a közreműködése nélkül per nem jöhet létre: — a felperes. Ennek az ellenlábasa, akivel szemben a felperes jogvédelmet kér s akit ezért a bíróság a perben való részvételre megidéz: — az alperes. (Még akkor is, ha az nem kíván a perben szerepet vállalni.)²

Szűkebb értelemben fél csak az lehet, aki saját jogát teszi per tárgyává.

Azok, akik valamely igényt másnak a nevében érvényesítenek, *in concreto* nem felek. Nem tekinthetők ilyenekül tehát: a gyám, a gondnok,³ férj a felesége helyett,

¹ A munka elején jelzett irodalmon felül l. *Wach*, Vorträge über die Reichs-Zivilprozessordnung, 1896, II. kiad., 59; — *Hein*, Identität der Partei I., 1918. és az idevágó magánjogi irodalmat, különösen *Ehrenzweig*, System des österr. allg. Privatrechts, 1914, 65 §; — *Schey*, Das allg. bürgerl. Gesetzbuch, XXII. kiad., 1930; — valamint l. a vonatkozó magyar irodalmat.

² *Bacsó* i. m. 40.

³ Ez vonatkozik az ú. n. kurátor törvények értelmében kirendelt gondnokra is. Közelebbit l. az 58. oldalon a 2. jegyzetben.

a tömeggondnok, stb. Mindezek ugyan gyakorolják a felek jogait és kötelességeit, de az ítélet jogereje és annak végrehajthatósága őket nem érinti, nincs saját igényük perköltség megtérítésre s nincs egyéni perköltség megtérítési kötelezettségük sem, mert csupán törvényes helyettesítők (képviselők). A mellékavatkozó sem peres fél.

A fél minőségét a kereset beadása (ha az mindjárt alaptalan is) határozza meg. A peres fél személyében való változtatás az eljárás folyamán csakis az eddigi peres felek és az új fél megegyezésével lehetséges, (ZPO. 19. §. II.), kivéve *laudatio auctoris* esetét. (ZPO. 23. §.) (De a teljes jogutódlás kérdése nem esik össze a fél változtatásának fogalmával, úgy, hogy a közkereseti vagy betéti társaságnak személyükben felelős tagjai nem tekinthetők a társaságtól különálló személyeknek és a társaságra vonatkozó ítélet alapelszerűleg ellenük címváltoztatás nélkül végrehajtható; EO. 11. §.)

II. A perbeli jogképesség és a perbeli cselekvőképesség fogalmának közös megjelölése a magyar perjogi terminológia szerint: — a perképesség.

A perbeli jogképesség azt jelenti, hogy valaki, mint felperes, vagy mint alperes perben állhat, per alanya lehet. — A perbeli cselekvőképesség pedig azt jelenti, hogy valaki saját maga, vagy pedig saját maga által választott képviselő útján végezhet perbeli cselekményeket.

III. Az osztrák jog szerint perbeli jogképességgel bír minden jogalany. Ezek szerint perbeli jogképességgel rendelkezik minden bel- és külföldi személy (maga az állam

is és pedig a külföldi⁴ államok is), a tartományok, községek, egyletek, ezenkívül minden más jogi személy, a szervezett politikai pártok, valamint különleges jogszabályok erejénél fogva a közkereseti és a betéti társaságok, a hereditas iacens, a meg nem született személyek (a méhmagzat) (ABGB. 22. §), sőt némely önzetlen célú vállalat, pl. jótékony célú táncmulatság rendező bizottsága. Ellenben perbeli jogképességgel nem bír jogalanyiség hiányában a csőd-hitelezők egyeteme a csőd és kényszeregyezségi eljárásban, továbbá a csődtömeg — még inkább nem a kényszeregyezségi vagyron — ; a magánjogi társaság, a csendes és az alkalmi társaságok (egyesülések) és az egyes állami hatóságok. A perbeli jogképesség mindenkor hivatalból vizsgálándó, még az ítélet jogerőre emelkedése után is ; a per folyamán a hiány hivatalból szüntetendő meg.

IV. A perbeli cselekvőképesség az, ha valaki saját személyében vagy szabadon választott képviselő útján a bíróságnál peres félként cselekedhet. A ZPO. 1. § alapján mindenki annyira bír perbeli cselekvőképességgel (...ist insoweit fähig, selbständig vor Gericht als Partei zu handeln), amennyire önállóan érvényes kötelezettséggel jogügyleteket köthet. Ilyenformán a perbeli cselekvőképesség és a magánjogi cselekvőképesség egymást fedik ; de a ZPO. 3. §-a értelmében a külföldiek Ausztriában egyformán perbeli cselekvőképesek, ha akár saját országuk, akár Ausztria jogszabályai szerint azok. Egyáltalában nem rendelkeznek perbeli cselekvőképességgel többek közt a jogi személyek, a serdületlenek és a teljesen gyámság vagy gondnokság alá helyezett ; korlátolt perbeli cselekvőképességűek a serdült

⁴ A külföldi államok azonban az osztrák jog szerint is (a magyar jogra vonatk. l. Magyar y. m. 167.) rendszerint exterritorialitást élveznek s így legtöbbször alávetésnek kell fennforognia. L. Spertl i. m. 32.; Walker, Internat. Privatrecht, 149.

kiskorúak, a bíróilag tékozlóknak nyilvánított és a csak részben gyámság vagy gondnokság alá helyezett egyének. A kényszeregyezségi adós úgy perképes, mintha nem is volna ellene bírói eljárás folyamatban. A közdós a csődnyitással cselekvőképességét sem egészben, sem részben nem veszíti el, csupán rendelkezési jogosultságát a csőd-vagyonra nézve. (KO. = Konkursord. 1., 6., 81. §§.)

A KO. 37. §-a alapján a csődhitelezők a csődnyitással elvesztik megtámadási igényeiknek egyéni érvényesítési jogát s képviselőiket a csődtömeggondnok veszi át, stb.

A perbelileg cselekvőképtelen félnek törvényes képviselőre van szüksége, akinek perbeli akaratnyilvánításai kifelé is és a perben is nevében és reá vagy ellene hatályosak.

A per jogi hatásai a perképességgel nem bíró perfelet is érintik. A perben nyilvánított akaratnyilvánításuk szabályként semmis. A bíróságnak hivatalból kell gondoskodnia, hogy a perbeli cselekvőképesség, a törvényes képviselő és a netalán szükséges különös perriteli meghatalmazás hiánya, ha lehetséges megszüntettség és az azokkal nem rendelkező felek perbeli cselekményeinek jóváhagyása képviselőjük által orvosoltassék (ZPO. 477. § 5. p.), aki a hiányt épúgy orvosolja, mint az ügyben hozott jogerős döntés. A perképességet megállapító vagy megtagadó végzés ellen külön jogorvoslatnak nincs helye. (ZPO. 6. §.)

* * *

ad I. — Az irodalomban a fél fogalma s különösen annak terjedelme nem teljesen tisztázott. Épp ezért a fél megjelölést, hol szűkebb, hol tágabb értelemben szokták használni, de még így sem alakult ki egységes megítélés. Különböző elméletek állanak fenn.⁵ Szerző az I. pont alatt ismertetteknel Pollak álláspontjához csatlakozott (i. m. 119.) és pedig azzal az indokolással, hogy ha a szűkebb értelemben vett peres feleken (felperes, alperes) kívül más személyek is fordulnak elő a perben, ezek nem esnek bele a peralanyiságba.⁶ — Sperl szerint (i. m. 162.) a félnek tekintendő az osztrák házassági jog szerint az ú. n. házasságvédő is (Ehebandsverteidiger),⁷ hasonlóan a kir. ügyészhez a magyar házasság semmisségi perben,⁸ de szerinte semmi esetre sem fél a perben szereplő törvényes képviselő (pl. gyám, gondnok, atya); vagy valamely szervnek a képviselője (pl. részvénytársaságnál, egyesületnél a képviselőre hivatottak, vagy csőd esetén a csődtömeggondnok). Azonban félnek tekintti a mellékbeavatkozót. (I. m. 162.; valamint l. e mű

⁵ Ezeknek az elméleteknek részletes felsorolását és kritikáját l. Pollak i. m. 120/21.

⁶ A magyar irodalomban Menyhárhó „A magyar polgári perjog” c. munkájában. (1934; — 63.)

⁷ Pollak szerint is! (I. m. 119; — szerinte a törvényes születés védelmére az ABGB 158. §-a kapcsán kirendelendő gondnok is idetartozik.)

⁸ A kánonjogból átemelt osztrák házasságvédő (Verteidiger des Ehebandes) jogállását illetően egyáltalában nem téveszthető össze a magyar jog szerinti házasságvédővel, amelyet a Te. 55 § IV. hozott ismét be. A Pp.-t megelőzően u. i. a közérdeket szintén házasságvédő képviselte, azonban a Pp. ezt az intézményt elejtette. A Te. 55 §-a szerinti házasságvédő mindazonáltal perbeli jogállását illetően sohasem

későbbi részeit.) A magyar irodalomban *Bacsó* szűkebb értelemben vett félnek tekinti pl. a házasság semmiségi perben a kir. ügyészt és tágabb értelemben *peres ügyféli minőséget tulajdonít* azoknak is, *akik egy másik személy joga iránt perelnek*, de „nem mint annak képviselői, hanem mint a pervitelre jogosítottak, pl. a tömeggondnok“. (I. m. 40.) — *Jancsó*⁹ más elgondolásból kiindulva főfeleket (felperes, alperes) és mellékfeleket (fő- és mellékbeavatkozó) különböztet meg. Erről *Sperl* is említést tesz (i. m. 161.) azzal a különbséggel, hogy igen helyesen csupán a mellékbeavatkozót nevezi mellékfélnek.

Minthogy az elmélet ebben a kérdésben nem tud egységesen kialakulni, *szükséges, sőt kényszerítő a gyakorlat állandó élénk figyelemmel kísérése.*

ad II. — A magyar Pp. két szakaszban (70. és 71. §§.) külön-külön utal a perbeli jogképességre és a perbeli cselekvőképességre, ezzel szemben a ZPO. egyetlenegy szakaszban végez a perképesség fogalmával a perbeli jogképességet nem domborítván ki, mert a ZPO. 1. §-ának első mondata így hangzik: „Eine Person ist insoweit fähig, selbständig vor Gericht als Partei zu handeln, als sie selbständig gültige Verpflichtungen eingehen kann.“

lehet fél, mert a házasságvédői intézmény felélesztése abból a célból történt, hogy a házasságvédő a kir. ügyésznek a házasság fenntartása érdekében tények és bizonyítékok kinyomozásában segítségére legyen azokban a házassági perekben (Pp. 644 §), amelyekben a kir. ügyész ugyan résztvehet, de félként föl nem léphet, tehát a megtámadó, bontó és válóperekben. (Mi.) Természetes tehát, hogy ahol az egyik perben résztvevő (szereplő) személy (kir. ügyész) félként fel nem léphet, akkor annál inkább nem lehet fél az annak sokkal csekélyebb hatáskörrel rendelkező segítőtársa, a Te. 55 §-a szerinti házasságvédő.

⁹ *Jancsó*, A magyar polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve; 1912; — I. 248.

ad III. — A perbeli jogképesség letárgyalásánál ahhoz, hogy teljes képet lehessen kapni, tekintetbe kellett venni az osztrák bíróságok kialakult gyakorlatát is. (Főként Pollak és Neumann művei nyomán.)

Az osztrák polgári perjogban erősen tartja magát a perbeli jogképességgel rendelkezőknek hármas csoportra való beosztása, amely tulajdonképpen *Wachtól* ered.¹⁰

E felosztás szerint perbeli jogképességgel rendelkeznek: 1. a fizikai, 2. a jogi személyek és végül 3. azok a személyegyesülések és vagyontömegek, amelyek jogalanyiséggel bírnak.

A harmadik csoport a vitás. Ezt az újabb elméletek részesítik előnyben. *Schrutka*¹¹ ezek kapcsán a következő körülírást használja: olyan személy alakulatok, amelyek a magánjogban nem rendelkeznek saját jogalanyiséggel. *Skedl*¹² szerint az ilyen alakulatokat alkotó egyes személyeknek nem jár perbeli jogképesség, mert az összeségnek, mint olyannak és nem az egyes tagok részére adatott a jogvédelmi igény és ezért az ilyen alakulatok jogalanyiségát el kell ismerni. Legalább is perjogi értelemben. Ilyen esetekben az egyes individuumok az összeséggel szemben harmadik személyek és a vázolt kereteken belül a dominus litis az összesség, vagyis csak az összesség lehet a per tárgyát képező jog alanya. *Sperl*¹³ ennek kapcsán megállapítja, hogy *a perjog a jogalanyiség (jogképesség) fogalmát kibővítette* és épp ezért a fél fogalmának a kibővítéséről, ú. n. alaki jogképességről beszél, ahol a pertárgyát alkotó jogviszonynak nem az anyagi jogosítottja a fél, hanem egy olyan érdekközöségi szerv, amelynek nem kell a pert tárgyzó jog jogosítottjának lennie. (Pl. ilyen a már említett kurátor törvények alapján egységbe tömörült papírtulajdonosok nevé-

¹⁰ Wach i. m. I. 52. o.

¹¹ *Schrutka von Rechtenstamm*, Grundriss des Zivilprozessrechtes, 1917., München—Leipzig, 67 §.

¹² *Skedl*, Das österr. Zivilprozessrecht, 1900, Leipzig, 121.

¹³ *Sperl* i. m. 162/3.

ben, mint összeség nevében *bíróilag kirendelt gondnok, aki a fél jogállásával bír, de a fél — fogalmi értelemben — mégis a papírtulajdonosok lesznek.*) Az osztrák jog ezt az ú. n. alaki (perbeli) jogképességet tételesen gyakran elismeri. Pl. a hagyatéki tömegnél (ABGB. 811. §); a betéti és a közkereseti társaságnál (HGB. 111. §; v. ö. a magyar Kt. 63. §-ával!); stb. — (Sőt, akik a közkereseti és betéti társaság jogi személyisége mellett törnek lándzsát, egyik érvül éppen ezeket a tételes intézkedéseket is fel szokták hozni.)

A magyar Pp.-nek az álláspontja sem egészen tiszta ebben a kérdésben, mint ez a Pp. 25. § és 27. § II. határozatlan felsorolásából is kitűnik, ahol többek között az alapítványokon kívül „más vagyontömegek”-ről, mint „alperesek”-ről beszél. Miután pedig nincs megegyezés arra nézve, hogy mely személyegyesülés és mely vagyontárgyak tekinthetők jogi személyeknek; mindezek összetételéből tehát — szerző álláspontja szerint — a magánjogénál bővebb fogalmú, az ú. n. alaki (perbeli) jogképesség fennforgására következtetni a magyar perjogban szintén mód nyílhatik, ami elég hiba, mert *pro futuro* ez esetleg igen zavartkeltő lehet. A magyar irodalom ennek a kérdésnek elméleti kutatását jobbra mellőzi, így Kovács M. is csupán annyit jegyez meg (i. m. 247.), hogy kivételesen perben állhat olyan közös elnevezésű személyösszesség is, mely jogi személyiséggel felruházva nincs, ha neki valamely külön jogszabály az ügyfélképeséget kifejezetten megadja.

A most előadottakkal ellentétes álláspontot foglal el Pollak,¹⁴ aki hangsúlyozza, hogy perbeli jogképesség csak természetes és jogi személyek és csakis ezeknek lehet. A többi között döntő érvnek hozza fel, hogy „a személy nélküli jogképesség” elfogadása esetén a per anyagi jogi hatásai, mint pl. jogerő, végrehajthatóság stb. bizonytalanná válnak, teljesen az „ürességbe esnek”.

¹⁴ Pollak i. m. 115—17.

Szerinte ez a kérdés a törv. képviselet (helyettesítés) és a pertársaság keretében teljesen megoldható.

Az osztrák és a magyar bírói gyakorlat a perbeli jogképesség tekintetében nagyjából megegyezik. Különbőség pl., hogy a magyar bíróság nem fogadja el perbelileg jogképesnek a kulturális, vagy jótékony célból megtartott ünnepély rendezőbizottságát (Kur. 8697/1915.); — továbbá nem jogképes a nyugvó hagyaték sem, mert a magyar örökjog szerint ilyen nincs. (Az örökhagyót az örökösrel egy személynek kell venni.)

ad IV. — A ZPO. 1. §-a szerint valakinek a bíróság előtt önállóan, mint félnek oly mértékben van képessége fellépni, mint amennyire személyesen érvényes kötelezettséget vállalhat. — Vagyis az osztrák jogban is a perbeli cselekvőképesség fogalma általában fedi a magánjogi cselekvőképesség fogalmát. A ZPO. 2. §-a továbbá kimondja, hogy a kiskorúak azokban a perekben, amelyeknek tárgya fölött az ABGB. 151., 246. és 247. §-ai alapján szabadon rendelkezhetnek, nem szorulnak törvényes képviselőjük közreműködésére. (Mint a magyar jogban is!) Eszerint a betöltött 14 évtől a betöltött 21 évig a kiskorúnak szabad rendelkezési joga van a hivatkozott szakaszok feltételei mellett szerzett vagyonára (keresmény) és e tekintetben perbeli cselekvőképességgel rendelkezik. Végül az osztrák jogban is egy esetben perbeli cselekvőképesség eltér a magánjog szerinti cselekvőképességtől, az ABGB. 106. §-ának esetében, amikor a kiskorú önállóan felléphet, illetve cselekvőképes a házassági perben.

A perbeli cselekvőképesség, a törv. képviselet és a netáni különös perbeli meghatalmazás hiánya esetén, ha e hiány pótolható az osztrák bíróságok is határidőt tűznek; — ha a hiány nem pótolható, vagy a kitűzött

határidő a hiány pótlása nélkül eltelt, akkor a per bírósága határozattal semmisnek mondja ki az eljárást, feltéve, ha semmiség oka nincs ellentétben egy másik még kötelező belföldi bírói döntéssel. (ZPO. 6., 7. §§.) A perbelileg cselekvőképtelen, vagy a nem legitimált képviselő halasztással járó veszély esetén ideiglenesen elvégezheti a szükséges perbeli cselekményt a kitűzött határidő eltelte előtt. Ha pedig a perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező félnek nincsen törvényes képviselője s az ellene teljesítendő percselekmény elhalasztása veszéllyel járna, akkor a bíróság kérelemre (ügy)gondnokot rendel ki. (ZPO. 8. §.)

*

Az osztrák polgári perrendtartás (ZPO.) egyéb-iránt a peres felekre vonatkozó jogszabályokkal veszi kezdetét. (ZPO. 1—10. §§.)

b) A pertársaság.¹

I. Pertársaság esete akkor forog fenn, ha a perben valamelyik pártálláson két vagy több személy van. Az osztrák polgári perben van úgy felperesi, mint az alperesi pertársaság. Pertársaság létesítése az osztrák jogban csak a törvényben kifejezetten megjelölt esetekben lehetséges. Hogy konkrét esetben pertársaság van-e, azt kötelezőleg a felperes (indítványozó fél) határozza meg.

A ZPO. 11. §-a az egyéb törvényekben megjelölt eseteken kívül pertársaság alapítását megengedi; ha a pertársak: — 1. a per tárgyát illetően jogközösségben (Rechtsgemeinschaft) állanak, vagy ugyanazon ténybeli, vagy jogi alapon áll fenn jogosultságuk, vagy kötelezettségük; — 2. ha a per tárgyát lényegileg hasonnemű ténybeli és jogi alapon nyugvó igények, vagy kötelezettségek alkotják és egyúttal a bíróság illetékessége mindegyik alperessel szemben megállapítható.

¹ A munka elején felsorolt műveken kívül és az idevágó teljes magyar irodalmon felül szükségesnek látszik még a következő, e tárgykörrel foglalkozó munkákat megemlíteni: *Planck*, Mehrheit der Rechtsstreitigkeiten im Processrecht, 1874; — *v. Canstein*, Streitgenossenschaft u. Nebenintervention; — *Kohler*, Prozess u. Rechtsverhältnis, 1888; — *Schwalb*, Zur Lehre der Streitgenossenschaft, Gr. Z. 1900, 287; — *Kisch*, Begriff u. Wirkungen der besonderen Streitgenossenschaft, 1899; — *Neumann*, Die Wirkungen der Streitgenossenschaft nach der ZPO.; Gr. Halle, 1901, 15 sz.

A pertársaságnál tulajdonképpen több pernek egy perben való külső összevonása történik s „a pertársak mindegyike az ellenféllel szemben a perben olyannyira önálló, hogy az egyik pertárs cselekedetei és mulasztásai a másiknak sem előnyére, sem hátrányára nem válnak“. (ZPO. 13. §.) Más az eset az egységes pertársaságnál, mely akkor áll elő, „ha a hozandó ítélet hatása (jogereje) a vitás jogviszony természeténél fogva, vagy törvényes előírás következtében valamennyi pertársra kiterjed“. (ZPO. 14. §.) Ilyenkor a cselekvő helyettesíti a mulasztót, de a cselekvő felek egymást nem helyettesíthetik, hanem a bíróság valamennyiök akaratnyilvánítását a ZPO. 272. § alapján köteles mérlegelni még ellenmondások esetén is. Vagyis ily esetekben a szabad bírói mérlegelés érvényesül.

A per szorgalmazására bármelyik pertárs jogosult. Az egységes pertársaság esetében a határnapokra még akkor is mindegyik pertárs megidézendő, ha azok közül valamelyik az egyik előző határnapot elmulasztotta volna. (ZPO. 15. §.)

* * *

ad I. — Valamely polgári perbeli pártálláson előállhat (fizikai, jogi) személy szerinti többség egyidőben, vagy pedig egymásután. Az első esetben az ugyanazon pártálláson szereplő személyek perbeli állása lehet teljesen azonos, akkor pertársaság keletkezik; de lehet különböző s ilyenkor képződik a (mellék)beavatkozás. Az egymásutániság esetében pedig az utódlás ténye forog fenn.

Ebben a fejezetben a pertársaságra vonatkozó jogszabályok letárgyalása történik.

A pertársaságra vonatkozó jogszabályok lényegében ugyanazok a magyar Pp.-ben (77., 78. §§), az osztrák ZPO.-ban (11. §) és a német ZPO.-ban. (59., 60. §§.)

*Planck*² domborította ki különösen, hogy a perben csak két szerep van: a fel- és alperesi, de hogy eme szerepek mindegyikében több személy együttesen is állhat, akiket sokszor (régebben) ebből az okból egy egységes személynek tekintettek.

*Kohler*³ is rámutatott arra, hogy a pertársaság esetében mindig csak két fél áll egymással szemben, mert ha több a felperes, vagy alperes, akkor több egyesített perről van szó. *Plósz*⁴ ugyanezt a megállapítást nem tartja kizárólagos érvényűnek, mert szerinte pl. az osztályperben ugyanazon pártálláson levők, különösen az alperesek egymással ellentétes érdekűek lehetnek; — a szerző szerint pedig ugyanez még hatványozottabban fennáll a főbeavatkozási per alperesi pertársasága közt.

² L. *Planck* előbb idézett munkájában.

³ L. *Kohler* most idézett munkájában.

⁴ L. *Plósz*, Előadások; 1906.

A pertársaságok többnyire alanyi keresethalmazatból keletkeznek. Ilyen pertársaság az osztrák ZPO. 11. §-ának 1. pontjában, a magyar Pp. 77. §-ában és a német ZPO. 59. §-ában nyert szabályozást, ahol materiális feltétel az ügyletközösség. Ezt a pertársaságot tulajdonképpen vagy anyagi (*Schrutka* elnevezése) pertársaságnak szokták nevezni. Ellenben az osztrák Pp. 11. §-ának 2. pontjában, a magyar Pp. 78. §-ában és a német ZPO. 60. §-ában körülírt (hasonnemű alap) pertársaság már ú. n. vegyes halmazat, mert ez már nem tisztán alanyi, hanem tárgyi halmazat is.⁵ Itt az ügyletközösség nem előfeltétel. Ez a nemtulajdonképpen, vagy alaki pertársaság.

Tény, hogy a pertársaság egy merő alaki konstrukció, mert nem egyéb, mint több pernek egy perbe (keresetbe) való külső, technikai összevonása. Ez áll mindaddig, míg az *egységes pertársaság* fogalma fel nem merül, ahol a per tárgyát tevő jog (jogviszony) természetéből folyóan bizonyos mozzanatok arra engednek következtetni, hogy ilyenkor már anyagilag is egy per folyik.

Ezt az álláspontot foglalja el az osztrák Pp. is, mikor a 14. §-ában az egységes pertársaságra a következő kifejezést használja: „eine einheitliche Streitparteien“. Ami azt jelenti, hogy egy jogviszony, egy per, és egy fél.⁶ Míg a többi pertársaságnál u. i. egy párt (egy pártálláson) levő több személyről (eine Prozessparteien), addig az egységes pertársaságnál inkább egy (egyetlen, egységes) félről (eine einheitliche Parteien) van szó. És ez nemcsak az alaki, hanem az anyagi egységet is jelenti.

Egyébként a pertársaságok felosztása és elnevezése igen különböző. A fentebb már említett felosztásokon kívül szoktak még cselekvő (aktív) és szenvedő (passzív) pertársaságot megkülönböztetni. Cselekvő, ha a pertársaság a felperesi (helyesebben az indítványttevő) oldalon; szenvedő pedig, ha az alperesi oldalon alakul pertár-
sa-

⁵ Kovács M. i. m. 297.

⁶ Pollak i. m. 200/1; Pollak (1930) i. m. 179.

ság. — A Pp. 80. §-a szerinti pertársaságot az osztrák ZPO. egységes (einheitliche) pertársaságnak, míg a német Pp. szükségképpen (szükséges; notwendige) pertársaságnak nevezi.⁷ Végül *Neumann* (i. m. 428.) a tulajdonképpen és nemtulajdonképpen pertársaság után a pertársaságoknak még egy harmadik fajtáját is megemlíti, amelyek „különös rendelkezések“ folytán keletkeznek.⁸ Ilyenre példaként hozza fel azt az esetet, amikor a WO. (Wechselordnung) 49. szakasza és a JN. 89., 93. §-ai alapján az egyes ugyanazon váltó alapján kötelezett személyek a váltó fizetési helyének bíróságánál, mint pertársak perelhetők.

A pertársaság szabályozását illetően technikai szempontból ott tér el leginkább az osztrák Pp. a magyartól, hogy a magyar Pp. 77. §-ának második és harmadik bekezdése a pertársaság kapcsán egy csomó illetékességi szabályt állít fel, addig az osztrák törvény e helyén ez hiányzik, ill. azok máshol (többnyire az illetékesség kapcsán, mint pl. a váltókötelezettekénél is!) nyernek szabályozást. Idevágóan csak a ZPO. 12. §-a tesz intézkedést, amely szószerint így hangzik: „Soweit nicht die Beschaffenheit der eingegangenen Bürgschaft im Wege steht, können der Hauptschuldner und der Bürge gemeinschaftlich geklagt werden.“

⁷ *Bacsó* a szükségképpen pertársaság alatt nem egészen ezt érti; szerinte ez akkor áll elő, ha a per tárgyat oly jog alkotja, mely különös törvényhozói intézkedés folytán a jogosítottak által csak együttesen gyakorolható, ill. csak valamennyi érdekelt személlyel szemben érvényesíthető, tekintet nélkül arra, hogy az e részben történt elvétel csak a jogvédelmet zárja-e ki, vagy már a peralapítást is meggátolja. Példának többek közt felhossa a Kt. 103 §-a szerint a közkereseti társasági tag kizárása iránti pert, amely ezek szerint szükségképpen alperesi pertársaság. (I. m. 44—5.) *Bacsó* felemlíti még a kényszerű pertársaságot is, mely bírói intézkedésre keletkezik, mint pl. az Vht. 94 §-a szerint a bíróság azokat a foglaltatokat, akik ellen a felperes az igénypert nem indította meg, alperestársként hivatalból megidézi. A kényszerű pertársasággal azután szemben áll a Pp. által szabályozott önkéntes pertársaság, amely a felperes kezdeményezésén alapszik. (I. m. 44.) Ezt az utóbbi felosztást *Jancsó* (i. m. 260.) is használja azzal a különbséggel, hogy ő az önkéntes pertársasággal szemben nem a kényszerű pertársaságot, hanem a szükségképpen pertársaságot (Pp. 80 §) említi.

⁸ *Neumann* i. m. 428.

B) 2. Harmadik személyek részvétele a perben.

a) A fő- és mellékbeavatkozás, valamint azok minősített esetei.¹

I. Főbeavatkozás. Az alperesi pertársaság egy különösen kiemelkedő esete. — A ZPO. 16. §-a szerint, aki dolgot, vagy jogot, amely fölött más személyek közt per van folyamatban, egészben, vagy részben maga részére igényel, a főper bíróságánál a per jogerős befejezésig a per feleperese és alperese ellen, mint alperesi pertársaság ellen együttesen pert indíthat az első per jogerős befejezéséig. Ez lesz a főbeavatkozási per. Az osztrák jogban is a főbeavatkozási per a főpertől független, önálló per. Mindazonáltal, ha a főper tárgyalása még berekesztve (ZPO. 179. §.) nincs, a per bírósága mind a két pert, amennyiben az előnyösnek látszik, „együttes tárgyalás” céljából a ZPO. 187. §-ához képest összekötheti és vagy így, vagy a III. GEN.-vel (Gr.-Entlastungsnov.) módosított ZPO. 187. és 404. §-ainak meg-

¹ A munka elején felsorolt irodalmon kívül l.: Ott, Haupt- u. Nebenintervention, Gr. Z. 1897, 42 sz.; — Kohler bei Gruchot XXX., 481.; — Heim, Die Hauptintervention, Fischer f. értekezések 2. füz., München, 1907; — Planck i. m. (Mehrheit) 439.

Canstein, Streitgenossenschaft u. Nebenintervention, Zschr. f. d. Ziv. P. VIII. 207.; — Eckstein, Die Intervention nach österr. Rechte, JBl., 1895, 37 sz.; — Franke, Stellung d. Nebenintervenienten, Zschr. f. d. ZP. 1900, 294; — Petersen, Stell. d. Nebenintervenienten in der Rechts-

felelően széjjel választva határozhat. Amennyiben valamelyik per a döntésre előbb érne meg, akkor a ZPO. 390. §-ának II. bekezdése és a 404 §-a szerint ebben az ügyben külön kell dönten. A perek összekötött tárgyalása természetesen elesik, ha az első per (főper), a főbeavatkozási per folyamatbátétele idején már berekesztést nyert, vagy ha ez már ekkor a jogorvoslati bíróság előtt volt. — Egyébként a bíróság a második (főbeavatkozási) pert az első per jogerős befejezéséig rendszerint kérelemre felfüggesztheti (unterbrechen; — ZPO. 190. §.); — vagy pedig a még első bíróság előtt futó főper (első per) is az időközben folyamatbátett második per jogerős befejezéséig felfüggeszthető.

Az osztrák jogban a főbeavatkozási per illetékessége a JN. 94. §-a, illetve 95. §-a szerint a főper első bírósága szerint igazodik. A főperre adott meghatalmazás érvényes a főbeavatkozási perre is (ZPO. 31. § I.) és épp ezért a főbeavatkozási keresetet az első per perbeli meghatalmazottjainak kell kézbesíteni. (ZPO. 93. § I.)

II. A mellékbeavatkozás. A mellékbeavatkozónak az osztrák jog szerint is tényleges jogi érdeke az egyik fél győzelme, de ő maga a perben nem lép fel önálló jogvédelmi igénnyel. Nem tekinthető félnek és a per anyagi jogi hatásai őt nem érintik; különösen nem köteles költség-

mittelinstanz, Zsch. f. d. ZP. XXIV., 305.; — Walsmann, Streitgenössische Nebenintervention, Leipzig, 1905; — Kisch, a Grünhut f. folyóiratban a XXVI. 315. „Begriff d. Nebenintervenienten“.

Kirschbaum, Die Streitverkündung nach § 21 ZPO, Gr. H., 1902, 49 sz.; — Ehrenzweig (az előd megnev. kapcsán) a Grünhut-f. folyóiratban XXV., 315.; — Tilsch, Einfluss d. Zivilprozessgesetze, 94; — Kannegiesser, Die prozesshindernde Einrede, Beitrag zur Lehre von der nominatio auctoris.

A magyar irodalomból még külön megemlítenők: Baintner, Az avatkozás, 1896.; — Móra, A beavatkozásról, 1910.; — Almási, Mellékbeavatkozás, Jogállam, 1915, 123. és 247.; — Pap J., A mellékbeavatkozásról az új polg. perrendben, Ker. J. XII. 31.

megtérítésre, bár tételes jogszabály alapján pertársának pernyertessége esetén költségmegtérítésre igényjogosult. (ZPO. 41. §.) A mellékbeavatkozónak joga, de nem kötelessége a perbeli mellékbeavatkozás. Ennek írásban kell történnie és nem érvényesíthető a szóbeli tárgyalás folyamán. Járásbíróági eljárásban jegyzőkönyvbe is mondható. Legkésőbb a jogerős döntés időpontjáig (ZPO. 18. §); tehát még a jogorvoslati eljárásban is. Ha a mellékbeavatkozás bekövetkezett, hatása kiterjed a végrehajtási eljárásra is, de nem kezdődhetik ebben. Ha a felek egyike sem kéri a beavatkozás visszautasítását, akkor a bíróság nem határozhat annak megengedhetősége felől, hanem a mellékbeavatkozót „a főeljárásba bevonja“, ha ellenben a felek bármelyike a visszautasítást kéri, akkor a bíróság közbeeső eljárásban végzésileg dönt a megengedhetőség felől, de ezen végzés meghozataláig a mellékbeavatkozást igénylőt a főeljárásba bevonni köteles. A mellékbeavatkozásnak helytadó végzés elkülönítve nem támadható meg. A perbevonott mellékbeavatkozó az összes perbeli cselekvényekre jogosult, melyek az ő felét megilletik; a bíróság nem teheti vizsgálat tárgyává, hogy az ő egyes perbeli cselekményei a fél javát szolgálják-e és azt a konkrét esetben támogatják-e. Mert a mellékbeavatkozó a saját jogi érdekében és nem a fél érdekében lépett a perbe. A fél a mellékbeavatkozó egyes percselekményeinek káros hatását azzal háríthatja el, hogy a maga részéről ellentmond, ugyanis az ő jogorvoslata épügg megelőzi a mellékbeavatkozót, mint a jogorvoslatról való lemondása is.

A fél perbeli cselekvényeinek elsőbbsége a mellékbeavatkozóval szemben csak akkor nem érvényesül, ha az ítélet „a vitás jogviszony természeténél vagy törvényes előírás erejénél fogva“ a mellékbeavatkozó javára vagy ellenben az ellenfélhez való viszonyát tekintve kiterjedő jogerővel bír (ZPO. 20. §), mely esetben a mellékbeavatkozó eljárási-lag pertársává válik annak a félnek, akinek a javára beavatkozott. A különböző akaratnyilvánításokban mutatkozó ellentmondások azután olyképpen bírálандók el, mint ahogy az a pertársaknál történik.

III. *Litis denuntiatio*. Az osztrák perjog szerint valamely harmadik személyt a megindítás előtt álló, vagy a már megindított perről „magánjogi hatások megalapítása céljából“ úgy a feleperes, mint az alperes értesítheti, aki mint mellékbeavatkozó netalán a perbe belép. Ez az értesítés kifejezetten az erre való felszólítással kapcsolatban is történhet. (ZPO. 21. § I. és II.) Ez a perértesítés, illetve a perbehívás (*Streitverkündigung*) esete. Az értesített (perbehívott) személynek nincs joga a folyamatba lévő per felfüggesztését, határidők és határnapok kitolását kérni. (ZPO. 21. ut. bek.)

IV. *Laudatio auctoris*. Akit, mint valamely dolog birtokosát, vagy mint valamely dologi jog gyakorlóját perelnek és nem akar perbe bocsátkozni, mert úgy véli, hogy harmadik személy nevében gyakorolja e jogokat, ez az elődjét (*auctor*) a kereset kézbesítése után felszólíthatja, miszerint a per bírósága részéről kitűzött első határnapig nyilatkozzék a per tárgyához való viszonyára és a kereseti igényre vonatkozólag. A felszólítás, valamint az elődnek az első határnap előtti megidézése tájékoztató, indokolt irat útján történik. (ZPO. 22 §.) Ha ezután a harmadik személy elődi minőségét elismeri, akkor az alperes beleegyezésével ennek a helyére, mint fél beléphet s ebből folyóan az aleprest kérelmére a perből végzéssel el kell bocsátani. A felperes hozzájárulása csak abban az esetben szükséges, ha a csere következtében az eredetileg elérni kívánt ítéletet és annak végrehajtását ez befolyásolja. (Amennyiben a keresetben a per tárgyát tevő dologi jogokon túlmenően nem támasztott esetleg az alperes ellen pl. személyes, kötelmi, az elődi viszonytól független természetű igényt is.) Ha pedig a harmadik személy elődi minőségét nem ismeri el, vagy nem

nyilatkozik, az alperes a perbe bocsátkozást továbbra nem tagadhatja meg, de az elődként megnevezett személlyel szemben a kereseti igény teljesítése útján a pertől szabadulhat, az előd ebből eredő esetleges kártérítési igényét a magánjog szerint kell megítélni. (ZPO. 23., 24. §§.)

* * *

ad I. — Az osztrák polgári perjogban a főbeavatkozásról kifejezetten csak a ZPO. 16. §-a intézkedik. Egyébként pedig erre a perjogi konstrukcióra a ZPO.-nak a kereset-halmazásra (187. §) a kereset felfüggesztésére (Unterbrechung; 190. §) és az ítéletekre (390., 404. §§) vonatkozó szabályai, valamint a JN.-nek a főper illetékességével (94., illetve 95. §§) foglalkozó rendelkezései nyerne alkalmazást. Ezzel szemben a magyar Pp. a főbeavatkozást egy csoportban (82., 83. §§), részletesebben, függetlenül a Pp. egyéb helyein fellelhető s idevágóan esetleg alkalmazható rendelkezésektől, kizárólag a főbeavatkozásra kiterjedő rendelkezések útján tárgyalja le.

A főbeavatkozás célja tulajdonképpen abban áll, hogy három személynek valamely dolog, vagy jog felett keletkezett vitáját a lehető legegyszerűbben el lehessen intézni, hogy ezáltal egymásnak ellentmondó ítéletek ne keletkezhessenek. Még sem mondható szerencsés perjogi intézménynek,² különösen pedig ahogy az osztrák és a magyar jogrendszerekbe nyert beillesztést. Az egyik legnagyobb hiba, hogy a főbeavatkozási per az elsőfokú bíróság ítélete után is folyamatba tehető, ami ekkor már pusztán csak az illetékességet biztosítja, ellenben a főcél az ellentétes ítéletek elkerülése már el nem érhető. A régi magyar Trt. 73. és 74 §-a helyesebben intézkedett, mert itten főbeavatkozásnak csak addig volt helye, míg a főpert elsőfokon ítélet alá nem terjesztették és a két per mindig együttesen volt elbírálandó.³

² Pollak „völlig unpraktische Institut“-nak jelzi. (I. m. 195.)

³ Magyar i. m. 177.

Az irodalomban vita van afelett, hogy a főbeavatkozó a főperbe, mint mellékbeavatkozó beléphet-e. Az elvi szempontokat tekintve, a szerző szerint, nem; mert a mellékbeavatkozás mindig valamelyik fél javára, támogatására történik, már pedig a főbeavatkozó mindegyik fél jogát tagadván, nem fűződhetik neki ahhoz „jogi érdeke”, hogy az ő támogatásával, segítségével bármelyik fél is nyertessé váljon.⁴ A főbeavatkozó részéről itt már nem is a mellékbeavatkozást jellemző jogi érdek, hanem önálló jogvédelmi igény áll fenn. Ezeket támogatja még a főbeavatkozásnak az a jogi tulajdonsága is, hogy — bár nem kell ugyanannak lennie a pertárgyába kapcsolódó és egymással szembenálló három igénynek — mégis mindegyiknek a másik kettőt ki kell zárnia, tehát egyik a másikat nem támogathatja. — A célszerűségi szempontok azonban inkább amellet szólnak, hogy a főbeavatkozó felléphet mellékbeavatkozónak is. Ezt legtöbbször azzal az alaki indokolással támasztják alá, hogy miután a főbeavatkozó az első perben nem fél, tehát nincs akadálya, hogy abban, mint mellékbeavatkozó szerepeljen.⁵

A magyar jogi irodalom hajlik arra az álláspontra, hogy a főbeavatkozási érdekeltségi fok mellett a mellékbeavatkozás megengedett. *Tóth K.* érdekes, már elvi indokolást nyújt e tekintetben, mondván, hogy akinek szabad a mások perében a maga javára ítéletet provokálni (csak hogy a főbeavatkozási per önálló per!), attól nincsen ok a *segítés* lehetőségét elvonni, mert szerinte azoknak a harmadikoknak, akiknek a jogi érdeke a perverszónym objektumára konkretizálva van, a mellékbeavatkozás megadható. Tekintet nélkül arra, hogy az illető főbeavatkozó is lehetne, vagy nem.⁶ A szerző felfogása szerint ez

⁴ Erre az álláspontra jut más úton *Sperl* (i. m. 183) és *Pollak* (i. m. 195) is.

⁵ Ezt vallják *Neumann* (i. m. 445.); *Gaup—Stein* (Kommentar) és *Kovács M.* (i. m. 313.); *Tóth K.*, Polg. törvénykezési jog, 1923, 305/6.

⁶ *Tóth K.* i. m. u. o. — L. alább a mellékbeavatkozásnál.

az álláspont elvileg még inkább megindokolható, ha elfogadásra talál az az újabb elmélet, amely a mellékbeavatkozás főcélját nem a félnek nyújtandó segítségben, hanem bizonyos megfigyelői, kontroláló, felügyeletet kifejtő működésben látja. Ilyen célkitűzés mellett a főbeavatkozónak a főperben mellékbeavatkozási minőségben kifejtett tevékenysége — elvi szempontból is — inkább megengedhetőnek látszik.

ad II. — A mellékbeavatkozás a polgári perjog egyik legérdekesebb, de egyben legnehezebb kérdése. A mellékbeavatkozás történhet bírói felhívásra, vagy enélkül is; ez utóbbi esetben önkéntes beavatkozás áll elő. A mellékbeavatkozásra vonatkozó rendelkezések nagyjában és lényegében azonosak az osztrák (ZPO. 17—20. §§) és a magyar (Pp. 84—88. §§) jogban.

Az önkéntes mellékbeavatkozás (interventio accessoria) egy sajátyszerű jogvédelmi eszköz s mint ilyen a kereset s a beszámítási kifogás mellé sorakozik. Amint ezek által a fél jogát vagy jogi érdekét akarja védeni, hasonlóképp a mellékbeavatkozás által is, csakhogy természetesen más hatállyal és más körülmények közt.⁷ A saját jogát védelmező mellékbeavatkozó perbeli állásának pontos elhatárolása a tudományban még nem teljesen egyöntetűen eldöntött kérdés. A felfogás abban a tekintetben egységes, hogy a mellékbeavatkozó nem peresfél, nem pertárs, de nem is képviselő. A negatív meghatározásban tehát számottevő vita nincs. A pozitív körülírásnál a gyakoribb felfogás a mellékbeavatkozót *perfélsegédnek* (nem persegéd, aminő az irnok, kézbesítő!) lehet mondani, aki jogosítva van annak érdekében, akit *segíteni* kíván, a per állása szerint megtehető minden

⁷ Magyary i. m. 178.

cselekvényt véghezvinni.⁸ Az újabb felfogás szerint azonban a modern perjogi rendszerek szellemébe a mellékbeavatkozónak a felet segítő, annak segítséget nyújtó (perfélsegéd!) szerepe egyedülállóan nem illeszthető be. És ha tételes jogokban mégis ilyen megnyilatkozások lennének találhatók (mint az osztrák ZPO. 19. §-ában is a mellékbeavatkozó szerepét illetően: „zur Unterstützung der ...Partei“ szavak olvashatók), akkor ezek a régi perrendtartásokból átmentett, túlhaladott álláspontot képviselik. (A magyar perjogban mellékbeavatkozás intézményszerűen a Pp. útján először nyert szabályozást.)⁹ A régi jogok szerinti mellékbeavatkozás a *kötelesség* gondolatán¹⁰ (és nem az avatkozó *jogán*), valamint az akkori kötött bizonyítási rendszeren alapult. (A mellékbeavatkozó esküje egyenértékű volt két nem aggályos egyező vallomással az osztrák Allg. Gr. Ordng. szerint.) Ellenben a mai mellékbeavatkozó (úgy a ZPO., mint a Pp. szerinti), a perbeli cselekvényeinek megtételében sokkal szabadabb. Pl. az olyan perbeli cselekmények teljesítését is elmulasztja, amelyek a félnek *valóban segítenének*. Viszont a saját félnek a beavatkozó cselekvényeit hatálytalanító joga korlátozva nincsen, vagyis a mellékbeavatkozónak (a ZPO. 20. §-a és a Pp. 88. §-ának ut. bek. figyelmen kívül hagyása esetén) a féltől eltérő cselekményei közül nemcsak azok lesznek hatálytalanok, amelyek a félnek *nem használnak* s amelyek *a félnek nem segítenek*, hanem általában mindegyik. Mindezekből lesűrhető tehát az az álláspont, hogy a mellékbeavatkozás főcélja *nem a félnek a megsegítése, támogatása, hanem a főcél a fél ellen-*

⁸ Menyhárth i. m. 70 ; — Sperl i. m. 173 ; — Planck i. m. 209 ; — Neumann i. m. 448 ; — Plósz, Előadások 276 ; 283, 284 ; — Magyary i. m. 185 ; ezt az álláspontot vallják. Baintner, Az avatkozás (1896) c. munkájában (259 o.) tagadja a mellékbeavatkozó „segédi“ szerepét, szerinte a mellékbeavatkozó „az ügyfelek egy külön osztályának képviselője“.

⁹ Magyary i. m. 179.

¹⁰ Pollak i. m. 124 ; Sperl a fentiekkel szemben többek közt a mai mellékbeavatkozást így jellemzi : „Niemals gibt eine gesetzliche Pflicht zur Intervention...“ (I. m. 172.)

őrzése, megfigyelése, kontrolálása. A segítség nyújtás pedig csak mellékcél, vagy csupán reflexhatás.¹¹

Egyébként a mellékbeavatkozó jogi helyzete aszerint is igazodik, hogy kiterjed-e a perben hozandó ítélet jogereje a beavatkozónak az ellenfélhez való viszonyára, vagy nem terjed ki. Ha kiterjed, akkor a ZPO. 20. §-a szerinti ú. n. pertársi mellékbeavatkozásról (*streitgenössische Nebenintervention*), illetve a Pp. 88 §-ának utolsó bekezdése szerinti olyan mellékbeavatkozóról van szó, ahol a mellékbeavatkozó a pertárshoz hasonló állást vesz fel, akinek perbeli állása, cselekményeinek hatását tekintve, a Pp. 80 §-abeli pertárs állásához *rokonul*. Ekkor sem lesz azonban pertárs a mellékbeavatkozó, mert sem nem folyik ellene is a per, sem nem felperes. A cselekményeihez fűzött hatásazonosság nem adja meg a lényegazonosságát. Cselekménye azonban hatályos azzal szemben is, akit segít, ennek mulasztása esetén.¹²

A mellékbeavatkozás szabályozását illetően a leglényegbevágóbb különbség az osztrák és a magyar jog közt a mellékbeavatkozó perköltség viselése tekintetében mutatkozik, amennyiben az osztrák jog szerint a mellékbeavatkozó perköltségben nem marasztalható, viszont saját fele pernyertessége esetében az ellenfelet az ő költségei erejéig is marasztalni lehet. (ZPO. 41. §.)¹³ (Termé-

¹¹ Pollak i. m. 124; — felfogásához némileg hasonlóan Jancsó (i. m. 272.), aki a mellékbeavatkozó segédi szerepe mellett megemlíti annak „ellenőri” minőségét is, habár az utóbbit nem is tolja előtérbe; — ugyanígy Térffy, A polg. perrendtartás törvénye és joggyakorlata c. kommentárjában (1927, I. 247); és a Pp. m. indokolásában.

¹² Menyhárhó i. m. 70; — Spertl i. m. 173; — Pollak i. m. 129; — Neumann i. m. 467.

A „pertársi mellékbeavatkozó” jogállására vonatkozóan az 1902. évi Plósz f. t.j.v. 89 § ut. bek. követve az osztrák (ZPO. 20 §) és a német (ZPO 69 §) perrendeket, azt rendelte, hogy a mellékbeavatkozó „pertársként szerepel”. Ezek a rendelkezések azonban az osztrák (német) irodalomban és gyakorlatban sok kételyre adtak okot, vajjon a mellékbeavatkozó ekkor igazi pertárs-e, vagy csak olyan-e a cselekvési köre? Mind jobban a szövegben is közölt az a felfogás érvényesül, hogy nem pertárs. Épp ezért kerüli gondosan a Pp. ezen a helyen a „pertárs” szóhasználatát, hogy a kételyeknek elejét vegye. (Magyar i. m. 183.)

¹³ Pollak i. m. 129; — Pollak (1930) i. m. 180; — Spertl i. m. 174.

szetesen azokban a különleges költségekben, amelyeket a beavatkozó a saját felével való együttműködés nélkül, önállóan véghezvitt sikertelen cselekvéseivel okozott, elmarasztalható.) Az osztrák (német) irodalom azt, hogy a mellékbeavatkozó költségekben nem marasztalható, azzal indokolja, mikép a mellékbeavatkozót, mint ilyent nem érintik a per anyagi jogi hatásai s így a költségekben sem marasztalható. Gyakorlati oldaláról nézve is ez a helyesebb álláspont, mert a mellékbeavatkozó önkéntes szerepét szívesebben vállalják, ha pervesztés esetén nem kell a költségek fizetésétől félni s így a mellékbeavatkozás intézménye célját hatványozottabban betöltheti. Ellenben a magyar jog szerint a mellékbeavatkozó perköltségben elmarasztalható és perköltség az ő javára is megítélhető. (Pp. 429., 433. §§.)

További különbség, hogy a ZPO. 19. §-ának második bekezdése megengedi, mikép mind a két fél beleegyezése esetén a mellékbeavatkozó annak a helyére, akinek az érdekében beavatkozott, mint fél beléphet a perbe.

ad III. — Az osztrák jog a magyar (Pp. 89. §) és az ehhez inkább hasonlóan szabályozott német (ZPO. 72. §) jogtól a *litis denuntiatio*-val kapcsolatos rendelkezések tekintetében több irányban eltér. Így az osztrák jog szerint a *litis denuntiatio*-nak két faja van, az egyik a perértesítés (ZPO. 21. §. I.), amely a folyamatba teendő, vagy tett perről csupán tudomásszerzés végett pusztán értesítést küld, míg a másik a (szorosabb értelemben vett) perbehívás, amely az értesített személyt kifejezetten felszólítja mellékbeavatkozásra. Az osztrák jog a *litis denuntiatio* eseteit általános megjelöléssel intézi el (...behufs Begründung zivilrechtlicher Wirkungen...) és kizárólag a mellékbeavatkozás előállításának netaláni lehetőségét kívánja előmozdítani, addig a magyar Pp.

89. §-a kifejezett előírást ad (a német Pp. is !) és megjelöli a perbehívás három esetét, amelyek közül a harmadik (ez a német ZPO.-ból is hiányzik !) nemcsak mellékbeavatkozásra vezethet, hanem új per létrejövetelére is, mert ebben a harmadik esetben (ha a követelést, vagy annak egyrészét, egy harmadik is igényli) — amennyiben a harmadik igénylő önként lépne fel, akkor mint főbeavatkozó is érvényesíthetné követelését. — Vagyis ebben az esetben a perbehívás elsősorban más célra irányul, mint mellékbeavatkozásra, nyilvánvaló tehát, hogy a Pp. értelmében a perbehívás nem olyan jogintézmény, mely csak mellékbeavatkozásra vezethetne, ami pedig azt jelenti, hogy a magyar jog szerint a perbehívás köre tágabb, mint a mellékbeavatkozása.¹⁴

ad IV. — A *nominatio auctoris* a magyar perjogban is olyan szabályozást nyert, mint az osztrák ZPO.-ban, azzal a különbséggel, hogy Pp. szerint az alperesnek a perből való távozása mindig a feleperes beleegyezéséhez kötött. (Pp. 93. § ut. bek. ; — az ig. ügy. biz. változtatása a perköltség alól való kibúvás megakadályozása céljából.)

Egyébként megállapítható, hogy az osztrák ZPO.-ban a beavatkozás különleges esetei általában a magyar perjogétól eltérő szabályozást nyertek. Egyedül a *laudatio auctoris* intézménye mutat lényegében azonosságot, viszont az osztrák ZPO.-ból hiányzik a Pp. 92. §-ában szabályozott harmadik igénylő személy perbehívásának az intézménye — ezzel szemben (de nem e helyett) sokkal szabadelvűbb álláspontra helyezkedik az osztrák jog akkor, mikor a mellékbeavatkozás kapcsán a ZPO. 19. §-ának második bekezdésében kimondja, hogy mind

¹⁴ *Magyar* i. m. 186.

a két peres fél beleegyezésével a mellékbeavatkozó, mint fél beléphet a perbe annak a félnek a helyére, akinek a javára beavatkozott. Ilyen esetben az eddigi fél az ő eddigi beavatkozójának a mellékbeavatkozójaként a perbe további szerepet vállalhat. Ezek a rendelkezések a magyar jogban hiányoznak.

b) A perbeli képviselet.
(A meghatalmazottak és az ügyvédek.)¹

1. A perbeli képviselet előáll, ha a perbeli cselekményeket a fél helyett, de annak nevében egy másik személy végzi. A fél cselekvőképességének hiánya esetén a törvény erejénél fogva a fél helyett és nevében a törvényes képviselő végzi a perbeli cselekvényeket. Ez a törvényes képviselet. De a cselekvőképes fél helyett is végezhet egy másik személy annak nevében perbeli cselekményeket, ha erre a féltől meghatalmazást kap. Ez a szerződéses képviselet. Végül az osztrák polgári perjog szerint is igen sok perben és számos bíróság előtt ahhoz, hogy a fél önállóan, személyesen végezhessen perbeli cselekményeket, nem elegendő a cselekvőképességgel való rendelkezés, hanem a cselekvőképes fél s csak akkor végezhet perbeli cselekményeket, ha perviteli (előadó)

¹ A munka elején felsorolt műveken felül l. még : *Mitteis*, Die Lehre von der Stellvertretung; — *Hupka*, Stellvertretung u. Vollmacht, 1902; — *Friedländer*, Die anwaltschaftliche Vertretung der Parteien im Zivilprozeß, Gr. Z. 1896, 16 és 17 sz.; — *Hellmer*, JBl. 1912; — u. a. Not. Z., 1917; — *Müller*, Zur Vertretungsbefugnis des Notars in Streitsachen, Not. Z. 1923, 4/5. sz.; — u. a., Geschäftsvermittlungen u. Winkelschreiberei, Not. Z. 1924, 10/11. sz.; — *Kern*, Parteivertretung vor dem Gewerbegerichte Gr. Z. 1901, 4 sz.; — *Wach*, Vorträge, 80. — *Hantsch*, Tod u. Prozessvollmacht, Gr. Z. 1924, 521; — *Rosenberg*, Stellvertretung im Prozess. — Valamint l. a későbbi jegyzetet, amely az ügyvédségre vonatk. művekről szól.

képességgel is bír.² Ha pedig ilyennel nem rendelkezik (és ez igen gyakran előfordul), akkor helyette az ő nevében és az ő meghatalmazása alapján az osztrák Pp. előírása folytán a perbeli cselekményeket szabályként hivatásos perbeli képviselők — az ügyvédek fogatosítják. Az ügyvédi kényszer intézménye tehát Ausztriában is honos. És pedig a perek nagy része ilyen természetű. Az osztrák perjogi terminologia szerint ezek ú. n. ügyvédes perek. (Anwalts-prozesse.)

II. Tájékoztatás nagy általánosságban. Az osztrák polgári perjog abszolút (feltétlen) és relatív (feltételes, viszonylagos) ügyvédi kényszert ismer. Abszolút ügyvédi kényszer áll fenn a törvényszékek előtti ügyekben, kivéve a házassági pereket (csak elsőfokon!), abban az esetben, ha azokban vagyoni igényt nem támasztanak. A jelenlegi rendelkezések szerint a törvényszéki értékhatár — mint az már letárgyalást is nyert — 1500 schilling. A járásbíróságok előtt, amelyek tehát jórészt 1500 schillinget meg nem haladó ügyekben járnak el, nincs ügyvédi kényszer, pontosabban nincs abszolút ügyvédi kényszer. Ha azonban a per megegyezés alapján, vagy pedig egyébként 1500 schillinget meghaladó ügyben tartozik a járásbíróság hatáskörébe, akkor relatív ügyvédi kényszer áll fenn, ami

² Bacsó i. m. 51. — A perviteli képesség azonban nem téveszthető össze a perviteli jogosultsággal, amely rendszerint összeesik a legitimatio ad causam fogalmával. — Magyary (i. m. 159/160.) az előadó képességet a perbeli cselekvőképesség magasabb fokának nevezi az „alsóbbfokú” (alacsonyabb; tulajdonképpeni) perbeli cselekvőképességgel (persona legitima in iudicio standi) szemben. Az osztrák (német) írók a ius postulandi-ból eredően Postulationsfähigkeit-nek, tárgyalási képességnek (Verhandlungsfähigkeit) nevezik. (Neumann i. m. 400; Pollak i. m. 139; Sperl i. m. 169.) Pollak egy speciális perjogi fogalomnak mondja; Sperl a szorosabb értelemben vett közjogból származó Postulationsfähigkeit és a perjogban használatos Verhandlungsfähigkeit teljes fogalomazonosságát tagadja.

annyt jelent, hogy ha fél képviselteti magát, az csak ügyvéd által történhetik.³

Amennyiben ügyvédi kényszer nincs előírva és a pertárgy értéke az 1500 schillinget nem haladja meg, minden önjogú személy (perbeli) meghatalmazással érvényesen felruházzható a zugírások kivételével.

III. Részletes ismertetés. — Az osztrák Pp. 26 §-a szerint a felek (törvényes képviselő, mellébeavatkozó) perviteli képessége (Postulationsfähigkeit) teljes mértékben fennáll a járásbírósnál; továbbá a törvényszéknél a házassági perekben végig az első fokon (ha vagyoni jogi igényt nem támasztanak); — az első (szóbeli) határnapra (auf die erste Tagsatzung); — az első perfelvételi tárgyalásra); — a bíróság vezetője, vagy a tanács elnöke és a kiküldött bíró előtt (kivétel az előkészítő eljárás), valamint a bírósági irodában (ZPO. 27 § II.) és — a szegényjog megadása iránti eljárásban. (ZPO. 72 § III.)

Különben pedig teljes képviseleti kényszer és pedig ú. n. abszolút (kötelező) ügyvédi kényszer áll fenn úgy a törvényszéken az első fokon, mint az összes jogorvoslati eljárásban is. (ZPO. 27 § I.)

Ez alól azonban személyi kivételek vannak és pedig gyakorló ügyvédek, ténylegesen működő közjegyzők, valamint a bírói hivatal gyakorlására képesített és a bíróságnál alkalmazott személyek, mint felek (törvényes képviselők, beavatkozók) nem kényszerülnek ügyvédi képviseletre. Rájuk nem vonatkozik az abszolút ügyvédi kényszer. (ZPO. 28 §.)

Amennyiben az ügyvédi képviselet nem kötelező és a pertárgy értéke az 1500 schillinget nem haladja meg (a járásbírósi eljárásban) minden önjogú személy perbeli

³ Deutsch i. m. 236. (JK. 1931.)

meghatalmazottként felléphet. Ha a pertárgy értéke az 1500 schillinget meghaladja azokon a helyeken, ahol legalább két ügyvéd székel, csak ügyvéd lehet a perbeli képviselő. Ez az ú. n. relatív ügyvédkényszer.

A bíró által zugírásznak ismert egyének egyáltalában nem lehetnek perbeli képviselők. (ZPO. 29 §.)

A fél, ha a perben képviselteti magát, még akkori is, ha ügyvédi képviselet kötelező, a meghatalmazottja kíséretében a bíróság előtt megjelenhet és ott személyesen szóbeli nyilatkozatokat tehet. (ZPO. 26 § II.) A meghatalmazott előadását (Geständnis) és ténybeli kijelentéseit (tatsächliche Erklärungen) a vele együtt megjelent félnek joga van nyomban visszavonni, vagy nyomban kiigazítani. (ZPO. 34 §.) Vagyis ez azt is jelenti, hogy a félnek az akarat kijelentéseire (Willenserklärungen) a fenti rendelkezés nem vonatkozik.⁴

Az ügyvédek és egyéb meghatalmazottak az első általuk foganatosítandó perbeli cselekménynél okirat útján meghatalmazásukat eredetiben, vagy hitelesített másolatban igazolni tartoznak. Járásbíróságnál a határnapon képviselőjével megjelent fél a meghatalmazás tényét jegyzőkönyvbe is mondhatja.

Magánokiratba foglalt aggályosnak látszó meghatalmazásnál a bíróság elrendelheti az aláírás bírói, vagy közjegyzői hitelesítését. Kivétel e tekintetben a bíróság által ismert, esküjére hivatkozó ügyvéd és közjegyző. Ezzel kapcsolatban jogorvoslattal élni nem lehet. (ZPO. 30 §.)

Az ügyvédnek adott perviteli meghatalmazás (perbeli meghatalmazás; Prozessvollmacht) a törvény erejénél fogva kifelé abszolút hatályú jelleggel vonatkozik: 1. a kereset indításra, annak elfogadására, átvételére és a perre vonatkozó minden percselekményre, beleértve a viszontkeresetet,

⁴ Pollak (1930) i. m. 182; aki épp ez alapon tagadja, hogy abszolút ügyvédi kényszer esetén a fél saját személyében elismerést vagy lemondást tehetne, vagy bírói egyességet köthetne, miután ezek mind akaratkijelentések (prozessuale Willenserklärungen); — más véleményen van Neumann, aki az egyességekötést lehetségesnek tartja. (I. m. 486.)

a perújítást és a főbeavatkozási pert is ; — 2. elismerésre, joglemondásra és egyességkötésre ; — 3. a perből folyó összes végrehajtási és biztosítási (Sicherung) intézkedésekre, valamint ideiglenes intézkedések (EO. 378 §.) megtételére ; — 4. a perköltségek elfogadására ; — továbbá helyettes nevezésére (de nem a meghatalmazás, mint egész átruházására !) és pedig történhetik ez akár egy másik ügyvéd, akár saját segédje (jelöltje ; Rechtsanwaltsanwärter) útján, sőt olyan ügyekben, ahol az ügyvédi képviselet nem kötelező egyéb helyettes is nevezhető ; — végül bizonyos kivételek mellett az első (szóbeli) határnapon az ügyvédet az ügyvédi kamara bizottsága (választmányja) részéről erre feljogosított irodai alkalmazottja is helyettesítheti. Ilyen képviselet esetén a bíróság, ha annak szüksége mutatkozik, a tárgyalást (a határnapot) a helyettesített ügyvéd költségére kitolhatja (elhalaszthatja). (ZPO. 31 §. és az I. GEN. VI. sz.)

Az ügyvédi meghatalmazás most körvonalazott törvényes terjedelmének korlátozása az ellenféllel szemben csak annyiban joghatályos, ha a korlátozás elismerésre, joglemondásra és egyességkötésre (2. p.), valamint ha végrehajtási intézkedésekre (3. p.) irányul és csak akkor, ha ezt különösképpen az ellenfél tudomására hozták. (ZPO. 32 §.)

A nem ügyvéd perbeli képviselő csupán egyes perbeli cselekmények teljesítésére is nyerhet meghatalmazást (ügyvédek soha !), amelynek terjedelme annak tartalma és a magánjog szabályai szerint igazodik. Azonban nem ügyvédnek adott teljes (az egész per vitelére szóló) meghatalmazásra a ZPO. fenti rendelkezései érvényesek. (ZPO. 33 §.)

Az osztrák polgári perjog a meghatalmazás egy további fajtájának veszi a hivatalból szegényjogúak részére kirendelt képviselő meghatalmazását, amelyet az ügyvédek díjtalanul látnak el és végül az osztrák Pp. is ismeri a kézbesítési meghatalmazást is. (ZPO. 97, 98, 99 §§.)

A perviteli meghatalmazást nem szünteti meg sem a meghatalmazó halála, sem a cselekvőképességben, sem pedig a törvényes képviseletben beállott változás. Az utód (az új,

ill. a törv. képviselő) a meghatalmazást bármikor visszavonhatja. (ZPO. 35 §.) A perviteli meghatalmazás, vagy az egyes perbeli cselekményekre adott meghatalmazás visszavonása, illetve felmondása az ellenféllel szemben annak közlésével, ha az ügyvédi képviselet kötelező egy másik ügyvéd vallásának közlésével joghatályos, ami mindkét esetben perirat útján történik. A felmondás után a meghatalmazott még 14 napig jogosult és köteles a fél érdekében eljárni, amennyiben a meghatalmazó joghátrányoktól való megóvásának szükségse felmerülne. (ZPO. 36 §.)

A szabályszerű meghatalmazás fennforgását a bíróság az eljárás minden szakában hivatalból vizsgálja. Az ügyvédes perekben, ha a keresetlevél és annak válaszirata perbeli képviselő nevezéséről bizonyítékot nem tartalmaz, az elnök (egyesbíró) részéről visszautasítandó, amennyiben az általa kitűzött s meg nem hosszabbítható határidő alatt ez a hiány pótlást nem nyer. (ZPO. 37 §.)

Az adott meghatalmazás igazolatlansága esetén a bíróság mérlegelése szerint az ilyen képviselő sürgős perbeli cselekményeket biztosíték adása mellett, vagy anélkül ideiglenesen foganatosíthat. (ZPO. 38 §.)

IV. Az ú. n. pénzügyi prokuratura (Finanzprokuratur; — Wien székhellyel), illetve annak feljogosított tisztviselője az ügyvédi képviselethez hasonlóan képviseli a szövetséges államot, a szövetségi államvasútakat, a szövetségi állami erdővagyonot és egyes alapítványokat.

V. Ausztriában érdekes a közjegyzők helyzete. A közjegyzők (öffentliche Notare) az állam által kinevezett

egyének, akiknek hivatása a bíróságok tehermentesítése, főleg hagyatéki ügyek tárgyalásában (mint bírósági biztosok) és okiratok közhitelességű (*publica fides*) kiállításában. (Közjegyzői okirat, közjegyzői hitelesítés.) Mellékesen rendes polgári bíróságok előtt olyan perekben, melyekben nincs abszolút ügyvédi kényszer, feleket képviselhetnek ép-ügy, mint az ügyvédek, anélkül azonban, hogy ezt rendes kereseti forrásként üzhethnék, hacsak ez nem oly helyen történik, ahol kettőnél kevesebb ügyvéd székel.⁵

Közjegyző és gyakorló ügyvéd egyszerre nem lehet valaki.

* * *

⁵ Sperl i. m. 235; — Pollak i. m. 166; — Pollak (1930) i. m. 183.

ad III. — A perbeli meghatalmazásra vonatkozó szabályok fontos különbségeket mutatnak az osztrák és a magyar perjogban, hol az egyik, hol a másik előnyére, vagy hátrányára. Nem lesz talán érdektelen ezekre az eltérő rendelkezésekre rávilágítani s azoknak — néhány szerény egyéni megállapítást is visszatükröző — elméleti hátterére szintén rámutatni.

Mindenekelőtt az ú. n. abszolút ügyvédi kényszer a magyar jogban sokkal tágabbkörű, mert az már a járásbírószági eljárásban elkezdődik az 1000 P-t meghaladó pertárgyértékű ügyekben. Sőt váltóperekben értékre való tekintet nélkül, tehát kizárólagosan fennáll az ügyvédi kényszer. (Pp. 94 §.) Ügyszintén ügyvédi kényszer áll fenn teljes mértékben a törvényszék, mint elsőfolyamodású bíróság előtt, valamint az összes jogorvoslati eljárásokban. (Pp. 96 §.) Ezenfelül pedig a magyar polgári peres eljárásban általános relatív ügyvédi kényszer⁶ van hatályban, vagyis ha a fél (törvényes képviselő) nem személyesen kíván eljárni, rendszerint csak ügyvédet nevezhet. (Pp. 95 §.)

Az osztrák jog szabadelvűbb. Ennél az abszolút ügyvédi kényszer csak a törvényszékeknél kezdődik. (Járásbíróságoknál egyáltalában nem áll fenn.) És még a törvényszéken is van olyan elsőfokú eljárás (a házassági per minden fajtája), amely végig ügyvédmentes. De elvi

⁶ *Magyar* (i. m. 203.) az ügyvédi kényszer fenti két alakját : *szigorúbb és enyhébb* ügyvédi kényszernek nevezi. A relatív ügyvédi kényszer tulajdonképpen nem is képviseleti kényszer, hanem képviseleti monopolum az ügyvédség javára. (*Sperl* i. m. 218.)

szempontból még nagyobb jelentőségű az, hogy a törvényszéken elsőfokon általános ügyvédmentesség áll fenn az „erste Tagsatzung“-ra, az első szóbeli határrapra. Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy a törvényszéki eljárásban ennek és a többi tárgyi kivétel kapcsán a többi permozzanatok foganatosítása, így különösen iratok, pl. keresetlevél, járásbíróági döntés elleni felfolyamodás, fellebbezés és annak válaszirata stb. benyújtása nem tartozna ügyvédi kényszer alá (ZPO. 27 §. II.); — továbbá az ügyvédi kényszer alól mentes cselekmények csak személyesen teljesíthetők, vagyis nem-ügyvéd perbeli meghatalmazott útján nem; tehát ezekre a cselekvényekre azért relatív ügyvédi kényszer áll fenn. Könnyítés annyiban létezik, hogy a járásbíróági döntés elleni és ott benyújtandó perorvoslati iratok (ZPO. 465, 520 §§) jegyzőkönyvbe is mondhatók, ha a járásbíróóság területén⁷ kettőnél több ügyvéd nem székel.

Viszont a magyar jog igen helyesen megengedi még „ügyvédes perekben“ is, hogy a fél (vagy a Pp. 95 § szerinti helyettese) ügyvéd nélkül tegyen elismerést, joglemondást és kössön egyességet. (Pp. 98 §. I.) Mert az ügyvédi kényszer csak a pervitel céljára szükséges. Csak magában a perben szorulnak a felek arra, hogy szakértelemmel bíró egyén álljon oldaluk mellett. De ezenfelül is a perjogba át-átsugárzó magánjogi szellem is követeli a jelen esetben a felek akaratautonómiájának szabad érvényesülését. Érti ezt a ZPO. is, de más helyen, mikor a törvényben kötelezően szabályozott ügyvédi meghatalmazásának korlátozását épp a fenti esetekre is megengedi. (ZPO. 32 §.)

A szubjektív kivételek kapcsán (ZPO. 28 §. I. és Pp. 97 §. I.) a magyar szabályozás életrevalóbb, amikor

⁷ Kiterjesztő jogmagyarázat legis ratio alapján. A törvényszöveg u. i. a járásbíróóság „székhelyéről“ és nem annak „területéről“ beszél; hasonló jogmagyarázat áll fenn a ZPO. 29. § kapcsán a relatív ügyvédi kényszer alóli mentességre vonatkozóan. (Sperl i. m. 219; — Pollak i. m. 146.)

az ügyvédi kényszer alól való mentességet sokkal tágabb körben (egészen a jogtudori oklevélíg) megengedi és hogy az ilyen képességgel rendelkező, nemcsak mint fél és törvényes képviselő, hanem mint nevének meghatalmazottja is eljárhat. Egyáltalában nem indokolható meg az osztrák Pp. az a szűkmarkú rendelkezése, hogy miért csak az *aktív* ügyvéd, közjegyző és bírói hivatalra alkalmas egyén részesülhet ebben a mentességben, de más magasabb jogi műveltségű személy, vagy éppen nem aktív ügyvéd, bíró és közjegyző nem? Nem ellenérv, hogy ez szűkterjedelmű intézkedés az osztrák Pp. speciális szerkezetével (különösen a felebbviteli eljárásban) függ össze, ahol valóban nagyon könnyű irreparabilis hibát elkövetni, tehát ide jogilag nemcsak elméletileg képzett, de gyakorlatilag is teljesen jártas (aktív) jogász kell, mert az idevágó rendelkezések még ezek figyelembevételével mellett is szükségtelenül szűkkeblűek. Viszont helyes az osztrák törvény az az intézkedése, hogy nagyobb fegyelmi büntetés esetén a kedvezményezett még az eljárás folyamán elveszti kedvezményét (ZPO. 28 §. II.), mert a törvényben, ahol lehet (éppen kedvezmény nyújtásnál!) érvényesíteni kell az etikai intenciókat.

Nagy hátránya magyar Pp.-nek, hogy a nem ügyvédnek nyújtható perbeli meghatalmazást nem elég tág körben adja meg, ha már egyáltalában a relatív ügyvédi kényszer elvét az egész vonalon fenntartja. Ideálisabb az osztrák Pp. álláspontja, mely a relatív ügyvédi kényszert kizárólagosan nem érvényesítve, (csak a járásbíróság előtt 1500 schillingen felül) a járásbíróság előtti kisebb, tömegesen előforduló és legjobban a szegényebb néposztályt érintő (1500 schillingen aluli) ügyekben minden önjogú részére (nőnek, férfinek egyaránt!) megadja a perbeli képviselőként való fellépés lehetőségét. (ZPO. 29 § és az 1920 márc. 22-i törvény; StGBI. 136). Ugyanekkor amellet az abszolút ügyvédi kényszer nem is nyer az osztrák jogban olyan tág körben (járásbíróság előtt nem áll fenn) alkalmazást, mint a Pp.-ben. Ez a helyesebb

álláspont. Mert az ügyvédi kényszert elsősorban a közérdek és ebből folyóan az egész igazságszolgáltatás érdeke és a fél (felek) érdeke indokolják. Eszmei megvilágítás esetén csak legutoljára jöhet tekintetbe magának az ügyvédi karnak az érdeke, bár kétségtelen, hogy az ügyvédség mai nehéz helyzetében mint szociális természetű érv (de csak, mint ilyen!) mindinkább döntő súllyal kerül mérlegelés alá. De a probléma másik oldalát tekintve szociális szempontból épp olyan fontos, hogy a létért való küzdelemben százszorosan elfoglalt kis ember a ránézve esetleg egzisztenciális kihatású kisebb ügyekben a legtágabb ismerettségű körét (a falubelit, a jóbarátot stb.; tehát nemcsak a Pp. 95. §-ában megjelölt személyeket) megbízhassa peres ügyeinek ellátásával. Az ilyen kis ügyekre a nem hivatásos meghatalmazottak körének kiterjesztése, vagy a relatív ügyvédi kényszer megszüntetése az ügyvédi karnak alig lehet kárára, mint azt a tapasztalati tények is mutatják, mert az ilyen ügyekből alig lehet az ügyvédnek keresni, viszont a szegényebb, elfoglalt rétegre óriási szociális jelentőséggel bírna. Nem állja meg a helyét az az ellenérv sem, hogy a nem hivatásos perbeli meghatalmazottak körének kiterjesztése a zugírászatot még jobban fellendítené (Pp. 95 §. M. i.), mert ez ellen kellő hatással lehet védekezni a ZPO. 29 §-ának második bekezdéséhez hasonlóan, amely felhatalmazza a bírót, hogy az általa „zugírásznak ismert” egyéneket minden perbeli cselekménytől külön perorvoslattal meg nem támadható intézkedéssel eltilthassa.⁸ (A Pp. 111 §. I. szerint a bíró csak a zugírászat miatt jogerősen elítélt egyéneknek az előadástól való eltiltásáról köteles gondoskodni.) További eszköz lenne még az előadástól való eltiltás hathatósabb megfogalmazása, illetve alkalmazása.

Kíváncsnak látszott a modern perjogi rendszerek

⁸ Az osztrák jognak a zugírászatra vonatkozó főjogforrása egy még az 1857-ből származó törvény.

kapcsán ezt a kérdéskomplexumot a szociális kívánalmak szempontjából — a de lege ferenda célkitűzések szemelőtt tartásával — részletesebben kidomborítani.

A most közölt érvek alapján logikailag helyt nem álló azonban az osztrák Pp.-nek az az intézkedése, amely a törvényszéki eljárásban az abszolút ügyvédi kényszer alól felszabadított perceseleményekre a relatív ügyvédi kényszert vonatkoztatja.

A ZPO. általános meghatalmazást (Pp. 102 §) nem ismer, de a magánjog elveinek alkalmazása mellett a bírói gyakorlat a „bizonytalan, jövőbeli perekre adott általános meghatalmazást“ (Generalprozessvollmacht) elfogadja.⁹

A magyar Pp. 104 §-a a korlátozás lehetősége mellett a per vitelére meghatalmazottnak megengedi a peres pénz, vagy dolog átvételét és nyugtatványozását is, ami a ZPO.-ban hiányzik. (V. ö. ZPO. 31 §-ával.)

Az előadástól való eltiltás lehetősége fennáll úgy a féllel szemben, mint a laikus meghatalmazottal szemben. (ZPO. 185 §. I.) — Idesorolható az az eset is, ha a fél nem bírja megfelelően a német nyelvet. Az osztrák perjog szerint ilyen félnek vagy képviselőjének „nincs“ meg az előadóképesége (postulationsunfähig) és köteles ügyvédet vallani. Tolmács alkalmazása csak olyan perceselemnénél megengedett, ahol (rendszerint a dolog természeténél fogva) képviselőnek nincs helye. (Pl. a fél kihallgatásánál).¹⁰

A ZPO. szerint az ügyvédi kényszer megsértése semiséget nem okoz. Iratoknál visszautasítást eredményez, ha a hiányt a kitűzött határidő alatt nem pótolták, ha pótolták ennek ex tunc hatálya van. Ügyvédes (szóbeli) tárgyalásnál ügyvéd nélkül való megjelenés mulasztást von maga után.

Abban is hasonlít az osztrák és magyar perjog egy-

⁹ *Sperl i. m.* 208.

¹⁰ *Neumann i. m.* 400 ; *Sperl i. m.* 220.

máshoz, hogy sem a római jogban ismert „*patronus*“, vagy „*advocatus*“, akik meghatalmazás nélkül csak a fél „szónokai“ voltak és akiknek változott formában modern megszemélyesítője az angol „*barrister*“ (nem a *sollicitor*!) és a francia „*avocat*“ (nem az *avoué*!); — sem pedig a német ZPO. 90 §-a szerinti szintén meghatalmazással fel nem ruházott ú. n. „*Beistand*“ (segítő) — meg nem engedett és el nem fogadott képviseleti intézmények.

*

Nem lesz teljesen indokolatlan az osztrák rendkívüli bíróságok előtti perbeli képviseletről is egész röviden megemlékezni. Eszerint perviteli képessége van a félnek az egyeztető hivatalok, az iparbíróságok, a lakbérbizottságok, a tőzsdebíróságok és a munkásbiztosító bíróságok előtt. Egyébként pedig abszolút ügyvédi kényszer áll fenn a többi rendkívüli bíróság előtt. Az előbb megnevezett rendkívüli bíróságok előtti eljárásra azonban perbeli meghatalmazottakul szabályként az ügyvédek mellett csak szakmabeli, vagy szakegyesületi képviselő küldhető ki, kivéve a lakbérbizottsági eljárást, ahol bármely önjogú felléphet.¹¹

*

Elkerülhetetlennek látszik a hivatásszerű perbeli képviselők testületéről az osztrák ügyvédségről, annak

¹¹ Pollak (1930) i. m. 182.

megszervezéséről néhány szót szólni, amely általánosságban rokonvonást mutat a magyar ügyvédség szervezéséhez.¹²

Az ügyvédségre vonatkozóan Ausztriában is, mint Magyarországon, az önjogosítási, egységes, szabad rendszer van érvényben.¹³

Az osztrák ügyvédek főszervezete: az ügyvédi kamara, választmányokkal és fegyelmi tanácsokkal. Végső fokban a legfelsőbb törvényszék fegyelmi tanácsa dönt, mely három bíróból és két ügyvédből áll.

Az ügyvédek néhány jelentéktelen eset kivételével Ausztria összes hatóságai előtt nyilvános és magánügyekben egyformán hivatásszerűleg képviselhetnek feleket. „Az egyes esetekben az ügyvéd több, mint a fél egyszerű képviselője s többre hivatott, mint hogy a félnek szükséges jogi tanácsokat adjon, vagy a bíróságoknál a jogügyeket szakszerűen előterjessze és előadja; az ügyvédek sokkal inkább olyan szerves testületet alkotnak, mely a bürokratikus megszervezett államban a hivatalnoki szervezettel szemben áll az állami joghatóságnak alárendelt egyes személyek jogainak képviselőjére. Ausztriában az ügyvédi kar ilyen szellemű szervezettel rendelkezik. A kötelező ügyvédi képviselő pedig részükre bizonyos működési teret biztosít.” (Pollak.)

Az ügyvédi pálya szabad, azt bárki elérheti. „Numerus clausus” nincs. Az ügyvédi pályára való bocsátás független az állami hivataloktól. Nincs kinevezés. Csupán törvé-

¹² Az osztrák ügyvédségre vonatkozó *tételes* kútfőket l. „Az osztrák polgári perjog forrásai” c. fejezetben.

Az irodalmat illetően l. a fejezet elején az 1. sz. jegyzetet és ezenkívül: — *Lohsing*, Österr. Anwaltsrecht, Graz, 1925; — *u. a.* Anwaltsrechtliche Probleme, Anwalts-Z. 5 sz.; — *Ettlinger*, Die Advokatur im modernen Verkehre; — *Benedikt*, Die Advokatur unserer Zeit, 4. kiad.; — *Spitzer*, Deutsch. u. österr. Anwaltsrecht, Anw. Z. 5 sz.; — *Bachrach*, Ethik d. Anwaltsrechtes, Anw. Z. 6 sz.; — *Kübel*, Geschichte d. österr. Advokatur, 1925; — *Benedikt u. Bachrach*, bei *Magnus*, Die Rechtsanwaltschaft, 1929, 163.; — az elszakított nyugatmagyarországi területekre vonatkozóan *Újlaki* i. m. 74. és köv.

¹³ *Jacsó* i. m. 287/8.

nyes előfeltételekhez van kötve, amelyek fennállását elsősorban és szabály szerint, döntő módon szakbeli közeg, a kamarai választmány vizsgálja felül. Bizonyos esetekben jogorvoslati eljárás van a bírósághoz. A törvényes előfeltételek : a jogtudori oklevél, hétéves gyakorlat és az ügyvédi vizsga letétele, valamint az egyéni megbízhatóság. Ez alól a feltételek alól bizonyos esetekben a bírák javára kivételek vannak. Az ügyvéd székhelyét szabadon választhatja és átteheti, de csak egy székhelye lehet. (Fiókirodája nem.) Az ügyvéd gyakorlatában azonban sem lakóhelyének körletére, sem pedig bizonyos hatóságokra szorítva nincs. Az ügyvédi tevékenység tehát nem helyhez kötött.¹⁴

Az ügyvédi képviselőt szabályként díjazással jár. Az ügyvédi képviselői díjak árszabályai igen széles körűek ; a törvény ezektől eltérő díjazás kikötését is megengedi. (1926. VIII/2. rend. ; BGBl. 221 sz.)

¹⁴ Pollak i. m. 183 ; Sperl i. m. 229 ; — épp ezért nyilvánvaló tévedés Magyary i. munkájában (212 o.) az a közlés, hogy Ausztriában ügyvédi lokalizáció áll fenn.

Itt látszik azonban alkalmasnak megjegyezni, hogy az 1934-es alkotmány szülte rendi állam kiépítése során — a sajtó közlései szerint — előtérbe került az ügyvédek rendjének a megszervezése és ezzel együtt különböző, a magyarországihoz hasonló reformtervek (kamarai felvétel szigorítása, zártszám, stb.) megvalósításának a gondolata.

Végül pedig szükségesnek látszik arra is utalni, hogy az elcsatolt nyugatmagyarországi ügyvédekre (jelöltekre) vonatkozó különleges (főként átmeneti) szabályokról részletesebb felvilágosítást ad e munka 11. oldalán a 10. jegyzet.

C) A felek megtérítési kötelezettsége. (A perköltségek.)¹

I. A polgári per költségei a jogkeresés és jogvédelem által a per folyama alatt okozott költségek. Akár rendes, vagy rendkívüli polgári bíróságok előtti perbeli cselekmények következtében, akár pedig más úton keletkeztek. (Pl. bíróságon kívüli egyezkedési tárgyalás útján.)

Az osztrák polgári per jog szerint is, aki a pert végeredményben megnyerte, megtérítést igényelhet még akkor is, ha nem vált a per minden fokán pernyertesre és ha nem is volt az összes (de nem felesleges!) támadó, avagy védelmi eszköze sikeres. A pernyertesnek megtérítésre igénye van tekintet nélkül arra, hogy a pervesztes jó-, vagy rosszhiszeműen, vagy bármilyen módon perlekedett. A bona fides nem menti a pervesztést a megtérítés kötelezettsége alól, de a pernyertes igényét sem növeli

¹ A munka elején említett műveken és az idevágó magyar irodalmon kívül meg kell említeni még: Kohler, Der Prozess als Rechtsverhältnis (81.); — Waldner, Die Lehre von den Prozesskosten nach österr. Prozess- und Privatrecht, 1883; — Pollak, Die Zivilprozesskosten nach österr. Rechte, Leipzig, 1913, Festschrift f. Wach; — Petschek, Das Recht des Advokaten am Kostenauspruch seiner Partei, JBl. 1912, 14. sz.; — Jahoda, Prozesskostenfragen, GZ., 1913, 4. sz.; — Hellmer, Praktische Fragen aus der Lehre von den Prozesskosten, JBl. 6. sz. 1913; — Menestrina, Grünhuts Z. 29., 552.; — Meyer, Die Entscheidung über die Kosten, Ztschr. f. d. Ziv. Proz., VII., 281.

az, hogy ellenfele megrögzött perlekedő; — habár ez az utóbbi eset megfelelő kártérítés kérésére alapul szolgálhat. (ZPO. 408. §).

Költségmegtérítésre igényjogosult tehát a pernyertes fél. (És pedig az a mellékavatkozó is, akinek pertársa pernyertes.) Megtérítésre kötelezett a pervesztes fél, továbbá bizonyos esetben vele egyetemleges kötelezettséggel a képviselője, de ez az utóbbi csak a saját vétkes mulasztása által okozott költségekért (ZPO. 49. §.); ellenben a pervesztes mellékavatkozója szabályként perköltségekben nem marasztható (ZPO. 41. §).²

Csödlömeggondnok, gondnok, gyám s ezekhez hasonlóak nem igényelhetnek költségmegtérítést és költségmegtérítésre nem kötelesek. (Legfeljebb, ha kivételesen, esetleg saját tiszteletdíjaik iránt saját nevükben folytatnak pert.)

Mindazonáltal elvileg tulajdonképpen minden fél sajátjából köteles fedezni a saját perténykedéséből származó költségeket (ZPO. 40. §). Megtérítésre nincs teljes mértékben igénye, csupán azon költségekre nézve, melyeket a bíróság „a célirányos jogérvényesítés vagy jogvédelem szempontjából szükségeseknek talál” (ZPO. 41. §). Az esetleges ügyvédi és közjegyzői ténykedésekért járó díjazások többnyire átlagosan (durchschnittlich) nyernek értékelést (1923 VI. 4-i törv.; BGBl. 305. sz.), az ügyvédi tarifa szerint (1926 VIII. 2.-i rendelet; BGBl. 221. sz.); különben pedig a bíróság belátása szerint és pedig mindenkor a bíró által állapítandók meg. Az ezeket meghaladó költségeket a fél sajátjából köteles fedezni. Hogy eszerint a költség milyen része téríthető meg, azt „in concreto” a bíróság állapítja meg és pedig magát az összeg nagyságát is (ZPO. 53. §). Az ügyvédi képviselő költségei (de nem egyszerre, több ügyvédé!) az olyan perekben is, melyek nem esnek ügyvédi kényszer alá, megtérítést nyernek, de semmiképpen

² Erről bővebbet l. a mellékbeavatkozás letárgyalásánál (109. o.) és u. o. a 13. jegyzetben.

az oly meghatalmazott költségei, aki nem ügyvéd vagy nem közjegyző (ZPO. 42. §). A kincstári ügyészség (Finanzprokuratur) az ügyvéddel egy megítélés alá esik.

Több pernyertes személy (pertársaság) esetén a megtérítési igény egyetemlegessége akkor áll be, ha a főigény is egyetemleges; ellenesetben minden hitelezőnek csak fejenkénti, quótális alapon van igénye. Ugyanez áll a több költség megtérítésre kötelezett (pervesztes) személy esetében is (ZPO. 46. §).

A költségben való marasztalás szabályként csak a fél kérelmére (Antrag) áll be. A költségjegyzék előterjesztése is kérelemnek veendő. Hasonlóan elegendő bizonyos gyakran előforduló esetekkel kapcsolatban „*egy* bíróságoknál nyilvános betekintésre felfektetett átalányösszegekre”, az ú. n. „*tarifaszerű, vagy normálköltségekre*” való utalás is.³ A polgári perben a megtérítési igény érvényesítése többé kizárt, ha az nem nyert részletes előterjesztést az utolsó szóbeli tárgyalás, vagy a meghallgatás befejezése előtt; ha pedig erre sor nem került volna, a határozathozatalnak alapul szolgáló indítvány (kérelem) alkalmával (ZPO. 52., 54. §§).

A perköltség viselésének kötelessége mégsem mindig aszerint igazodik, hogy ki a nyertes és ki a vesztes fél. Ez alól az általános szabály alól kivételek vannak, amelyeket a ZPO. *taxative* sorol fel. Így, ha az alperes a perre okot nem adott és a követelést az első tárgyaláson elismeri, a költséget a felperes köteles viselni (ZPO. 45. §). Ha a fél tényállításait vagy bizonyítékait a bíróság megítélése szerint megkésve terjeszti elő s emiatt az ügy befejezése elhúzódik,

³ Pollak (1930) i. m. 164; Pollak i. m. 58/59; Sperl i. m. 736. — Ezt az „egyszerűsítést” az ügyvédi tarifarendelet (1926 aug. 2.; BGBl. 221. sz.) 27. §-a engedi meg, amely szerint a mindenféle szükséges bizonylatokkal ellátott részletes költségjegyzék helyett lehet az ú. n. „*normálköltségek*” megítélését kérni, de csak olyan bíróságoknál, amelynél a bíróság vezetőjének hozzájárulásával „*a sablonszerű hasonlósággal gyakran előforduló jogügyek*”-kel kapcsolatban ú. n. „*normál költségjegyzékeket*” fektettek fel, vagy pedig ha az igazságügyi kormányzat ilyen összeállításokat a hivatalos lapban közzétett.

a bíróság az ilyen felet pernyertesség esetén is kérelemre, vagy hivatalból egészen, vagy részben a költségekben marasztalhatja (ZPO. 44. §). Úgyszintén, ha bármelyik félnek az ellenfele költséget okoz azáltal, hogy tényállításokat vagy bizonyítékokat vélkesen elkésve terjeszt elő, vagy ha költség keletkezik oly eseményből kifolyólag, amely akár az ellenfél hibájából áll be, akár pedig az ellenfél személyével kapcsolatosan — az eljárás folyamán — történő véletlenség miatt következik be, akkor a bíróság az ellenfelet kérelemre, vagy hivatalból a per kimenetelétől függetlenül az idevágó költségekben elmarasztalhatja (ZPO. 48. §). Ugyanez az állapot áll fenn a határnap, vagy határidő elmulasztása, valamint az előző állapotba való visszahelyezés (Wiedereinsetzung in den vorigen Stand;; igazolás) tekintetében is (ZPO. 44. és 48. §§).

Végül a ZPO. 43. §-a olykor a perköltségek teljes, vagy részleges (aránylagos) megszüntetését engedi meg. Ennek főesete, ha a fél csak részben lesz pernyertes. Ugyancsak kölcsönösen megszűntnek kell tekinteni a megkötött egység, vagy egységgel befejezett per költségeit, ha erre más megállapodás nem történt; a sikertelen egységi tárgyalások költsége pedig a per főtárgyában hozott döntés szerint igazodik (ZPO. 47. §).

A most előadott rendelkezések alkalmazandók a perorvoslati eljárásra is és pedig oly módon, hogy valamely alsóbíróági döntés megváltoztatása esetén az összes előző eljárás költségei tekintetében kell határozni (ZPO. 50. §).

Az eljárás érvénytelenségének (pl. mulasztási ítélet érvénytelenítése felebbezés útján, mert nem forog fenn mulasztás) vagy az eljárás semmiségének (pl. az illető jogügy tekintetében nem áll fenn a belföldi bírói joghatóság) kimondásakor a fél vétkességének megállapíthatása esetén az illető fél; a bíróság nyilvánvaló vétkessége esetén a bíróság tartozik a megszüntetett alap- és netaláni perorvoslati eljárás költségeit fedezni, különben pedig a költségek kölcsönösen megszüntetendők (ZPO. 51. §).

Ha az elsőfokú bíróság ítéletének csak a perköltségekre vonatkozó részét támadják meg perorvoslattal, anélkül, hogy a perorvoslat egyúttal a per főtárgya ellen is irányulna, akkor ez csak felfolyamodás alakjában történhetik (ZPO. 55. §).⁴

* * *

⁴ Azért csak „elsőfokú bíróság ítélete”, mert az első (1914-es) GEN. szerint (Art. VI. Z. 34.) a másodfokú bíróság határozata ellen felfolyamodásnak nincs helye a perköltségek tekintetében. — A szövegben jelzett rendelkezésből tehát kivüláglik, hogy az osztrák perjog, eltérően a magyartól, a perköltségek tekintetében alkalmazandó jogorvoslati formának *elvileg* csak a felfolyamodást tekinti. Ennek annyiban van indokoltsága, hogy az ítélet ellen csak a költségek tekintetében benyújtott perorvoslat a felfolyamodásra vonatkozó egyszerűbb, gyorsabb, kevesebb alakiságot, esetleg munkát és költséget igénylő szabályok szerint nyerhet elintézt. — A magyar Pp. ilyenkor azt az egyszerűsítést ismeri, hogy az ügy szóbeli tárgyalás helyett nyilvános előadásra kerül. (Pp. 513. § I.) — Ez azonban talán az előbbihez képest nem olyan sikeres megoldás. Az osztrák jog ezirányú szabályozása még inkább alátámasztást nyer, ha figyelembe jön az a körülmény, hogy ott a felebbezés elintézése mindig szóbeli tárgyaláson történik, ha csak a felek egyezően nem kérik ennek a mellőzését.

ad I. — E munka előszavában már említést nyert a követendő rendszert illetően, hogy a tárgy adta korlátok között egyik cél a per jogviszony jellegének az egész vonalon történő következetes kidomborítása, amely „néhánykor látszólag csak elnevezésen fordul”.⁵ Épp ezért a munka beosztása mindeddig nagyjából simult *Menyhárth Gáspár* 1934-ben megjelent könyvének a beosztásához, amely a magyar nyelven megjelent polgári perjogi művek között, a szerző felfogása szerint, különösen a fenti célkitűzést tekintve, ideális beosztású. A perrel kapcsolatban a *felek megtérítési kötelezettségének* e helyen való letárgyalásával azonban a most említett rendszertől látszólag eltérés következik be. De csak látszólag, mert — a szerző álláspontja szerint — ez nem a fenti célkitűzés kárára, hanem egyenesen javára kíván szolgálni.

Főként két szempont tette szükségessé a perköltségek megtérítésének e helyen történő letárgyalását. Az egyik, hogy az osztrák polgári perrend maga is a meghatalmazottak (ZPO. 26—39. §§) és a külföldiek perbeli biztosíték adása (ZPO. 56—62. §§) között tárgyalja le a perköltségeket (ZPO. 40—55. §§), e téren is eltérve (és pedig helyes irányba!) a magyar perrendtől. A munka tárgyára való tekintettel már ez az alaki ok is indokoltá teszi tehát a per költségeinek e helyütt történő letárgyalását.

A másik szempont, hogy a követett beosztás alapján a per alanyai közt a peres felek és más személyek

⁵ *Menyhárth* i. m. 4.

csoportjában a „Minősített felek” cím alatt a külföldieket és a szegény feleket ; vagyis a perbiztosítókra és a szegénynyogra vonatkozó jogszabályokat kell letárgyalni. Ebben az esetben pedig — a szerző felfogása szerint — már elvi okok kívánják, a nyilvánvaló szorosabb összefüggés folytán, hogy a perbiztosítók és a szegénynyog letárgyalása előtt a perköltség megtérítése lehetőleg letárgyalást nyerjen, amennyiben kétségtelen, hogy „a perköltség kérdésének kiegészítő része a szegénynyog és a perköltség biztosítása”.⁶ A didaktikai szemponton kívül e mellett kell szólnia a helyes rendszer legtöbb egyéb indokának is.

A perköltségeknek ilymódon és e helyütt való taglalását nagy mértékben elősegíti még az is, hogy a perköltségek máshonnan történő kiemelése nem okozhat a legkisebb rombolást sem, mert épp a perköltség elhelyezése tekintetében a különböző polgári perjogi munkák rendszerét illetően még most is bizonytalanság uralkodik.⁷

A polgári perrendek szabályként azonban a perköltség megtérítésének csak egy részét tárgyalják le, amely arra vonatkozik, hogy a fél mennyiben követelhet megtérítést költségeiért, míg az államnak a perrel kapcsolat-

⁶ *Magyary* i. m. 315.

⁷ Így *Schmidt*, *Lehrb. d. deutsch. Civilprozessrechts* c. munkájában a perköltség kérdését a kötet végén egy függelékben tárgyalja. Elvben *Magyary* (i. m. 314.) is vallja ezt a felfogást s szerinte a legcélszerűbb volna a perköltségről „kötelmi természetének kifejezésére” egy önálló részben szólni, mert a rendszer szempontjából u. i. „nem egészen helyes a perköltséget akár a peres felekről, akár a peres eljárásról szóló tanok közt tárgyalni, amennyiben így a perköltségnek az a természete, hogy az a per által teremtett új jogviszony, nem domborodik ki eléggé”. (Idevonatk. l. majd később l.) *Magyary* azonban a gyakorlatban ettől az álláspontjától eltérve a perköltségekről a peres eljárás általános tanainál a perből eredő jogviszonyok kapcsán szól és pedig itten letárgyalván egymásután a perköltség megtérítését, a perbiztosítékot és a szegénynyogot. (Bár a perbiztosítékot előzően is tárgyalja. — 164.) Eljárását azzal indokolja, hogy a perköltség minden pernek szükségképpen következménye s így a peres eljárással legszorosabb összefüggésben áll, hogy továbbá bizonyos perbeli cselekmények éppen a perköltség okából merülnek fel és végül különösen, hogy a peres eljárás részleteit csak a perköltségre vonatkozó elvek ismerete mellett lehet átérteni. — *Menyhárth* a kérdést a per megszűnése kapcsán a jogerő tanánál tár-

ban felmerülő költségeit rendszerint — azok jórészenek inkább már közigazgatási jellegére (illetékek, stb.) való tekintettel — más törvények szokták szabályozni. Így van ez az osztrák polgári perrendtartásban és a magyar Pp.-ben is. (Az utóbbi a bírói határozatokról szóló fejezet után, a XVI. fejezetben, a 424—435. §§-ban szól a fél által követelhető perköltségekről; a ZPO. idevágó §-airól l. fentebb.)

A költség a pernél, mint állami intézménynél körülbelül ugyanaz, akárcsak a közoktatásnál az analfabéták száma, vagy az egészségügyi közigazgatásnál a halálzási és a betegségi statisztika; — azaz igen fontos, érték-mérő, hogy az érvényben lévő berendezések mily mértékben válnak be.⁸

Klein a perköltség problémáját részben pertechnikai, részben pedig jogi problémának tekinti. A szerző véleménye szerint azonban ez a háború után kialakuló világszemlélet értelmében nem elegendő, mert az előbbi kettőhöz teljesen hasonló súllyal csatlakozik a harmadik, a szociális probléma,

gyalja (i. m. 195.), elkülönítve a szegényjog és a perbiztosíték kérdésétől; — ugyanezt teszi Pollak is, aki szintén a felek és az idegen perekben résztvevőkre vonatkozóan a perköltségektől külön tárgyalja le a szegény feleket és a külföldieket (i. m. 170, 177.), azonban ő ezt megelőzően a munkája legelején (52.) a polg. per tárgya kapcsán végez már a polg. per költségeivel. — Sperl speciális beosztása mellett a perorvoslatok letárgyalása után, külön önálló fejezetben taglalja „a perköltségek tanát” (i. m. 721.). — Bacsó mind a három összefüggő kérdést külön-külön tárgyalja és pedig „A perbeli védelem és azzal kapcsolatos alaptételek” c. fejezetben előbb a szegényjogot a jogvédelem biztosítékai közt (i. m. 76.), azután a perbeli ellenjogokkal a perköltségbiztosítékot (i. m. 86.) s a fejezet legvégén a perköltségeket (i. m. 87.). — Klein—Engelnél a munka speciális beosztása folytán egészen elszórtan előbb a szegényjogra, majd külön fejezetben (Die Gerichtskosten; i. m. 158.) a perköltségekre, legvégül pedig a perbiztosítékokra kerül a sor. — Jancsó (II. k.-nél Meszlényi is) a magy. Pp. beosztását követve a munka elején a felekkel kapcsolatban tárgyalja a szegényjogot s közvetlenül utána a perköltségbiztosítékot (i. m. 332. és 341.), míg csupán a munka végén (a II. kötetben) a perköltségmegtérítést.

⁸ Klein—Engel, Der Zivilprozess Österreichs, 1927, 158/159.

amelyet eddig ennek a kérdésnek a tudományos analízisének és a gyakorlati megvalósításának vagy egyáltalában figyelmen kívül hagytak, vagy teljesen alárendelt szerepűnek értékelték s annak egészen mellékesen, hol az első problémakör (főként itt!), hol a másik problémakör megoldásánál igyekeztek alsóbbrendű szerepet biztosítani. Noha az *új polgári perjogi fejlődés szempontjából a per költségek szociális alapon történő rendezése*, hogy az a kialakuló új világrend tengelyébe megfelelően beállítható legyen, a modern polgári perjogi tudomány több égető kérdésével egyetemben (mint pl. a perbeli meghatalmazás vagy a per költségekkel szorosan összefüggő szegényjog, stb.) az *egyik legnehezebb és legfontosabb* vitaanyagot kell, hogy képezze. Vagyis az eddigieknél sokkal tökéletesebben kell törekedni annak a megvalósítására, hogy mindenki anyagi tehetőségéhez mértén viselje a perrel kapcsolatos költségeket, illetve azok megtérítését, nehogy lábra kaphasson az az eddig még demagóg megállapítás, mikép bírói úton az igazság keresése csak a vagyonos osztály privilégiuma. Természetesen mindennek megvalósítása azonban nem történhetik a perbeli jogvédelem egyéb fontos szempontjainak a kárára.

Pertechnikai szemszögből tekintve, a legfontosabb az eljárás akénti szabályozása, hogy *a felek bruttó kiadásai*, amíg azok célirányosan járnak el, *a perértékhez viszonyított bizonyos magasságot túl ne lépjenek*. A költségeknek tehát mindig a felekhez való relációban is megfelelő szinten kell mozogniuk, s ugyanekkor szigorú megkülönböztetést kell alkalmazni, hogy melyek legyenek azok a költségek, amelyekért kárpótlást lehet követelni. Ez *a per technikai probléma pedig csak a per helyesen felépített egységes konstrukciója útján oldható meg*.⁹ Vagyis a perökönómia principiumának alkalmazása az előfeltétel.¹⁰

⁹ Klein—Engel i. m. u. o.

¹⁰ Sperl i. m. 721.

A jogi probléma pedig a költségek megtérítésének kérdésében jelentkezik. A legtöbb perrendtartásnál azonban szembeötlő módon rendszerint csak ez az utóbbi, ill. a perjogi normák idevágó csoportja szokott mutatkozni.

*

A perköltségmegtérítési kötelem *jogi természetét* illetően az osztrák irodalom (bizonyos tekintetben a német irodalom hatása alatt) túlnyomórészt arra az álláspontra helyezkedik, hogy az *közjogi természetű és nem magánjogi kártérítési kötelem*. Épp ezért a *perköltségmegtérítési igény jogforrása csupán a polgári perjog* lehet és nem a magánjog. A *perköltségmegtérítési igény az állammal szemben fennforgó önálló jogvédelmi igény*. Ennek az igénynek a tartalma: — Az állam parancsolja meg az ellenfélnek, hogy meghatározott pénzösszeget fizessen a jogvédelemért folyamodónak. Ez nemcsak teljesítési kötelezettségre szól, hanem ennek mennyiségére is (ZPO. 53. §) és épp ezért itt joglétesítő határozatról (Rechtsgestaltungserkenntnis) van szó. Ezáltal keletkezik a hitelező pénzkövetelési igénye és az adós fizetési kötelezettsége, valamint ettől számítanak a késedelmi kamatok is.

Az adós a teljes vagyonával felel a fizetésért épp a kártérítési igény önállóságára tekintettel még akkor is, ha a kereset főtárgyát illetően korlátoltan felelne. (Vagyis — mint már hangsúlyozást nyert — a költségmegtérítési igény egyik jogvédelmi igénynek sem valami mellékdíja.)

Az az irányzat, amely a perköltség megtérítés iránti kötelmet közönséges *magánjogi kártérítési kötelemnek* tartja, többek közt azzal érvel, hogy amint mindenki megtéríteni tartozik azt a kárt, amelyet másoknak oko-

zott, épúgy a vesztes fél is tartozik megtéríteni a nyertes félnek a per költségeit, miután a perre ő szolgáltatott okot. És pedig a perköltségmegtérítési kötelem *szabályként objektív kártérítési kötelem*. (Bizonyos kivételek ugyan vannak, amikor vétkességhez, vagy nyilvánvaló gondatlansághoz fűződik a költségmegtérítési kötelezettség, vagyis ilyenkor szubjektív kártérítési kötelem forog fenn.)¹¹

Bár a magyar irodalom túlnyomó része és a magyar bírói gyakorlat a költségmegtérítés jogi természetére nézve, annak magánjogi tulajdonsága mellett foglal állást, a szerző álláspontja mégis inkább hajlik a közjogias felfogás felé. Jelen munka méreteihez és tárgyához képest e téren részletekbe bocsátkozni igen nehéz lenne, de utalva a fenti, ezirányú fejtegetésekre, a számos egyéb érvelés mellett jelenleg csupán arra az egy fontos argumentumra látszik alkalmasnak rámutatni, hogy a perköltség megtérítési kötelem jogi természetének megoldásánál már csak a per (kereset) közjogi természetének s a polgári perjog közjogi jellegének megállapítása után, a perköltségmegtérítési igénynek, mint közjogi jellegű, önálló jogvédelmi igénynek az egész idevágó problémakörbe szerves kiegészítéseként való beállítása, ennek a perjogi kérdés komplexumnak klasszikus kiépítése érdekében kézenfekvőnek mutatkozik.

*

¹¹ A perköltségek közjogi természetét vallja Kohler (i. m. 81.), Pollak (i. m. 57/58.), Sperl (i. m. 725.); — a magyar irodalomban ehhez a felfogáshoz csatlakozik Jancsó—Meszlényi (i. m. II. 344.). Magánjogi jellegűnek mondja a németeknél Waldner (i. m.); a magyar irodalom túlnyomó többsége (különösen bőven fejti ki Magyary az Alaptanok c. munkájában; 131—136.) és a magyar bírói gyakorlat (v. ö. Pjdt. IV. 71; 2. P. 508/22; Bp. it. tábla) szintén ide csatlakozik.

Az osztrák Pp. 40. §-a kimondja, — ami a magyar Pp.-ben hiányzik, bár a magyar perjogban is elvileg fennáll, csak a törvény nem tartotta szükségesnek tételiesen is leszögezni, — hogy a saját pertevékenységből eredő költségeket mindegyik fél saját maga fedezi és megtérítési igénynek *teljes mértékben rendszerint nincsen helye*, hanem csak azokra a költségekre vonatkozóan, amelyek a per bírósága szerint, a ZPO. 41. §-ának szavait idézve, „zur zweckentsprechenden Rechtsverfolgung, oder Rechtsverteidigung“ bizonyultak szükségessé-nek. (V. ö. a Pp. 425. § I. bek.-vel!)

A mai osztrák jog szerint ez a megtérítési igény két általános alapelven nyugszik. Az egyik a perből előállott eredményhez kapcsolódó felelősség (*Erfolghaftung*) elve, azaz, hogy ki a nyertes (igénylő), illetve ki a vesztes (megtérítésre kötelezett). A másik pedig az egységesség (*Einheitlichkeit*) elve, azaz, hogy megtérítési igénye az egészben véve a végleges nyertesnek van, mégha esetleg nem mindegyik fokon vált volna is pernyertesé, vagy nem mindegyik támadó- vagy védő cselekménye lett volna is eredményes. (De nem felesleges!)¹² Ez a két általános elv alkalmas a magyar polgári perjogban való érvényesülésre is; vagyis a magyar perjognak a perköltségekre vonatkozó rendelkezései általánosságban az osztrákéival egybevágnak. (V. ö. jelen fejezetet a magyar Pp. 424—435. §-aival.)

A magyar Pp. 424. §-ának első bekezdése szerint a bíróságnak a perköltség tekintetében *hivatalból* kell intézkednie. Az osztrák jogban ilyen rendelkezés nem található, sőt a ZPO. 52. §-a első és utolsó bekezdésének és az 54. §-ának az egybevetése az ellenkezőt látszik ki-fejezésre juttatni.¹³

¹² Pollak (1930) i. m. 163 ; — Pollak i. m. 57. — Tehát az osztrák Pp. is elveti azt a régi nézetet, amely a vétkeiséget (*Verschulden*) állítja be a megtérítési kötelezettség tengelyébe.

¹³ Pollak (1930) i. m. 164. — A ZPO. 52. §-ának első bekezdése szerint : „In jedem Urteile und in den Beschlüssen, welche eine Streit-

A ZPO. 41. §-ának II. bek. szerint amennyiben az ügyvédi költségek vagy általában a költségek tarifa szerint nyernek szabályozást, akkor ez lesz az irányadó. Ez azonban bizonyos tekintetben a bírói szabad mérlegelés korlátozását jelenti.¹⁴ A tarifára vonatkozóan Ausztriában a következő tételes kútfők intézkednek: az 1923 jún. 4-i törv. (BGBl. 305. sz.); — az 1924 ápr. 9-i rendelet (BGBl. 121. sz.); — és a módosításokat tartalmazó 1926 aug. 2-i és 1927 júl. 4-i rendeletek. (BGBl. 221., illetve 220. sz.)

A ZPO. 41. § III. bek. a bíróság mérlegelésére bízta *a nem a perbíróság (megkeresett bíróság) székhelyén lakó ügyvéd költségeinek megtérítését*, valamint kimondja, hogy ha *a félnek több ügyvédje is van*, azok költsége *nem haladhatja meg azt a költséget, ami egy ügyvédnek járna*, illetve azt az esetet, mikor az ügyvéd személyében változásnak kellett beállnia.

Az első rendelkezést illetően az első pillanatra a ZPO. elasztikusabbnak látszik a magyar Pp.-nél, mert az utóbbi a bírói mérlegelést korlátozva kimondja, hogy a székhelyen kívül lakó ügyvédnek az emiatt keletkező költség-többlet csak akkor térítendő meg, ha bíróság ezt a megbízást a célirányos pervitelre szükségesnek találja. (Pp. 425. § II.) Azonban a ZPO. 41. §-a első bekezdésének

sache für die Instanz vollständig erledigen, ist auch über die Verpflichtung zum Kostenersatz zu entscheiden". Viszont az 52. § ut. bek. már azt mondja: „Über die Verpflichtung zum Kostenersatz *ist auch ohne einen bezüglichen Parteienantrag zu entscheiden, sofern* nur das Kostenverzeichnis rechtzeitig vorgelegt wurde". Az 54. § pedig többek közt a következő rendelkezést tartalmazza: „Die Partei, welche Kostenersatz anspricht, hat bei sonstigem Verluste des Ersatzanspruches das Verzeichnis der Kosten... vor Schluss der Verhandlung... dem Gerichte zu übergeben". (A Pp. 424. § ut. bek. szerint a fél megtérítési igényét nem vesztí el, hanem amennyiben „a fél a költséget az eljárás folyamában nem számította fel, vagy nem igazolta, a bíróság az összeg megállapításában csak a lefolyt eljárásból ismert adatokat veszi figyelembe").

¹⁴ Neumann i. m. 533.; — Sperl (i. m. 734.) szerint a tarifa szabályként köti ugyan a bíróságot, de annak joga mégis fennmarad az egyes teljesítmények szükségességének és célszerűségének a megvizsgálására.

egybevetése a harmadik bekezdéssel (amely utóbbi az első bekezdés rendelkezéseire való hivatkozással kezdődik) nyilvánvalóvá teszi, hogy e téren mind a két kodex azonos elvi elgondoláson áll s azonos gyakorlati eredmények elérésére alkalmas.¹⁵

A magyar Pp.-ben a több meghatalmazott költségére kifejezett intézkedés tulajdonképpen nincsen, de a Pp. 425. §-ának szelleméből önként adódik, hogy az ebből származó költségtöbblet, mint szükségtelen költség az ellenfél terhére nem írható.¹⁶

A nem ügyvéd (nem közjegyző) meghatalmazott költségeit illetően (kivéve a *Finanzprokuratur* képviselőjét) a ZPO. (42. § II.) szigorúbb, mint a magyar jog, mert ezek javára a vesztés ellenfelet csupán a bélyeg és egyéb díjak (illetékek), valamint a per lefolytatásából eredő készkiadások, és nem „az úti és esetleges ellátási” kiadások, valamint az „idő mulasztásának” (Pp. 425. § IV.) megtérítésére rendeli kötelezni. A két jogrendszer közti különbség itt elsősorban abban leli magyarázatát, hogy — mint az már letárgyalást is nyert — az osztrák jogban az ilyen „nem hivatásos” meghatalmazottak köre sokkal tágabb, mint a Pp. 95. § 1—4. pontjában említett meghatalmazottak, miért is a *zugírászat elleni védekezés itt szigorúbb rendszabályokat kíván meg*; továbbá ezzel kapcsolatban igen találoán jegyzi meg a ZPO. idevágó indokolása, hogy az ilyen meghatalmazottnak a perben való fellépése az illető peres ügy és a bíróság érdeke szempontjából a fél személyes fellépése „mögött áll”, azaz csekélyebb értékű.¹⁷

A ZPO. 49. §-ának rendelkezései nem találhatók fel

¹⁵ A ZPO. 41. §-a I. bekezdésének idevágó kifejezései így hangzanak: „Die... unterliegende Partei hat... zur zweckentsprechenden Rechtsverfolgung oder Rechtsverteidigung notwendigen Kosten zu ersetzen.” És a magyar Pp. 425. §-ának II. bekezdése is „célrányos pervitel” szükségességéről beszél.

¹⁶ Fabinyi, A polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata, 1931, 190.

¹⁷ Idevonatkozóan I. a szerzőnek ebbe a problémakörbe kapcsolódó fejtegetéseit a „Perbeli képviselő” c. fejezetben.

a Pp. 424—435. §-aiban, amelyek szerint törvényes képviselők, ügyvédek és egyéb meghatalmazottak azokban a költségekben kérelemre, vagy hivatalból elmarasztalandók, amelyeket vétkességükkel okoztak. Ez a rendelkezés annak az elvnek a folyománya, hogy a költséget annak kell fedezni, aki okozta. Ennek pedig nemcsak a felekre, hanem más személyekre is vonatkoznia kell. Csupán az a kérdés, hogy az elmarasztalás *önálló perben*, vagy pedig a folyamatba lévő perbe *beékelte eljárás útján* történjék meg. A *magyar polg. perrend* is ismer ugyan több ilyen beékelte eljárást (Pp. 435., 357., 296., 213., 110. és 75. §§), de a *ZPO. 49. §-ában foglaltaknak megfelelően*, ami praktikus szempontból hiányossága a magyar perrendnek.

Arról már többször említés történt, hogy a *mellékbeavatkozó a beavatkozás költségeit illetően költségekben nem marasztalható, holott a magyar Pp. szerint igen* (Pp. 433. §.), sőt a Pp. 88. §-a szerinti mellékbeavatkozóra a pertársra vonatkozó költségmegtérítési szabályok az irányadók (i. § I. és Pp. 429. §). — Ezzel szemben az osztrák perjogban még a fölött is vita folyik, hogy a *ZPO. 20. §-a szerinti ú. n. pertársi mellékbeavatkozó marasztalható-e költségekben*.¹⁸ Az uralkodó álláspont a marasztalás lehetőségét vallja. Annak a mellékbeavatkozónak a marasztalásához kétség természetesen nem fér, aki saját maga lép be a perbe, mint fél a régi fél helyébe. (V. ö. *ZPO. 19. § II.*; — ezzel teljesen azonos perjogi konstrukció a magyar jogban nincs. L. Harmadik személyek részvétele a perben c. fejezetben.)

A *magyar jogban hiányzó igen* praktikus intézkedése az osztrák Pp. 53. § II. bekezdésének, hogy azoknál a határozatoknál, amelyek írásban is kikézbésítést nyer-

¹⁸ Pollak (1930) i. munkájában (164. o.) hajlik afelé, hogy a *ZPO. 20. §-ának fennforgása esetén sem marasztalható a mellékbeavatkozó*. Ellenkező állásponton van Klein—Engel. Klein szerint ilyen esetben a mellékbeavatkozót úgy kell marasztalni, mintha valódi pertárs lenne. (I. m. 162.)

nek, a bíróság a költségek összegszerinti megállapítását a határozat írásbeli kikézbítésének idejére tarthatja fenn. Természetesen arról, hogy a megtérítési kötelezettség kit terhel, már a szóbeli kihirdetésben intézkedni kell, csupán az összeg pontos meghatározása történik a határozat írásbafoglalásakor.

Az osztrák törvény a perköltségekről szóló fejezetben intézkedik általában a perorvoslati eljárás költségeinek megtérítéséről is (ZPO. 50., 55. §§). A magyar törvény külön-külön az illető perorvoslati eljárás szabályozásánál teszi ezt. (Pl. I. a Te. 24., 37. ; a Pp. 508., 543. stb. szakasait.)

D) 3. Minősített felek.

a) Külföldiek. (A perköltségbiztosíték.)¹

I. A perköltségekre csak az alperes kérelmére (Antrag) a külföldi felperes köteles biztosítékot nyújtani (ellenben mellékavatkozója nem!), amennyiben valamely nemzetközi szerződés másképp nem intézkedik. (ZPO. 57. § I.) A kérelmet különbeni kizárás terhe alatt az első határnap (erste Tagsatzung) alkalmával és az érdemleges tárgyalásba való bocsátkozás előtt kell megtenni. (ZPO. 59. §.) Ha a fél a bírói határozat ellenére nem nyújt biztosítékot, vagy esküvel nem erősíti meg a kitűzött határidő alatt, hogy a biztosíték bírói letétbe helyezésére képtelen, vagy ha szegénység-

¹ A munka elején jelzett irodalmon kívül meg kell még említeni : Menger, Die Lehre von den Streitparteien im österr. Zivilprozess, Grünhuts Zschr. VII. 669. ; — Walker, Streitfragen aus dem internat. Zivilprozessrechte, 65. ; — Ortmann, Die rechtliche Natur der Prozesskaution, Archiv f. ziv. Praxis LXXIX., 244. ; — Krautmann, Zwischenstaatlicher Rechtshilfeverkehr ; — Meili-Mamelok, Das internat. Privat- u. Civilprozessrecht auf Grund der Haager konvention, 1911 ; — Bloch-Frank, Normen über die internat. Rechtsbeziehungen u. den Rechtshilfeverkehr, 1910 ; — Meili, Das internat. Civilprozessrecht, 1906.

A magyar monografikus irodalomból külön megemlítendőnek látszik : Magyary, A nemzetközi bíraskodás, 1918 ; — u. a. A magyar polg. perjog nemzetközi vonatkozásai, Balogh J. f. jogi értekezések, 5. f., 1902 ; — u. a., Újabb irányok a nemzetközi perjogban, 1907, Akad. Érték. XIII. k. 8. sz.

ban nem részesült, a kereset (perorvoslat) visszavontnak tekintendő; ilyenkor azonban a felperest előzőleg meg kell hallgatni. (ZPO. 60. §.)

Az érdemleges tárgyalásba való bocsátkozás után is lehet biztosítékot kérni, ha a felperes a per folyamán „belföldi” tulajdonságát elveszíti, vagy ha az a feltétel, amely miatt a külföldi a biztosítékadás alól mentes volt, megszűnik. (ZPO. 58. §.) Ha az eljárás folyamán a nyújtott biztosíték nem mutatkozik elegendőnek, az alperes kérheti annak kiegészítését, amennyiben a kereseti igény valamely nem vitás része a kiegészítést nem fedezné. A kiegészítést elrendelő végzés elleni perorvoslatnak halasztó hatálya nincs és az jogerő után végrehajtható. (ZPO. 62. § II.)

Bizonyos esetekben azonban a biztosíték adásának kötelezettsége nem áll be. És pedig: 1. ha a külföldi felperes államában hasonló esetben osztrák állampolgártól nem kérnek biztosítékot; 2. ha a felperes a törvény hatályosságának területén ingatlan vagyonnal, vagy belföldi ingatlannal telekkönyvileg biztosított és a biztosítéki összeg erejéig fedezetet nyújtó követeléssel rendelkezik; 3. a házassági pereknél; 4. az eljárás különös nemei közül kettőnél (Mandats-u. Wechsel-(Scheck)-verfahren), valamint a viszontkeresetnél és nyílt bírói felhívásra indult pereknél.² A biztosítékadási kötelezettség tekintetében kétség esetén a szövetségi kancellár (azelőtt az igazságügyminiszter) nyilatkozatát ki kell kérni, ami a bíróságra kötelező. (ZPO. 57. § II—III.)

A biztosítéknyújtást elrendelő határozatban, amelynek alakja a végzés, mindig kiteendő a biztosíték pontos összege is. (ZPO. 59. § II.) Az összeg nagyságát az alperes véde-

² Ezekhez a felhívásra indított perekhez számíthatók: — az okiratok megsemmisítése iránti eljárás az 1931 aug. 31-i és az 1922 május 6-i rendelet alapján (RGI. 257. sz. és BGBl. 265. sz.); — a Grundbuchgesetz (1871 júl. 25-i törv.; RGI. 95. sz.) 118. és köv. §-aival; — az 1854 aug. 9-i patens (RGI. 208. sz.) 128., 139., 142. §-aival; — az 1871 júl. 25-i törv. (RGI. 96. sz.; Anlegung u. Richtigstellung d. Grundbücher) 6. és 14. §-aival kapcsolatos eljárások, stb. (V. ö. Sperrl i. m. 743.; Neumann i. m. 573. 5. j.)

kezésének valószínű költségei határozzák meg, amelynél azonban a netaláni viszontkereset költségei tekintetbe nem jöhetnek. (ZPO. 60. §.)

1 A biztosítékadásra kellő időben előterjesztett kérelem eldöntéséig az alperes az eljárás érdemi tekintetben való folytatására nem kötelezhető. Elutasítás esetén a bíróság a jogerő bevárása nélkül elrendelheti az eljárás folytatását, ami ellen jogorvoslatnak nincs helye. (ZPO. 61. §.)

A bírói letétbehelyezés, vagy az eskü kellő időben történő teljesítése után kérelemre az eljárás érdemben folytató. (ZPO. 62. § I.)

II. Az osztrák Pp. szerint biztosítékot (és pedig nemcsak a perköltségbiztosítékot, hanem általában minden biztosítékot!), amennyiben a felek másképp nem állapodnak meg, készpénzben, vagy olyan belföldi értékpapírban kell bírói letétbe helyezni, amelyre nézve a kiskorúak pénzének elhelyezésére vonatkozó szabályok az irányadók. Ilyen értékpapír hiányában a tőzsdei árfolyamjegyzésen kívül nem helyezett olyan szelvényekkel ellátott belföldi papír jöhet tekintetbe, amely a bíróság mérlegelése szerint elegendő fedezetet nyújt. Az értéket a letétbehelyezés napja szerinti árfolyam alapján kell kiszámítani. A bíróság mérlegelésétől függ valamely belföldi (ausztriai) pénzügyi intézet betétkönyvének biztosítékul való elfogadása is. Végül, ha más módja a biztosítékadásnak nem igen mutatkozik, a bíróság biztosítékként elfogadhat valamely belföldi ingatlanon nyugvó és törvényes biztosítást nyújtó zálogjogot is, valamint valamely belföldi általános illetékességgel rendelkező fizetőképes kezeset is. A bírói letétbe helyezett tárgyakon az igényt illetően zálogjog létesül a letétbehelyezés tényével. (ZPO. 56. §.)

ad I. — A perköltségbiztosíték nyújtásának szabályozása az osztrák (ZPO. 57—62. §§) és a magyar jogban (Pp. 124—128.) lényegileg azonos alapelveken nyugszik. Leginkább a részletkérdésekben mutatkoznak eltérések. A ZPO. 57. §-a nem hangsúlyozza külön is ki, mint a Pp. 124. §-a, hogy a külföldi felperes „*az ítéleti illeték*“ fedezésül is adja a biztosítékot, hanem egyedül csak „*perköltséget*” említ.

A Pp. 124. §-a a biztosíték adása alóli kivételnek csupán a *viszonosságot* említi meg. (És pedig anyagi viszonnosságnak kell fennforognia.) Vagyis a magyar törvény szigorúbb és igen gyakran akkor is biztosítékot követel, mikor az osztrák törvény kivételeket engedélyez. (L. a fenti felsorolást !) Így a Pp. idevágó miniszteri indokolása szerint az a körülmény, hogy a felperesnek belföldön vagyona van, a biztosíték nyújtása alól kivételt meg nem állapít. A biztosítékadási kötelezettség célját tekintve ez *nem mondható logikusnak*. Ami még jobban megnyilvánul a Pp. 125. §-a ama kitételének a figyelembevétele esetén, amely szerint biztosíték nem követelhető, „*ha a felperesi követelés elismert része elegendő biztosítékul szolgál*“. U. i. itt a törvény már *ráhelyezkedik* arra az alapra, amelyet a *per* kezdetén nem fogad el (v. ö. 124. § és Mi.) ; hogy t. i. *elegendő fedezet* esetében (pl. belföldi ingatlan) *nincs biztosítékadás*. Ugyancsak a miniszteri indokolás értelmében biztosítékadás a váltókeresettel szemben is követelhető ; nemkülönben a viszontkeresetnél is, ami helyes álláspont. *Gaup—Stein és Kovács Mar-*

cel (főként a német) gyakorlat nyomán³ arra az álláspontra jutnak, hogy *a perré még nem alakult fizetési meghagyási kérelem esetében nem követelhető* biztosíték. (Bár kétségtelen, hogy ez a fenti miniszteri indokolás szellemével nem vág egészen össze.) A magyar törvény felfogásával ellentétesen intézkedik tehát a fentebb már ismertett ZPO. 57. §-a II. bekezdésének 1—4. pontja.

Továbbá *hiányzik a magyar Pp.-ből* az az elvi (de nem gyakorlati!) szempontból igen indokolt és humánus, valamint a biztosítékadás alól szintén kivétel számba menő intézkedés, amely a biztosítéki összeg bírói letétbe-helyezését nem követeli, ha a külföldi felperes a kitűzött határidő alatt esküvel megerősíti, hogy annak teljesítésére képtelen. (ZPO. 60. §.) Ezt nem pótolhatja a magyar Pp. 113. §-ának 2. pontja sem, amely a szegényjogot élvező külföldit a biztosítékadás alól felmenti, amit bizonyít az is, hogy a fenti intézkedés dacára ez az osztrák jogban is megvan. (Attól eltekintve, hogy a szegényjog nyújtása is viszonyosságtól függ!)

A biztosítékadási kötelezettségből kifolyóan az alperes javára keletkező jogok érvényesítése az osztrák perrendben a közölt módon (ZPO. 59—61. §§) történik, míg erről a magyar Pp. nem a biztosítékre vonatkozó szabályok között (Pp. 124—128. §§), hanem külön a *pergátló kifogások* kapcsán (Pp. 180. § 8. p.; 182., 499., 547. §§) intézkedik. Vagyis itt rendszerbeli *eltérés mutatkozik*. Nehéz eldönteni, hogy melyik a helyesebb megoldás.

A magyar álláspont általánosságban *jogásziásabb* s polgári perjogi szempontból *klasszikusabb* megoldásnak látszik, mikor a perköltségbiztosítéknak, mint az alperes részére ebből keletkező „*perbeli ellenjog*nak”⁴ az

³ Gaup-Stein, Komment.; a drezdai orsz. főtörvényszék évkönyve (Sächs. Ann. 12., 367.); — Kovács M. i. m. 400.

⁴ El kell fogadni u. i. az inkább uralkodó állásponttal szemben (magyaroknál főként Magyary i. m. 332. és köv.) Bacsó felfogását (i. m. 86.), amely a perköltségbiztosítékkal vonatkozásban (mint általában minden „perbeli ellenjog”-gal vonatkozásban) nem lát *perelőfeltételt*. (Szerző szerint még akkor sem, ha nem is látszana helyesnek a perelőfeltételek fogalmának használatával való szakítás!)

érvényesítését a pergátló kifogások (Pp. 180. § 8. p.) közé sorolja. Viszont az osztrák szabályozás talán *egyszerűbb* és ha ez így van, akkor *úgy perttechnikai*, mint *perökonomiai* szempontból is *célszerűbb*.

Tökéletesebb a magyar jog szabályozása a felelősség vitel kapcsán a biztosíték kiegészítése tekintetében, amely szerint a felelősségi eljárásban a felperestől további biztosíték csak az esetben követelhető, ha ő élt felelősségi kérelemmel és ha a követelésnek bár még nem jogerősen megítélt része elegendő biztosítékkul nem szolgál. (Pp. 126. § ut. bek.) Ez az osztrák Pp.-ből épűgy hiányzik, mint a biztosíték visszaadásának szabályozása arra az esetre, ha a biztosíték adásának oka a per folyamán megszűnik. (L. a Pp. 128. §-át!) Az osztrák bírói gyakorlat szerint ilyenkor a felperes kérelmére az alperes (esetleg mind a két fél) meghallgatása után kell dönten. ⁵

*

A perköltség biztosíték alóli *mentességnél* elsősorban *a viszonyosság*, illetve *a nemzetközi szerződések játszanak nagy szerepet*. A perbeli biztosítékról intézkedik a hágai nemzetközi egyezmény III. része (17—19. cikk) is. Az egyezménynek *úgy Ausztria, mint Magyarország is tagja*. (1909: 14. tc.) De az Osztrák Köztársaság ezenfelül még több, a perköltség biztosítékra is vonatkozó, nemzetközi szerződést kötött a háború után. (Lentebb ezek is felsorolást nyernek.)

Magyarország és Ausztria között a perköltségbiztosíték alóli mentesség tekintetében *a viszonyosság* — az eddigiekből is megállapíthatóan — *fennáll és a perkölt-*

⁵ Neumann i. m. 580.

ség megtérítésben marasztaló határozatok a hágai egyezmény 18. cikkében megjelölt esetekben, tekintet nélkül a határozatot hozó hatóság illetékességére, kölcsönösen végrehajthatók.⁶

A többi államokra nézve Ausztriában a perköltség biztosíték nyújtása alól mentesek: Németország állampolgárai (1923 VI. 21-i szerződés, BGBl. 138/24.); hasonlóan Belgium, Bulgária, Dánia, Danzig, Finnország és Franciaország állampolgárai (1925 III. 4-i megegyezés BGBl. 147/28.); Olaszország (1922 IV. 6-i szerződés BGBl. 261/24.); Lettország (1924 VIII. 9-i szerződés BGBl. 228/27.); Lichtenstein, Luxemburg, Németalföld, Norvégia és Lengyelország (1924 III. 19-i szerződés BGBl. 226/26.); Románia (1925 II. 27-i szerződés BGBl. 82/26.); Svédország, Svájc, Jugoszlávia (BGBl. 100/29-i szerződése); valamint Csehszlovákia állampolgárai.⁷

ad II. — Rendszertani és beosztási szempontból *megfelelőbb az osztrák Pp.*, mint a magyar, amikor legeslegelőször (56. §) *a biztosítékról általában* (és nemcsak a perköltségbiztosítékról!) intézkedik, megállapítván igen részletesen azok neveit és nyújtásának módozatait; majd csak ezután tér a biztosíték leggyakoribb fajtájára, a perköltségbiztosítékra. Ezzel szemben a magyar Pp.-nél tulajdonképpen csak a *perköltség* biztosítékra vonatkoznak ugyanezek a rendelkezések, noha kétségtelen, hogy a biztosítás módjáról szóló 127. §-nak a perköltségbiztosítéket meghaladó jelentősége van, amennyiben a törvények

⁶ Kovács M. i. m. 405. o. és 63. jegyz.; Neumann i. m. 575.; a viszonyosság kinyilatkoztatása osztrák részről a Verordnungsblatt des Justizministeriums (JMVBl.) 1918-as évfolyamában a 24. oldalon található meg. A magyar részről: a 36,542/1920. és az 1600/1915. I. M. rendelet (Pjdt. VI. 35.), valamint az 1914:42. tc. 4. cikke az irányadó.

⁷ Részletekbe menő feldolgozás idevágóan Krautmann i. munkájában található.

a biztosítékadást más esetekben is eszerint a szakasz szerint kívánják meg. (V. ö. a Vht. 42. §-ának utolsóelőtti bekezdését módosító Ppé. 44. §-ával!) Ugyancsak a Pp. 127. §-a a jelentőségéhez mérten igen röviden és csak nagy általánosságban szabja meg a letétbe helyezhető vagyoni értékek fajtáit (pénz és „óvadékképes” értékpapír) az osztrák Pp.-hez viszonyítva, ami a mai komplikált ezerváltozatú gazdasági élet és a forgalom számára nem a legideálisabb megoldás és esetleg bénítólag hathat; még akkor is, ha a biztosítékadás módjára nézve a felek meg is egyezhetnek (ami az osztrák jogban is megvan!); mert épp megegyezés hiánya esetén fontos és kellene a magyar bíróságnak több lehetőséget adni (mint azt az előbb ismertetett osztrák törvény teszi!) az eszközök és a módozatok közti válogatásban.

Itt látszik alkalmasnak megemlíteni, hogy a felek akarata csak a biztosíték módjának megállapításánál érvényesülhet, de nem a biztosíték mértékének a meghatározásában. Az osztrák jog szerint u. i. a mennyiségre az alperes indítványt tesz, de ez a bíróságra nem kötelező.⁸ A magy. jog értelmében a bíróság szabad mérlegelés alapján állapítja meg a mennyiséget; az alperes az összegre nézve indítványt tenni nem tartozik, de a Pp. 225. §-a alapján e tekintetben a nyilatkozatra felhívható.⁹ Az alperes ezirányú nyilatkozata — magának a törvény szövegének egyenes rendelkezésén (Pp. 126. § I.), valamint több egyéb érven kívül — már csak azért sem lehet irányadó, mert a Pp. 124. §-a szerint a biztosítéknyújtás nem csak a perköltség, hanem a perköltséget tágabb értelemben véve „az ítéleti illeték” fedezésére is szolgál;¹⁰ valamint támogatja ezt a nézetet (hogy a biztosíték

⁸ Sperl i. m. 741.

⁹ Kovács M. i. m. 407.

¹⁰ Ezt még akkor is tekintetbe kell venni, ha a Pp. 124. §-ában foglalt rendelkezés szellemének nem is egészen megfelelően a Pp. 126. §-a a biztosíték mennyiségének megállapításánál — az ítéleti illeték megemlítése nélkül, vagyis annak figyelmen kívül hagyásával — már csak „az alperes költségeinek valószínű összegét” rendeli alapul venni.

mennyiségét a bíróság a felek megegyezésétől és akaratától függetlenül állapítja meg) a Pp. 182. §-ának utolsó bekezdése is, amely kimondja, hogy a „180. § 8. pontja (biztosítékadással kapcsolatos pergátló kifogás) esetében az alperes a biztosíték összegének kérdésében nem élhet felelősséggel”. Ezzel ellentétes álláspontot foglal el *Magyary és Menyhárth*. Szerintük a biztosíték mennyiségére is elsősorban a *felek megegyező akarat*a az irányadó.¹¹

Végül a magyar Pp.-nek tökéletesebbek a határozmányai, mikor a letétbe helyezendő értékpapírt csak *árfolyamának kétharmadáig* rendeli elfogadhatónak és nem a teljes árfolyamban, mint ahogy azt a ZPO. 56. §-ának első bekezdése megengedi.¹²

¹¹ *Magyary* i. m. 165. és (a perakadályokkal kapcsolatban) 340.; — nem világlik azonban ki a perbiztosíték tárgyalásánál; i. m. 325—326. — *Menyhárth* i. m. 82.

¹² Az idevágó előbbi osztrák jogban (1859 júl. 18-i r. 57. §-a; RGBL. 130.) meg volt az a rendelkezés, hogy az értékpapírok csak árfolyamuk kétharmadáig fogadhatók el. — *Neumann* (i. m. 570.) egyedülállóan az osztrák irodalomban az ZPO. 56. §-ának „*welche nach richterlichem Ermessen genügend Deckung bieten*” kitételét igyekszik némileg úgy magyarázni, hogy a *nem pupillaris* értékeknél a fenti kitétel az illető papír elfogadási árfolyamhányadának megállapítására is vonatkoztatható; holott nyilvánvaló, hogy ez a bíróság számára csak a papír fajtájának, jóságának és mennyiségének (de nem a papír árfolyamából elfogadható hányadnak) a meghatározására ad jogot.

b) A szegény felek. (A szegényny jog.)¹

A polgári bíróság útján kedvezményeket kapni oly módon, hogy az állam a polgári perbeli jogvédelmet saját díjainak és illetékeinek igénylése nélkül nyújtja; hogy a felmerülő készkiadásokat a kérelmező számára fedezi és végül szükség esetén díjmentes képviselőről gondoskodik — adja a szegényny jogot.

A ZPO. szegénynyjogon való igényt csak fizikai szemé-

¹ A munka elején megemlített irodalmon kívül még: Grünberg, Der sozialpolitische Gehalt der österr. Zivilprozessgesetzgebung; 1900; — Menger, Das bürgerliche Recht u. die besitzlosen Volksklassen; — u. a., Grünhuts Zschr. VII. 664; — Schott, Das Armenrecht der deutsch. ZPO., 1900; — Petschek, Der Entlohnungsanspruch des Armenanwaltes; — Breslauer, Die rechtliche Stellung des Armenanwaltes; — Polatschek, Armenvertretung u. Advokatenversorgung, JBl. 1924, 102; Krautmann, Zwischenstaatlicher Rechtshilfeverkehr, 1929. — De lege ferenda: Hahn, Jur. Bl., 1918, 219; — Ruzicka, JBl., 1918, 361.; — Kalicz, JBl., 1927, 229.

Szükségesnek látszik az amúgy is figyelembe vett teljes magyar irodalomból néhány dolgozat külön megemlítése is. És pedig ezek: — Bajzáth, A szegénységi jog, Jogtud. K. 1912, 73.; — Lehoczky, A szegénységi jog, Jogtud. K. 1912, 94.; — Krégy, A szegényny jog és a konok perlekedők kérdéséhez, Jogtud. K. 1912, 95.; — Meszlényi Antal, Jogtud. K. 1915, L., 37.; — Gerényi, A szegénységi jog és az ügyvédség, Csehszlovák Jog (Kassa); 1936. XVI. évf. 9.; — részben idevágóan Juhász Andor, A törvénykezés egyszerűsítéséről, M. Jogi Sz. 1931, 222.; — Boda, u. a., Jogtud. K. 1931, 5. és végül — a szerző részletes monográfiája: A szegényny jog a magyar polg. peres eljárásban és annak kritikája, 1936, A tiszai ág. h. ev. egyházker. miskolci jogakadémiája tudományos értekezéseinek tára. 36. sz.

lyeknek (beleértve a közkereseti társaságokat!)² engedélyez, jogi személyeknek nem. Az osztrák bíróság a szegényjog iránti előterjesztés vizsgálatánál nem mérlegelheti a jogkeresés vagy jogvédelem kilátásait, sőt még rosszhiszemű perténykedés (*mutwillige Prozessführung*) esetén sem tagadhatja azt meg és a már megadott szegényjogot szabályként nem vonhatja meg hivatalból azért, mert a fél rosszhiszemű (*mutwillig*) perlekedő, vagy mert a per kilátástalan. Ily esetkor az ügyvédi kényszer alá eső perekben az elsőfokon kirendelt ügyvéd tehet csak előterjesztést (nem pedig az ellenfél) a képviselőlet alóli felmentése tekintetében, amelynek sikerre vezetése egyúttal a szegényjog elvesztését is maga után vonja (*Einf. G. z. ZPO. XXXIII. sz.*). A jogorvoslati eljárásban kirendelt ügyvéd azonban ezt már nem teheti. Egyébként az ügyvédek ezt a lehetőséget csak ritkán veszik igénybe.³ Neumann szerint a perorvoslati eljárás alatt is megengedett az első bíróságnál az ügyvéd részéről a képviselőlet alóli felmentés iránti kérelem előterjesztése, de csak a szegényfél ügyvédje által kellő időben benyújtott felülvizsgálatig.⁴ A szegényjog felett és az ügyvéd kirendelésének szükségessége felett az elsőfokú bíróság határoz, még akkor is, ha a szegényjog megadása után a szükséges perorvoslati eljárás végett, vagy egyéb okokból válik szükségessé az ügyvéd kirendelése. A szegényfél részére kirendelt ügyvéd ha a székhelyével egyező első bíróság területén kívül kell bírói cselekményt foganatosítani, kérheti (maga a fél is)

² A legújabb perjogi irodalom hajlik afelé, hogy a természetes személyekhez hasonló feltételek mellett *jogi személy* is élvezhessen szegényjogot. Ezt azonban a gyakorlat még nem igen fogadja el. A birodalmi német bírói gyakorlat szerint szegényjogot nyerhet a közkereseti és betéti társaság szintén, ha a perkoltséget sem a társasági vagyonból, sem a tagok saját vagyonukból nem tudják fedezni. (*Rosenberg i. m. 250.*) Ezzel szemben a magyar joggyakorlat (p. o. a bp. tsz. Pf. 3761/1928. sz. határozata) a Pp. V. fejezetéhez szigorúan ragaszkodva a szegényjogot csak természetes személynek adja meg, nem pedig jogi személynek, vagy vagyontömegnek. (V. ö. *szerzőnek* a szegényjogra vonatkozó i. m.-val, 12.)

³ Pollak (1930) i. m. 184., 104 j.

⁴ Neumann i. m. 362—363.

odavaló más ügyvéd kirendelését (ZPO. 66. és 67. §§). Személy szerint az ügyvédet az ügyvédi kamara rendeli ki.

Szegények azok, akiket a perköltségek fizetése szükség-szerű megélhetésükben és törvényes eltartási kötelezettségükben megakadályozna (ZPO. 63. § 1.). Ezt a vagyoni helyzetet a hatóság (községi előjáróság) igazolja; a gyámoltakra és gondnokoltakra nézve a gyámhatóság is igazolhatja. (ZPO. 65. § III. és IV.)

A vagyontalan fél szegényjog alapján mentesül a bélyegek és illetékek fizetése alól, az ellenfél perköltségének biztosítéka alól. (De nem egyúttal a perbeli ellenféllel szemben való perköltség megtérítési kötelezettsége alól!) Továbbá díjtalan jogvédelemben és jogi képviseletben részesül, még pedig az ügyvédi kényszer alá eső perekben ügyvéd útján, különben pedig az ügyvédi kényszer nélküli perekben, ha az eljáró bíróság földrajzilag más helyen van, tényleges, vagy nyugdíjas bírósági hivatalnok útján. (ZPO. 64. § 1—4. p.) Az ügyvédek az egyes képviseletekért az állampénztárból díjazásban nem részesülnek (de ez nem vonatkozik a készkiadásaikra! L. később!) és illet a szegényféltől sem köthetnek ki a megállapodás semmiségének terhe alatt (ABGB. 879. §.) Az ilyen ügyvédek részére azonban saját felüknek a pervesztes ellenféllel szemben fennálló költségmegtérítési igénye, quasi saját igényükként jelentkezik. (ZPO. 70. §)

Az olyan pereknél tehát, amelyekben nincs kötelező ügyvédi képviselet, a helybenlakó szegényfél nem igényelhet a szegényjog alapján perbeli képviselőt. Ellenben ha a pert a lakóhelyén, vagy az állandó tartózkodási helyén kívül kell benyújtania, akkor joga van a keresetet a lakóhelye, vagy állandó tartózkodási helye szerinti járásbíróságnál jegyzőkönyvbe mondani és kérni a jegyzőkönyvnek a perbírósághoz való áttételét és hogy a perbírósága a szóbeli tárgyalásra „jogainak ingyenes megóvása“ végett a fentemlített bírósági (ügyészügyi) hivatalnokok közül képviselőt rendeljen ki. (ZPO. 64. § 4. p.)

Továbbá nem kell egyelőre fizetnie a szegényjogban részesült félnek a kiküldött bírósági alkalmazottak, a végre-

hajtási közegek, a tanuk, a szakértők díjait; a jegyzőkönyv és mellékleteinek bírósági másolási költségeit; a szükséges hirdetmények költségeit, a perbíróság által ki-rendelt törvényes képviselők (a ZPO. 8. és 9. §-ai szerinti gondnokok) és a szegényfél részére rendelt perbeli képviselők (ügyvédek és ú. n. hivatalos képviselők; ZPO. 64. § 3. és 4. p.) készíadásait. Mindezeket ideiglenesen az államkincstár előlegezi. (ZPO. 64. § 5. p.)⁵

A polgári perben megadott szegényjog kihat az ugyanazon igényt illető végrehajtási (biztosítási) eljárásra. Ugyancsak az elsőfokú bíróság által engedélyezett szegényjog kihat a kapcsolatos jogorvoslati eljárásra is. Különben pedig a szegényjog még a végrehajtási (biztosítási) eljárás során is kieszközölhető.

A szegényjog megadásánál a törvény nem tesz különbséget bel- és külföldiek között; ez utóbbiaknál azonban feltéve a viszonosság esetét. (ZPO. 63. § II.) A viszonosság majdnem minden állammal szemben fennáll, különösen a szomszédos államokkal. Ha a viszonosság kétséges, ki kell kérni a szövetségi kancellár nyilatkozatát, amely a bíróságokat köti.⁶

A szegényjogot a bíróság csak kérelemre adhatja meg. A szegényjog *ex nunc* megszűnik a vagyontalan halálával és vagyoni viszonyainak jobbrafordultával (ZPO. 68. § I.), valamint a kötelező ügyvédi képviselet alá eső perben az ügyvéd kérelmére rosszhiszeműség (Mutwille) esetében, vagy ha a per kilátástalan. (Einf.G. z. ZPO. XXXIII. sz.) A szegényjog *ex tunc* hatállyal megvonandó, ha az derülne ki, hogy nem volt engedélyezhető, mert az engedélyezés fel-

⁵ Részletezve l. Neumann i. m. 591.

⁶ E tekintetben igen gyakran irányadók az 1905 júl. 17-i hágai egyezmény (RGI. 1909, 60. sz.) 20—23. szakaszai is. (Meg kell itt jegyezni, hogy Franciaországra és Portugáliára a st. germaini szerződés 238. szakasza szerint már nem hatályos a hágai egyezmény.) Hangsúlyozandó, hogy az egyezménynél nagyobb kedvezményt nyújtó szerződéseket az egyezmény érvényben hagyta. A háború befejezése után Ausztria Magyarországgal biztosította a viszonosság fennállását. (L. a magy. ig. ügy. min. 52,703/1924. sz. rendeletét. Jog. Közl. 213. szám.) A kérdést részletezve l. Krautmann i. m., valamint szerző i. m. 20. és köv.

tételei már eredettől nem forogtak fenn. (ZPO. 68. § II.) Azok ellen a felek ellen, akik valóltan adatok alapján nyertek szegénységjogot, pénzbüntetést (Mutwillenstrafe) kell kiszabni.⁷ Aki a szegénységjog elnyeréséhez szükséges bizonylatok megszerzésénél tudva valóltan adatokat használ fel, vagy valóltant, tudva mint valólt bizonyít a felmerült költségekért és az összes okozott kárért felel. (ZPO. 69. §.)

Az *ex tunc* hatály egyuttal az utófizetést jelent s az ilyen végzés a jogerő után végrehajtható. Az illető fél vagyoni viszonyaihoz mérten a bíróság csupán „részbéli utófizetést is elrendelhet” (ZPO. 71. §.).

A szegénységjog tárgyában a bíróság szabályként (ZPO. 65., 66., és 68. 71. §§) szóbeli tárgyalás nélkül határoz és a netaláni szükséges adatokat hivatalból szerezhethi be. (ZPO. 72. §.)

A szegénységjogot megadó és a szegénységfél részére ügyvédet rendelő végzés ellen nincsen jogorvoslatnak helye.⁸ — A szegénységjog iránti eljárással kapcsolatban sehol sincs ügyvédi kényszer. (ZPO. 72. §.)

A szegénységjog iránti kérés benyújtása nem jogosít fel a perbebocsátkozás megtagadására, vagy az eljárás folytatásának a megtagadására, vagy határidők kitolásának, vagy határnapok elnapolásának (elhalasztásának) a kérésére. — Viszont törvényszéki eljárásban a szegénységfelet nem lehet mulasztási ítélettel sújtani, ha az a szegénységjog tárgyában nem kellő időben történt döntés miatt kerül mulasztásba, vagy jelenik meg képviselő nélkül ügyvédi kényszer alá tartozó ügyben. (ZPO. 73. §.)

Ha a szegénységfél ellenfelét a perköltségek megtérítésére kötelezi a bíróság, akkor az ellenféltől a szegénységfél által

⁷ A ZPO. 69. § I-ben megjelölt pénzbüntetés (Mutwillenstrafe) a ZPO. 220. § II. szerint az ügyvédekkel, a közjegyzőkkel és jelöltjeikkel, valamint a hivatalos működésüket gyakorló közhivatalnokokkal szemben szabadságvesztés büntetésre át nem változtatható pénzbírság jelle gével bír csak.

⁸ Nyilvánvalóan téves tehát Pollaknak az a megállapítása a szegénységjog megadását illetően, hogy: „Der Prozessgegner hat ein Rekursrecht.” — L. Pollak (1930) i. m. 185.

a felmentés következtében le nem rótt illetékeket és egyéb állami díjakat, valamint a szegényfél ügyvédjének díjait és kiadásait közvetlenül be lehet hajtani. Az ellenfél az ügyvéddel szemben oly kifogással, amely őt a szegényfélhez való viszonyából illeti meg, csak annyiban élhet, amennyiben azt a költséget, amelyet az ő javára ugyanebben a perben a szegényfél ellen megállapítottak — felszámíthatja. (ZPO. 70. §.)

* * *

ad. I. — Hovatovább még a leggazdagabb államnak is el kell majd rendelnie a jelenlegi polg. perjogi rendszerek szinte már klasszikussá vált, túlzottan is kipallérozott építményeiből a kiköltözködést, mivel ezeknek a biztos működésű, de sokszor már bonyolult konstrukciójú berendezéseknek a megmozgatására és üzembentartására a jogkereső közönség lassanként, a nagy költségek folytán, képtelenné válik. A mai világrendben a polgári per netaláni újabb szabályozásánál egy irányzat fogja majorizálni az összes többit és ez — a szociális gondolat lesz, amelynek keretén belül pedig elsősorban a költség kérdése fogja a vezető szerepet vinni. — A költség problémája már most is pregnánsan jut kifejezésre majdnem minden egyes perjogi kérdésnél, mint pl. különösen a perbeli meghatalmazásnál, a perköltség megtérítésénél és ezzel rokon témáknál; valamint a most tárgyalás alá kerülő és a perköltségekkel összefüggésben álló szegényjognál is.

Rövidesen elérkezhetik annak az ideje, mikor a polgári per számára el kell majd kezdeni, egy az eddigieknél jóval szerényebb, egyszerűbb „kodex-épület” terveinek az elkészítését, amely talán nem lesz olyan nagyszabású elgondolásokon nyugvó, majdnem tökéletes összeműködést kifejteni tudó, szinte monumentálisan ható, de amellet sok költséggel működő jogalkotás, mint a mostaniak; ellenben mindenesetre olcsóbb, egyszerűségénél fogva könnyebben kezelhető s épp ezért a mai élet számára megfelelőbb, valamint méltányosabb lesz.

Vagyis — mint már e munka más helyei is igyekeztek kihangsúlyozni — a szerző felfogása szerint,

ha a polgári perjogi fejlődés a kor szellemével valóban lépést akar tartani, akkor a perjog minden intézményét a mostaninál sokkalta nagyobb szociális tartalomnak kell áthatnia, ami gazdasági hatásában elsősorban a per olcsóbbátételét kell, hogy jelentse. Szinte azt lehetne mondani, hogy az eddigi perjogi alapelvek mellé (amelyek jogosultsága tekintetében itt-ott mellékesen némi szociális indoklás és törekvés most is fel-felcsillan) egy egészen új teljesen egyenrangú, sőt egyelőre bizonyos ideig elsőbbségi joggal felruházott alapelvnek, a szociális gondolatnak, szociális elvnek (a szociális tartalom elvének) kellene polgárjogot nyernie és ez útján szükséges lenne kiépíteni, mintegy a perjogi tudomány egyik külön tudományágává kellene fejleszteni, a fentieknél ugyan tartalmilag szűkebb területeket felölelő, de mégis ide kapcsolódó perökonómiát, amely a polgári pernek mindmáig elég elhanyagolt és teljesen önálló szempontokból nem igen kezelt kérdése volt.

Egy ilyen olcsóbbá tett új polgári peres eljárás kapcsán u. i. már sokkal merészebben és biztosabban lehet — többek közt — megoldani a szegényjog számos lényegbevágó kérdését is — márcsak a szegényjognak a perköltséggel kapcsolatos nyilvánvaló összefüggése következtében is.⁹

Minthogy azonban a probléma ezen részének és ilyen beállításban való részletes tárgyalását jelen munka kereteibe úgy sem lehet beilleszteni, helyesebbnek mutatkozik ezt a kérdést esetleg egy önálló dolgozat keretében más alkalommal behatóan kifejteni.

*

⁹ Ennek a két perjogi kérdésnek a közelebbi és távolabbi vonatkozásait részletesen tárgyalja szerző i. m. (A szegényjog) 38. és köv.

Ha a szegényjog kérdésének a helyes rendezésénél *a mostanáig kiépített* polgári perjogi rendszerek vétetnek alapul és ezeknek a kereteibe illesztetnek bele a nyert eredmények, akkor meg kell állapítani, hogy a modern perjogi fejlődésnek ezt az igen fontos és időszerű problémáját, az előbb mondottak figyelmen kívül hagyása esetén, *a magyar polgári perjogi szabályozás* (különösen tekintetbe véve a Pp. idevágó legújabb módosításait, ill. kiegészítéseit; Te. 8, 9, 17—21 §-ai!) *a mai kívánalmaknak megfelelőbben kísérel megoldani*, mint az osztrák polgári perjog; — noha a magyar jogban is — főként a részleteket illetően — úgy elvi, mint technikai szempontokból — komoly hibák mutathatók ki.¹⁰

A szegényjog célja az, hogy az igazságszolgáltatást, a vagyontalanok részére is hozzáférhetővé tegye. Ez az elgondolás szociálpolitikai szempontból indokolt; viszont gyakorlati keresztülvitele veszélyessé válhat, mert a vagyontalanoknál *a perlekedési kedvet fokozza*. A ZPO. azonban *ezzel a veszéllyel kevésbé törődik és a szegényjog megadásánál nagyon szabadelvűen jár el*.

Ez a túlzott szabadelvűség az osztrák szegényjog minden részletében és vonatkozásában érvényesül és kimutatható. A szegényjog szabályozásánál a szabadelvűségnek ez a merev, szigorú keresztülvitele azonban a gyakorlatban, nem hogy az elérni kívánt eredményt valósítaná meg, hanem ellenkezőleg néha igen káros gyümölcsöket is teremhet, ami nemcsak a fentebb említett enyhébb kilengésben, a prelekedési kedv fokozásában, hanem ennél sokkal súlyosabb tevékenységben, *a szegényjoggal történő különböző pozitív visszaélésben* (mint veszedelmes támadó cselekményben — a zsarolásban!) jelentkezhet és ez a jóhiszemű *nem szegényjogon perben lévők széles rétegét* súlyosan károsíthatja, valamint az ily módon üzőtt zaklatás ez utóbbiak számára a túlzott szabad-

¹⁰ Ezeknek a hibáknak részletes kifejtését l. szerzőnek a szegényjogra vonatkozó már többször idézett munkájában.

elvű szabályozás szülte kiszolgáltatottság következtében lassanként tűrhetetlenné válhat.¹¹

Sok tekintetben ez a túlzásba vitt és bizonyos mértékben tévesen értelmezett szabadelvűség az oka annak, hogy a magyar, a német és az osztrák szegényjogban nagy általánosságban felfedezhető azonos elvi elgondolások ellenére az osztrák jog szabályozása a részleteket, valamint a gyakorlati kivitelezéseket illetően mégis sokszor lényeges eltéréseket mutat.¹²

Kétségtelen u. i., hogy *a szabadelvűség csak bizonyos korlátozás, bizonyos korrektívumok mellett alkalmazható*, épp azért, hogy a szabadelvű szellemben rejlő különben nagy értékeket visszaélésre fel ne használhassák. A német és a magyar szegényjog szabályozása e tétel felismerésének jegyében történt; még ha nem is mindig szerencsés módon oldották meg az idevágó problémákat az illetékes törvényhozások.

*

A magyar szabályozás szemszögéből tekintve a szegényjog igénybevételének vagyoni előfeltételeinél is már különbséget találunk. (Bár itt az osztrák ZPO. 63. §-a azonos utakon halad a német ZPO. 115. §-ával!) — A szerző felfogása szerint azonban a szabadelvűbbnek látszó osztrák jognál azért megfelelőbbek az idevágó magyar rendelkezések, mert ezeknél a szóbanforgó kérdésben sokkal inkább érvényre jut az *individualizáció* lehetősége, ami többek közt a szegényjoggal űzött vissza-

¹¹ Konkrét esetre való hivatkozást és a kérdés részletesebb letárgyalását I. szerzőnek a szegényjogot tárgyaló i. munkájában, 26.; valamint konkrét eset leírását *Bajzáth* i. m. 73.

¹² A három jogrendszer idevágó kimerítő összehasonlítását I. szerzőnek a szegényjogot tárgyaló i. munkájában.

élések elleni egyik fő — bár közvetett — megelőzési eszköznek is minősül.¹³ *A magyar jog u. i. két kategóriát állít fel* azok számára, akik szegénységben részesülhetnek (Pp. 112. § I. és a II. bek.), addig az *osztrák jog csak egy kategóriát ismer*, amelynél a saját és a hozzátartozók tartási kötelezettsége a zsinórmérték.¹⁴ (ZPO. 63. §.) A szociális gondolat jegyében az individualizáció lehetőséget pedig még tovább fejleszti a Pp. 113. §-át kiegészítő Te. 8. §-ának IV. bekezdése, amely tulajdonképpen a Pp. 112. §-ának II. bekezdése szerinti (tartási kötelezettségre való tekintettel nyújtott) szegénységnek már régen szükségessé vált organikus továbbépítése. Ez u. i. a vagyoni viszonyoktól függően vagyoni jogi perekben megengedi, hogy a folyamodó *részbeni szegénységben* részesüljön.¹⁵

Ez az utóbbi humánus és elasztikus intézkedés *sincs meg tehát az osztrák jogban*; — viszont az osztrák jogban ehhez hasonló rendelkezés fellelhető máshol; még pedig az *utófizetés tekintetében*, mert a ZPO. 71. §-a megengedi a bíróságnak, hogy a szegénység utólagos elvonásával az eddigi szegénységben részesült felet a vagyoni viszonyaihoz képest *csak részbeni utófizetésre kötelezze*, ami igen helyes és szociális, de a magyar perjogban hiányzó intézkedés. (V. ö. a Pp. 119. §-ával!)

¹³ Általában a joggal való visszaélés (Rechtsmissbrauch) kérdésének legújabb megnyilatkozásaival részletesen foglalkozik a szerző, *Modern magánjogi elméletek tekintettel a szovjet Ptk.-re* c. már többször idézett munkájában a 105. és köv. oldalakon; — viszont speciálisan a szegénységgel üzőtt visszaélésekkel és az azok elleni rendszeres védekezéssel ugyancsak a szerző, *A szegénység a magyar polg. peres eljárásban és annak kritikája* c. szintén már többször idézett munkája foglalkozik részletesen a 17., valamint 26. és köv. oldalakon.

¹⁴ Érdekes, hogy a ZPO.-t megelőző osztrák perjogban a szegénység *egyedüli* vagyoni feltétele a Pp. 112. §-ának első bekezdésében ma is fellelhető *objektív* momentumon nyugvó lakhelyen szokásos napszám volt, amit azután a ZPO. elejtett és behozta *csupán a szubjektív* momentumon alapuló tartási kötelezettséget, mint vagyoni előfeltételt. — Szerző felfogása szerint elvi szempontokból is szerencsésebb a magyar szabályozás, amely az *objektív és szubjektív mértéket egyaránt*, kombinatív alapon alkalmazza.

¹⁵ A német ZPO.-ban (115. § II.) a részleges szegénység már eredettől meghonosított intézmény.

A ZPO. az utófizetés tekintetében különben is humánusabb, mert az csak valamely érdekelt kérelmére (auf Antrag eines Beteiligten; — pl. adóhivatal, a szegényfél képviselője stb.)¹⁶ rendeli el az utófizetést és akkor sem a szegényjog megszűnésének minden esetében, hanem csak ha a szegényjog megvonása (*Entziehung*) következett be. Ez pedig akkor áll be, ha kiderül, hogy a szegényjog megadásakor fennállóknak vett előfeltételek már eredetileg sem forogtak fenn. (ZPO. 68. § II.) Az osztrák jog szerint tehát egyéb esetekben (a fél halála¹⁷, időközben a vagyoni helyzetben történt változás) csupán a szegényjog elenyészése. (*Erlöschen*; — és nem megvonása!) állhat elő, amivel azonban utófizetés nem jár. (ZPO. 68. § I.)¹⁸

A magyar jog az utófizetés tekintetében nem tesz ilyen megkülönböztetést, hanem Pp. 119. §-a értelmében a szegényjoggal perlekedő fél az összegeket, amelynek a fizetése alól (egyelőre) fel volt mentve (*ex tunc* hatály!) utólag köteles megfizetni, mihelyt a szegényjog vagyoni feltételei már nincsenek meg. (Pp. 119. §.) Tekintet nélkül arra, hogy az előfeltételek már eredettől nem léteztek, vagy csak később szűntek meg létezni.

A szegényjoggal való visszaélés ellen, mint már megemlékezés történt, a magyar polg. perjog korszerűbb (bár még korántsem tökéletes!) szabályokkal rendelkezik.

Így pl. visszatérve a szegényjogban való részesítés feltételeire az osztrák jogban nem szerepel a feltételek közt, mint a magyar (Pp. 112. § III.) és a német (ZPO. 114. §) jogban, hogy a perlekedés ne mutakozzék már előre teljesen eredménytelennek. Sőt a birodalmi német ZPO. 114. §-a igen helyesen nem elégszik meg csak az eredménytelenségre történő utalással, hanem a rosszhiszemű-

¹⁶ Neumann i. m. 606.

¹⁷ A szegényfél halálával kapcsolatosan az utófizetés fennforgásának kérdését megvitatja a szerző i. szegényjogi munkájában a 144. oldalon.

¹⁸ Pollak i. m. 173.; — Neumann i. m. 605.

*ségre is külön hivatkozik a szegényjog megadásának feltételei közt.*¹⁹

A magyar jogban a szegényjog kapcsán a rossz-hiszemű perlekedés csak egy ízben, valamint máskép és máshol jön tekintetbe. És pedig a Te. 8. §-ának utolsó bekezdése kimondja: „Ha olyan felperes terjeszt elő szegénységi jog megadása iránti kérelmet, aki ugyanazzal az alperessel szemben szegénységi jogon folytatott perben három éven belül jogerősen megítélt perköltséget nem fizette meg, a bíróság a szegénységi jog megadása előtt vizsgálja, hogy a felperes perlekedése nem rossz-hiszemű-e ?“

(Ez a rendelkezés egyébként egy nem éppen szerencsés védekezési eszköz akar lenni szintén a szegénységgel üzőtt visszaéléssel szemben.)²⁰

Viszont *a magyar Pp.-nek* azok az intézkedései, amelyek *az engedményesnek* csak akkor nyújtanak szegényjogot, ha valószínűnek mutatkozik, hogy az engedményezés nem a szegénységi jogon való perelhetés végett történt (Pp. 112. § IV.), *sem a német, sem az osztrák* polg. perjogban nem szerepelnek. (V. ö. a német ZPO. 114. §-ával és az osztrák ZPO. 63. §-ával.)

Leszögezhető tehát, hogy az osztrák jogban ezek a most jelzett és visszaélésre könnyen alkalmat nyújtó hiányok mind *a nem helyesen értelmezett s fentebb már letárgyalt szabadelvűség káros gyümölcsei.*

Ugyancsak ezen ok miatt az osztrák polg. perjogban a per kilátástalansága vagy a rosszhiszemű perlekedés esetén csupán a már említett *Enf. G. z. ZPO. XXXIII. szakasza engedi meg, hogy a kirendelt képviselő a képviselet alóli felmentését kérheti*, ami — ha kérését teljesítik — az ügyvédi képviselethez kötött ügyekben a szegényjog megszűnését is jelenti.

¹⁹ V. ö. szerző i. szegényjogi munkájának idevonatkozó fejtegetéseivel; 16. — 11. jegyzet.

²⁰ Bővebben I. szerző i. szegényjogi munkájában; 35—36. és 99.

Az osztrák polg. perjognak ennél az intézkedésénél mutatható talán a legjobban ki a szegényjog szabályozásával kapcsolatosan megnyilvánuló túlzott szabadelvűség és annak következetes, jelen esetben már csak merő alaki — keresztülvitele; mikor *csak a szegény fél képviselőjének* engedi meg a *rosszhiszemű, vagy reménytelenül perlekedő szegényféllel szemben* a fellépést, valamint *a képviselő ekkor is csak a képviselet alóli felmentést (de nem a szegényjog megvonását!)* kérheti és a törvény csak azután fűzi hozzá, hogy a képviselő ilyirányú kérelmének sikere esetén azokban az ügyekben, amelyekben az ügyvédi képviselet kötelező, maga után vonja a szegényjog elvesztését is. Ezzel szemben a Pp. 118. §-ának második bekezdése szerint azon az alapon, hogy a perlekedés már előre teljesen eredménytelennek mutatkozik a szegényfél részére kirendelt ügyvéd is kérheti a bíróság határozathozatalát a *szegényjog megvonása kérdésében*. (Vagyis nem csupán a képviselet alóli felmentés tekintetében!) Továbbá abból, hogy a magyar jog szerint a szegényjog a per előrelátó sikertelensége esetén is hivatalból megvonható, következik, hogy a magyar polg. perben az ellenfél is indítványozhatja ily esetben (is) a megvonást.²¹

*

Hiányzik továbbá az osztrák jogban az az igen hasznos intézkedés is, amely a szegényjoggal űzött visszaélések kapcsán a szegényfél ellenfelének előállható kárát igyekszik méltányosan kizárni, illetve enyhíteni. A német ZPO. honosított meg először ilyen természetű rendelkezést. (Német ZPO. 120. §.) A magyar perjogba

²¹ V. ö. szerző i. m.-val. (Szegényjog.) 144.

az 1930 : 34. tc. (Te.) 8. §-ának harmadik bekezdése vezette ezt be, amely a szegényfél ellenfelét a Pp. 112. §-ában foglalt feltételek nélkül is abban a kedvezményben részesíti, hogy az illetéknek arra a részére nézve, amelyet kizárólag a szegénységi jogban részesülő fél keresete, vagy viszontkeresete következtében kellene lerónia, (egyelőre) fel van mentve az ügyben felmerülő akár bélyeggel, akár készpénzzel leróvándó illetékek lerovása alól.

A joggal való visszaélés a már említett tulajdonképpeni legtipikusabb esetei közé számít ugyanis az, mikor a jogosultságot támadó cselekményre használják fel. Ez a helyzet a szegényjoggal való zsarolásnál. Míg a szegénységi joggal perlekedő fél minden kockázat nélkül indítja meg és folytatja a pert, addig ellenfelét oly költségekre és kiadásokra kényszeríti, amelyeket gyakran a szegényjogos féltől még annak marasztalása esetében sem hajthat be. Ilyenkor a szegénységi joggal perlekedő fél u. i. arra számít, hogy ellenfele kiegyezik és ámbár minden alap nélkül is inkább fizet neki valamit, csak hogy a per folytatásával előálló költségektől szabaduljon. — Ennek a kárnak mintegy az ellensúlyozására szolgál tehát a fenti rendelkezés. Noha a szegényjogot élvező félnek ellenfele még így sem szabadul az illetékeken felüli többi költségtől. (Pl. ügyvéd, szakértők, tanúk költségei stb.) Épp ezért a német ZPO. 120. §-a tovább megy, mert a leróvándó bírósági költségeken felül a szegényfél ellenfelét az *előlegezési kötelezettségek teljesítése alól is felmenti* („...von der Berichtigung der rückständigen u. künftigen Gerichtskosten u. der Vorschusslast befreit ist...“). A magyar államháztartás kedvezőbb alakulása esetén kívánatos lenne az ellenfelet a *magyar jogban* is az előlegezési kötelezettségek teljesítése alól szintén felmenteni; mert még akkor is megmarad az ügyvédi képviselőlet költsége, amely alól már a felmentés az ügyvédi kar rendkívüli sérelme nélkül nem lenne eszközölhető.

A ZPO. 69. § II. bekezdése a megadott szegénységrel kapcsolatban felmerült költségek tekintetében kimondja annak a harmadik személynek az anyagi felelősségét, aki a szegénység elnyeréséhez szükséges bizonyítványok létrejötténél tudva valótlan adatokat használ fel, vagy ha valótlan tudva valónak bizonyít. Hasonló rendelkezésnek *közvetlenül* a magyar Pp.-be történő felvétele egyáltalában nem ártott volna. A magyar jogban a szegénység kérelmezéséhez szükséges bizonyítvány kiállítása tárgyában kiadott 72,500/1914. I. M. sz. rendelet 18. §-a tesz ugyan hasonló intézkedéseket, de *csak a kiállító hatósági közegekre vonatkozóan.*

*

Az osztrák polg. perjog a szegényfél részére ügyének díjtalan vitelére pártfogó ügyvéd kirendelését csupán azokban az ügyekben ismeri el, amelyekben az ügyvédi képviselet kötelező. (ZPO. 64. § 3. p.) (Az olyan fél részére azonban, aki már meghatalmazott ügyvéddel rendelkezik, a szegénységben való részesítéskor a szegényügyvéd kirendelését, mint szükségtelent mellőzik.)²² Ellenben amely ügyben az ügyvédi képviselet nem kötelező, ott ügyvéd kirendelésének nincs helye. Ehelyett, ha ú. n. távolsági perről (Distanzprozess) van szó; vagyis mikor a félnek lakhelyétől, vagy állandó tartózkodási helyétől földrajzilag más helyen kell lefolytatnia a pert; ott a fél kérelemre a tényleges, vagy nyugálományú igazságügyi (ügyészségi) hivatalnokok közül a „szóbeli tárgyalásra“, „jogai ingyenes megóvása céljából“ ú. n. hivatalos képviselőt kaphat. (ZPO. 64. § 4. p.)

²² *Sperl i. m. 751.*

Ezzel szemben a magyar jog egyszerűbbnek és célirányosabbnak látszik, amikor úgy rendelkezik, hogy a bíróság szabályként kirendeli a pártfogó ügyvédet (és pedig mindig csak ügyvédet!), ha azt a szegényfél *kifejezetten kéri; csupán ha az ügyben nincs ügyvédi kényszer, akkor a bíróság belátása szerint ítéli meg*, hogy ügyvéd kirendelése szükséges-e? (Pp. 116. § I.) Nem tekinthető célirányosnak a ZPO. idevágó álláspontja már csak azért sem, mert azokra a perekre nézve, ahol az ügyvédi képviselő nem kötelező, *csak a „távolsági pereknél“ és csak a szóbeli tárgyalásra ad a félnek nem is ügyvédet, hanem csupán egy bírósági (ügyészégi) hivatalnokot.* (A ZPO. ezzel az ügyvédi kart kívánta kímélni a sok díjtalan munkától. Ez nem hozhatta azonban meg az elvi áldozatokkal arányban álló eredményt!) E tekintetben a magyar álláspont — a szerző felfogása szerint — vitán felül áll. Mert ügyvédre (és nem bírósági hivatalnokra!) bár az ügyvédi képviselő nem kötelező, a félnek (és a bíróságnak is!) igen gyakran szüksége lehet. És pedig megfelelő képviselő (tehát ügyvéd) nemcsak a távolsági perekben és nemcsak a szóbeli tárgyalásra kívánatos! (Pl. noha nincs ügyvédi kényszer, de a szegényfélnek nincs előadási képessége; stb.) Amellett az ügyvédi karon kívül a polg. perben másnak is hivatalosan képviselői megbízást adni és ezáltal jogban félig-meddig járatos idegen egyéneket a polg. perbe bevonni, veszedelmessé válhat és *a zugírászat felburjánzását igen elősegítheti.*

*

Az osztrák polg. perjog álláspontja *eltér* a magyarétól *a szegényjogon kirendelt ügyvéd (hivatalos képviselő) jogállása tekintetében is.*

A magyar Pp. 116. §-ának utolsó mondata u. i. mindent teljesen tisztáz, amikor kimondja, hogy *a szegényfél részére való kirendelés az ügyvédre nézve a per vitelére szóló meghatalmazást pótolja*. Teljesen azonos jogállása van tehát a meghatalmazott ügyvédével. Vagyis a kirendelt ügyvéd pl. egyességet is köthet, ha fél ezt a hatáskörét a kirendelő határozatban nem korlátoztatta stb., stb. (Pp. 104. és 105. §§).²³

Nem ezt vallja ám az osztrák polg. perjogi felfogás, amely szerint *a szegényjogon kirendelt ügyvéd* (Armenanwalt) *közjogi jogállással bír* s úgy ő, mint a „hivatalos képviselő“ (ZPO. 64. § 4. p.) *a köz szervének (öffentliches Organ) tekintendő*. — A kirendelt ügyvéd u. i. *a szegényfél érdekeinek és nem a félnek a képviselője*. (Származtatva a ZPO. 64. §-ának 3. pontjából, amely szerint: Die Partei habe das Recht, dass ihr „zur vorläufig unentgeltlichen Wahrung ihrer Rechte ein Rechtsanwalt bestellt werde“.) Ezek szerint a kirendelt ügyvéd nem lesz a fél meghatalmazottja, nem fog fennforogni semmilyen meghatalmazási, képviseleti viszony; megbízás, vagy munkaszerződés; vagyis semminemű magánjogi vonatkozás nem áll elő. Viszont ebből következik — és most ez a fontos! — hogy a kirendelt ügyvéd nem fog bírni a meghatalmazott ügyvéd jogkörével és jogállásával sem, mint ahogy azt a magyar jog ezzel ellentétben vallja. — Ilyen álláspont mellett a szegényjogon kirendelt ügyvéd — amennyiben a szegényfél az ügyvéd hozzájárulásával részére szabályos meghatalmazást ki nem állított —, *csupán mint a bíróság megbízottja (Beauftragter des Gerichtes)* szerepel, akinek kötelessége a legjobb tudása szerint a fél alaki és anyagi jogait megóvni eleget téve az ügyvédi kényszernek. A szegényfél a szegényjogon kirendelt ügyvédet sem ki nem választhatja, sem el nem utasíthatja s épp ezért az neki nem is bizalmi embere. Az osztrák jog szerint a szegényjogon kirendelt ügyvédnek nincs joga

²³ Kovács M. i. m. 389.

a ZPO. 32. §-a értelmében egyességet kötni, elismerést tenni, vagy valamely jogról lemondani csak abban az esetben, ha ő a szegényfélről a ZPO. 30. §-ának megfelelően az ügy vitelére kifejezett írásbeli meghatalmazást kapott.²⁴ Mindez pedig azért van, mert a ZPO. szerint a szegényjogon kirendelt ügyvéd (a fél meghatalmazása nélkül) a fél jogainak a megóvására (zur Wahrung) és nem azok feladására (Preisgebung) jogosult. A maga keretében természetesen mindez áll az ú. n. hivatalos képviselőre is.²⁵

Úgy a magyar, mint az osztrák felfogásnak feltehetően a maga előnyei. A gyakorlati élet szemszögéből nézve azonban a magyar álláspont sokkal egyszerűbbnek és különösen pervezetési és perténykedési szempontból megfelelőbbnek tetszik. (A német birodalmi polgári perjog etekintetben a magyarral hasonló felfogásúnak mutatkozik.)²⁶

A magyar irodalom és joggyakorlat szerint²⁷ — egyetértően a némettel — a bíróságnak (hatóságnak) a szegényjog iránti kérelem kapcsán tanúsított magatartása miatt

²⁴ A VI. Gerichtsentlastungsnovelle (1929 júl. 2. ; BGBl. 222.) előtt a szegényfél mellé rendelt ügyvédnek teljes képviseleti jogosultságát a szegényfél által aláírt, a ZPO. 30. §-ának megfelelő írásbeli meghatalmazással kellett igazolnia. (Legfelsőbb bg. 1923 dec. 18. Sz. V. 312 ; 1906 júl. 17. Glas. Ung. 4051. 1913 febr. 18. GU. 6312.) Különben a meghatalmazással nem rendelkező szegényfél mellé rendelt ügyvéd a perben egyáltalában nem képviselhetette felét, nem végezhetett joghatályos perbeli cselekményeket, ill. az ő részvétele mellett folytatott eljárás a ZPO. 477. § 5. p. értelmében semmiséget eredményezett. A VI. G. Ent. nov. óta a szegényfél meghatalmazása nélkül is érvényesen eljárhat az ú. n. „Armenanwalt“ a fenti szövegben megjelölt módon. — Egyébként a magyar Pp. 116. §-a ut. bekezdésének *felre nem érthető rendelkezése előtt* e téren a magyar gyakorlat is bizonytalan volt és a bíróság a pártfogó ügyvédtől hol megkívánta, hol nem a szegényfél részéről kiállított külön meghatalmazás felmutatását. (V. ö. a Pp. 116. §-ához fűzött miniszteri indokolással.)

²⁵ Sperl i. m. 751 és köv.

²⁶ L. ezirányban Rosenberg fejtegetéseit a „Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts“ (Berlin, 1931.) c. munkájában. (253. o.)

²⁷ V. ö. Kovács M. i. m. 398 ; szerző — i. m. (Szegényjog) 161. ; — valamint a Pdt. VIII. 108. ; IV. 3070/1922 ; — K. III. 209/1921 ; — K. III. 4806/1921. számú bizonyos mértékig idevágó határozatokkal, nem különben a Mj. jav. biz. szöv. 1065. §-ával.

nem szabad a pernek fennakadást szenvednie. Az ügyvédi kényszer alá eső eljárásban azonban, ha a *szegény alperes* a kereset kézbesítése után a szegényjog engedélyezése iránti eljárást késedelem nélkül folyamatba teszi, *az őt nem terhelő késedelem nem válhatik az ő hátrányára*; már pedig *sem az ellentmondás intézménye, sem a bíróság közvetlen ügyvédkirendelési joga nem zárja ki*, hogy a fél a bizonyítvány kiállítására hivatott hatóság hibájából *joghátrányt ne szenvedhessen*. Ez esetben, ha ellentmondásnak a Pp. 460. §-a szerint *már nincs helye, a fél igazolással élhet*. Helyesebben jár el a ZPO., amikor idevágóan kifejezetten *tételes jogszabályban (73. §) intézkedik*, kimondván, hogy „*törvényszéki eljárásban a szegényfelet nem lehet mulasztási ítélettel sújtani*, ha az a szegényjog tárgyában nem kellő időben történt döntés miatt kerül mulasztásba, vagy jelenik meg képviselő nélkül ügyvédi kényszer alá tartozó ügyben“.

Igaz ugyan, hogy a magyar felfogás szerint²⁸ a szegényfél vétlen károsodásának az elhárítására a bíróság részére a Pp. 238., 239. és 450. §-aiban biztosított *elnapolási, elhalasztási és határidő meghosszabítási jog* gyakorlása is rendelkezésre áll, viszont ezzel ellentétben a ZPO.-nak a 73. §-a — többek közt — kifejezetten *kimondja*, hogy a „*szegényjog iránti kérés benyújtása nem jogosít fel... határidők kitolásának, vagy határnapok elnapolásának (elhalasztásának) kérésére*“.

*

²⁸ Kovács M. i. m. u. o.; — szerző i. m. u. o. és v. ö. — a német birodalmi „*Reichsgericht in Zivilsachen*“ vonatkozó határozataival.

Nem érdektelen fontosságú legvégül megemlíteni, hogy míg a magyar jog a szegényjogon kirendelt ügyvédnek az államkincstár terhére semminemű előlegezést nem nyújt (l. a Pp. 113. §-ának 4. pontját és az ügygondnokra a Te. 8. §-át!); addig az osztrák jog értelmében úgy a pártfogó ügyvéd, mint a bíróság részéről kirendelt törv. képviselő *szükséges készkiadásait* egyelőre az államkincstár fedezi. (ZPO. 64. § 5. p.)

Tartalommutató.

Előszó	Oldal III.—VIII.

BEVEZETÉS.

Az Osztrák Szövetséges Állam (Bundesstaat Österreich) kialakulása különös tekintettel a polgári törvénykezésre	3
Történeti visszapillantás az osztrák polgári perjogra	15
Az osztrák polgári perjog forrásai	19
Az osztrák polgári perjog irodalma	23

A POLGÁRI PER ALANYAI.

I. Az osztrák (polgári) bíróságok.

Az osztrák polgári bíróságok szervezete	31
Az osztrák polgári bíróságok joghatósága. A polgári bíróságok elé tartozó peres ügyek	41
Az osztrák polgári bíróságok perképessége	48
a) Az osztrák polgári bíróságok hatásköre	48
b) Az osztrák polgári bíróságok illetékessége	57
A jogsegély	74

II. A peresfelek és más személyek.

A) 1. A felek	85
a) A felek perképessége	85
b) A pertársaság	95
B) 2. Harmadik személyek részvétele a perben	100
a) A fő- és mellékbeavatkozás, valamint ezek minősített esetei	100
b) A perbeli képviselő. (A meghatalmazottak és ügyvédek)	113
C) A felek megtérítési kötelezettsége. (A perköltségek.)	128
D) 3. Minősített felek.	144
a) Külföldiek. (A perköltségbiztosítók.)	144
b) A szegényfelek. (A szegényjog.)	153

*

Tartalommutató	174
Tartalomjegyzék német nyelven	175

Inhaltsverzeichnis.

Vorwort	Seite III.—VIII.

EINFÜHRUNG.

Die Entstehung des österreichischen Bundesstaates mit besonderer Rücksicht auf die Zivilgerichtsbarkeit.	3
Geschichtlicher Rückblick auf das österreichische Zivilprozessrecht	15
Die Quellen des österreichischen Zivilprozessrechts	19
Das Schrifttum des österreichischen Zivilprozessrechts	23

DIE SUBJEKTE DES ZIVILPROZESSES.

I. Die österreichischen Zivilgerichte.

Die Organisation der österreichischen Zivilgerichte	31
Die Abgrenzung der bürgerlichen Gerichtsbarkeit. — Die Abgrenzung der Zivilprozesssachen	41
Die sachliche Zuständigkeit der österreichischen Zivilgerichte	48
Die örtliche Zuständigkeit der österreichischen Zivilgerichte	57
Die Rechtshilfe	74

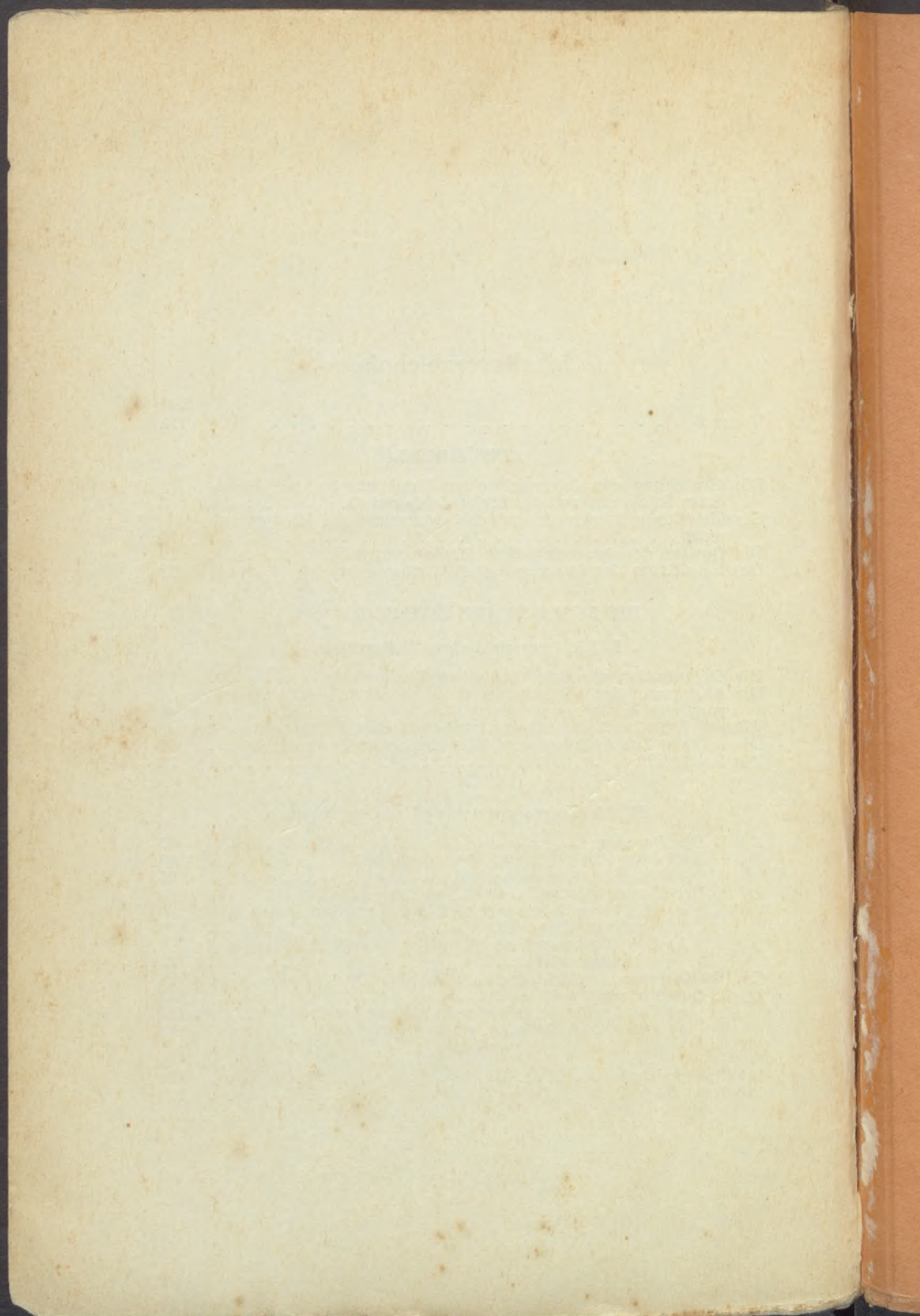
II. Die Prozessparteien und andere Personen.

A) 1. Die Parteien	85
a) Parteifähigkeit und Prozessfähigkeit	85
b) Die Streitgenossenschaft	95
B) 2. Beteiligung dritter Personen im Rechtsstreite	100
a) Die Hauptintervention. Die Nebenintervention. Die qualifizierten Fälle	100
b) Die Prozessvollmacht. (Die Bevollmächtigte und Rechtsanwälte.)	113
C) Die Kostenersatzpflicht der Parteien. (Die Prozesskosten.)	128
D) 3. Qualifizierte Parteien	144
a) Die Ausländer. (Sicherheitsleistung der Prozesskosten)	144
b) Die armen Parteien. (Das Armenrecht.)	153

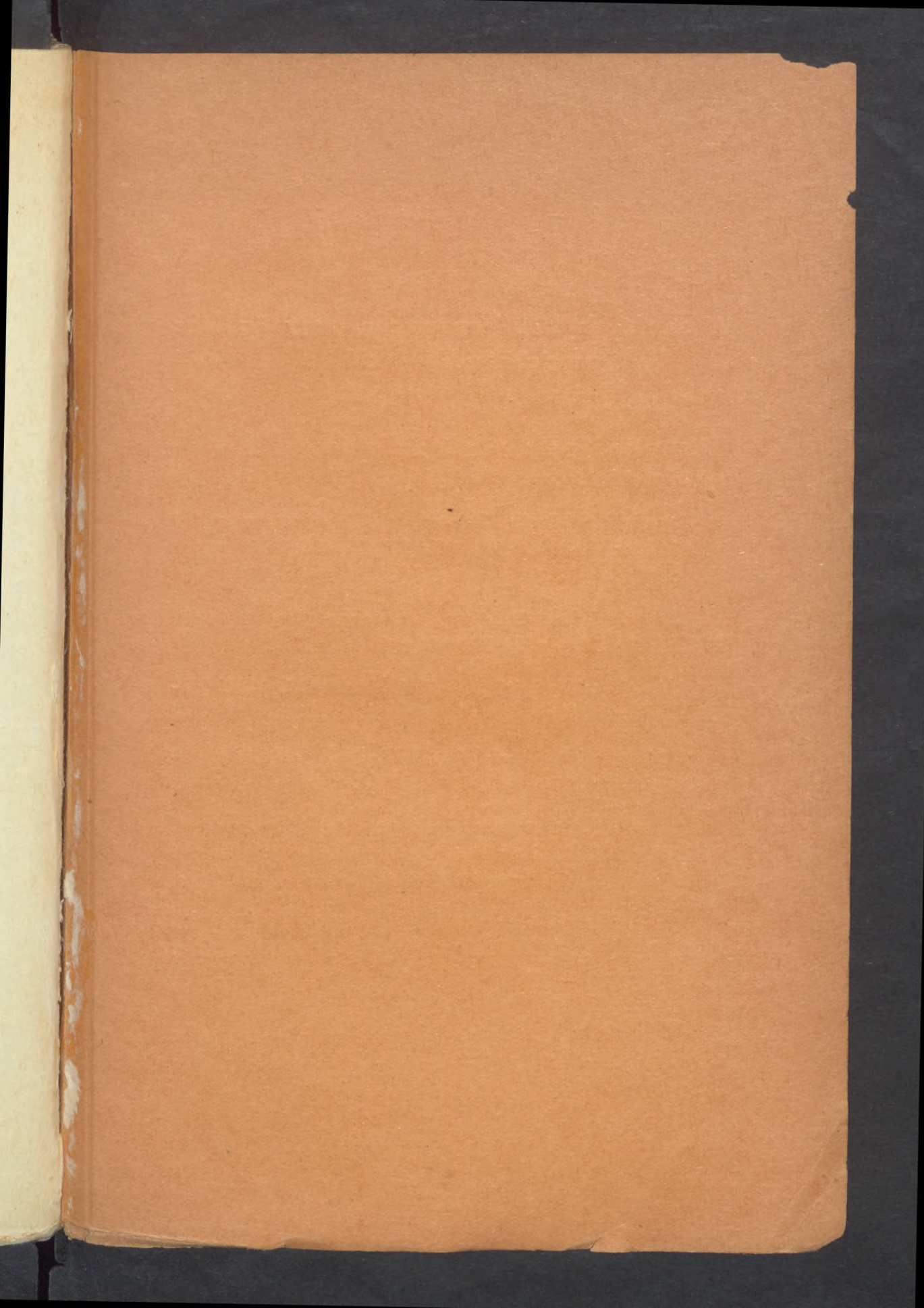
*

Inhaltsverzeichnis	174
Inhaltsverzeichnis in deutscher Sprache	175

**A szerzőnek különlenyomatban, vagy önállóan
megjelent eddigi munkái:**

Modern magánjogi elméletek különös tekintettel a szovjet
polgári törvénykönyvre, 1930, Debrecen, 157 o.

A perbeli eselekmények koncentrációja a magyar perjogi
fejlődés szolgáltatában, 1932, Miskolci Jogászélet Könyvtára
83. sz., 27 o.

A moratóriumról általában és az egyéni moratóriumról,
1933, Miskolci Jogászélet Könyvtára 94. sz., 27 o.

A szovjetunió polgári perjogának alapvonalai, 1934, Mis-
kolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat 7. sz., 52 o.

A kisebbségi intézetről, 1935, Miskolci Jogászélet Könyv-
tára, Új sorozat 12. sz., 8 o.

A szegénység a magyar polgári peres eljárásban és annak
kritikája, 1936, A tiszai ág. h. ev. egyházkerület miskolci
jogakadémiája tudományos értekezéseinek tára 36. sz., 171 o.

Jogösszehasonlító szemelvények a polgári perjog köréből,
1936, Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat 15. sz., 32 o.

340

Szemesváraljai Haendel, Az utódállamok polg. perjoga 1. Az osztrák polg. perjog alapvetései 1.